

B
810.09

Sīma E.

Fricis Bārda

Dzīve un dzejnieka persona

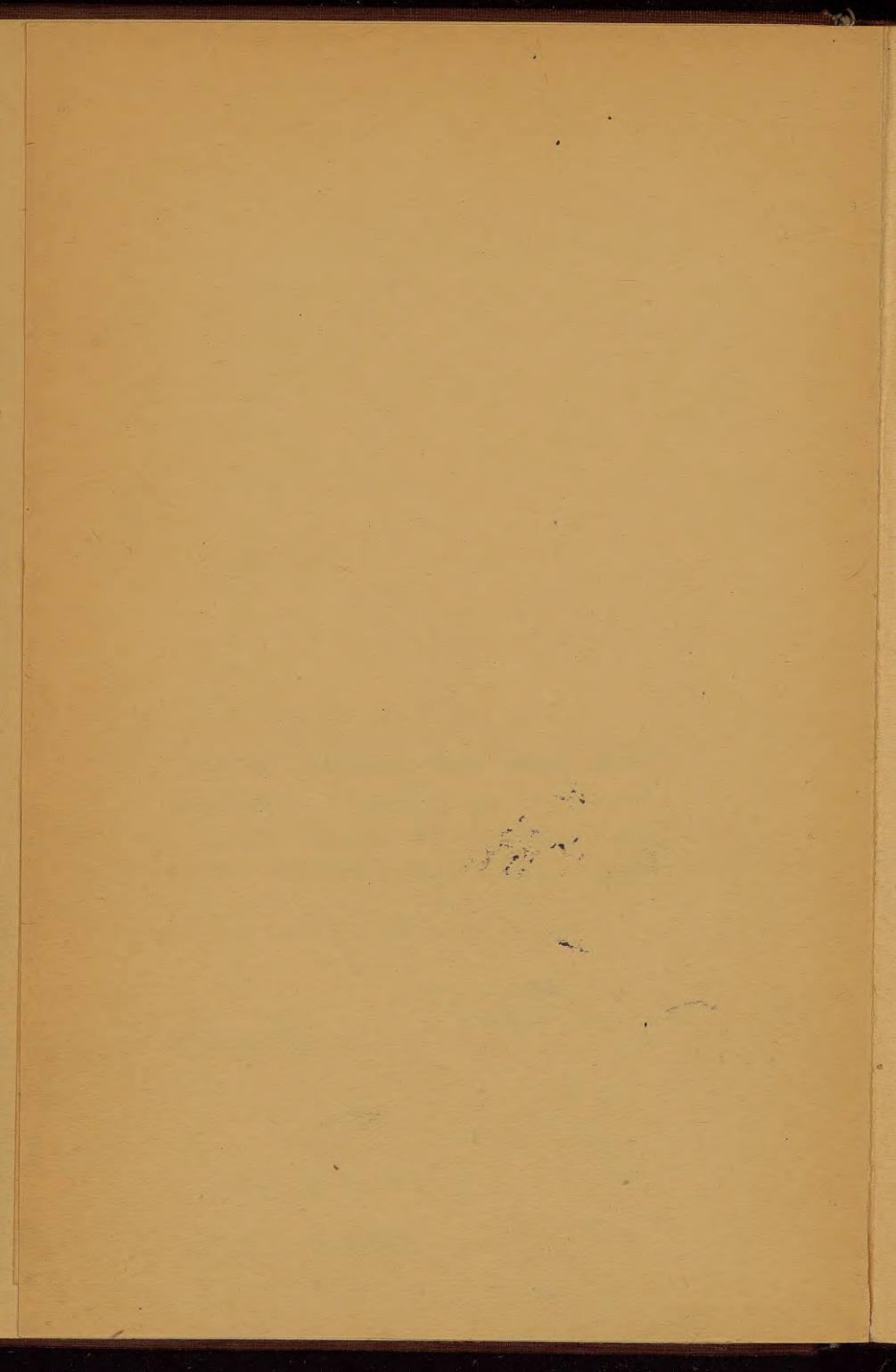
0307084855

51-2.801

Neido pati sev jaunū drīvi,
Fainas kraigones iedēnini.
Un mī saules gaišo tāli
Pati sev celu atrast rini!

1942. g.
28. febrīārī

Daila

B
810.09

B

MŪSU RAKSTNIEKI III

Fricis Bārda

Dzīve un dzejnieka persona

Edgara Sūnas apcerējums

Rediģējis **Kārlis Egle**

Cēsīs un Rīgā 1925.

O. Jēpes izdevniecība

a

Latvian National Library
Inv. 57-2-801

Geo.

ПРОВЕРЕНО
1949 г.

✓

56

iespiests Rud. Jēpes
spiestuvē — Cēsis.

levada piezime.

Kopš Poruka Fricis Bārda ir viens no pirmiem dzejnieku jaunākā paaudzē, kas iemantojis tik dzīvas un sirsnīgas simpatijas tautas plašākās aprindās. Viņa dzeju grāmatas izplatījušās jau tūkstošiem eksemplaros. Nav piemirsusi Bārdu arī literariskā kritika, kas centusies tuvāk ieskatīties dzejnieka garīgā pasaulē, īpaši, kāda tā atspoguļojas viņa mākslas darbos. Vienīgi dzejnieka dzīve (biografiski) līdz šim diezgan maz aplūkota un pētīta.

Šis Edgara Sūnas apcerējums uzņemams kā pirmais plašāks mēģinājums šai virzienā. Autors neuzskata to par vispusīgu, sīkumus izsmēlošu biografiju, bet gan par biografisku materialu skicējumu vispārējā populārā dzīves un darbības ainā, kas tomēr diezgan skaidri ļauj saredzēt dzejnieka garīgo seju, dvēseles tieksmes un cilvēcīgo tēlu, vārdu sakot — Bārdu kā dzejnieku un kā cilvēku ar visām viņa kļūdām un labām īpašībām. Ar to panākts viens no grāmatas nolūkiem: dzejnieka dzīves un darbības attēlojums īsā tekošā stāstā. Līdztekus tam, grāmata pildīs kādu citu, tīri praktiskas dabas prasību, proti: tā būs patīkama lasāmviela, īpaši jaunatnei, kas biografijas mīl, un kam šo grāmatu kā autors, tā rediģētājs ar prieku novēl.

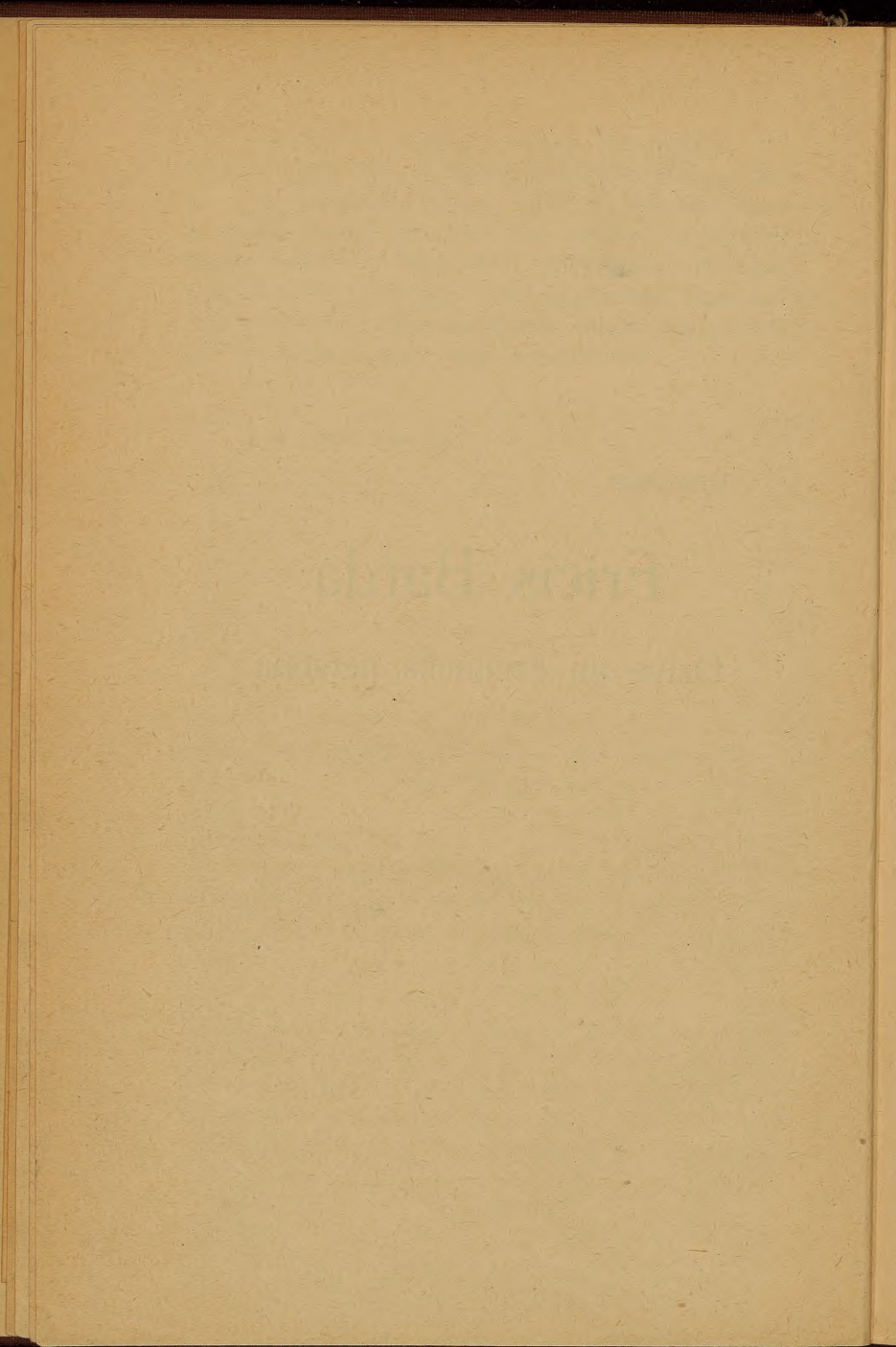
Apcerējumu rediģējot, turējos pie principa raudzīties vairāk tikai uz materialu faktisko pusi, uz datu un ziņu pareizību. Gribas cerēt, ka šai ziņā mums ar autoru zināmu precizitāti būs izdevies sasniegt, kas Bārdas nākošiem biografiem priekšdarbus atvieglos. Lai netraucētu lasītājus vielas uzņemšanā, visas atzīmes un bibliografiskie norādījumi sniegti nevis tekstā, bet grāmatas beigās, īpašā nogrupējumā.

R i g ā, 1925. gada Aprīli.

Rediģētājs.

Fricis Bārda

Dzīve un dzejnieka persona

1.

Dzejnieka Friča Bārdas priekštečus var izsekot vairākās paaudzēs¹. Tie bijuši Vidzemnieki. Tēva linija cēlusies Mazsalacā, kur pagājušā gadsimta sākumā dzīvojis kāds „Bārda“, kalpodams muižā kā stalmeistars. Ari viņa dēls Juris, dzejnieka vectēvs, dzīvojis šinī pašā apvidū, Valtenbergas pagastā, vairākās mājās kā vaļinieks. Jurim Bārdam bijuši trīs dēli: Jānis, Mārtiņš un Juris, un meita, kuņa mirusi agrā jaunībā. Vecākais no dēliem, Jānis², ir mūsu dzejnieka tēvs. Jaunībā viņš bijis fiziski ļoti vārgs, sīciņš augumā, bet agri jau parādījis lielu apdāvinātību un tieksmi pēc izglītības. Vaļinieks, protams, savam dēlam varējis atvēlēt tikai praktiskai dzīvei nepieciešamo elementaro skolu un, fiziskā vārguma dēļ, nodevis Jāni mācīties drēbnieka amatā. Kā drēbnieks Jānis strādājis gan neilgi, tikai dažus gadus, bet savā darbā bijis reti priekšzīmīgs, tā kā ticis aicināts pa lielākai daļai strādāt muižā pie vietējā barona. Sava amata krietnās prasanas, čaklības un taupības dēļ, Jānis ari iepelnījis mazumiņu naudas — tanī laikā diezgan prāvu zumu — vairākus simtus. Bet tad tuvojies „ložu“ (kuņa klausības) laiks, kuņam ikviens centies izvairīties; to darījis ari Jānis. Šādam nolūkam noderējuši vairāki legāli ceļi, bet Jāņam vislabākie likušie divi: ieņemt skrīvera vai viņa palīga vietu, vai ari — iepirkt mājas. Jauneklam bijis labs rokraksts, un viņš diezgan labi pratis ari vāciski, tā tad izredzes kļūt izdevīgā skrīvera vietā bijušas diezgan lielas. Uzstādot savu kandidāturu Pociema pagastā, kur mātei dzīvojuši radi, saim-

nieki, šī priekšrocība arī izlietota. Pēc tā saucamā 'proves protokola' uzrakstīšanas Jānis Bārda izrādījies par pirmo. Vietējais Pociema barons Volfs viņu amatā gribējis arī pieņemt, tikai Jānis izrādījies par nepilngadīgu un tāpēc skriervera palīga vietā nav ticis. Nu atlicies otrs iecerētais ceļš — iepirkt mājas. Laigan tēva, vaļinieka, iedzīve bijusi maza, tomēr, ņemot vēl palīgā nelielo amatnieka ietaupījumu, kuŗa pieticis pirmreizējai iemaksai baronam, māju izdevies iepirkt un, mātes brāļiem pie tam palīdzot, uzsākt jauno saimniecību. Šās iepirktās mājas ir Pociema pagasta t. s. Rumbiņi (Valmieras apriņķī, Umurgas draudzē). Šī vieta tad arī kļūst par nākamā dzejnieka dzimteni.

Mājas 1865. gada pavasari iepērkot Bārdas ģimene pārnākusi dzīvot jaunā vietā. Iepirkšanas laikā mājas vēl bijušas maz kultivētas. Zemes kopplatība samērā liela (173 pūrv.), tomēr lielāko daļu aizņēmušas purvainas ganības, nelielas mežu kupsniņas, krūmāji un pļavas. Tikai pastarpām bijuši sīki uzarti stūriši. Ēkas arī vecas, sakritušas, ar riju un 'ērbēģi' zem viena jumta. Bet dzejnieka tēvs (tanī laikā tikai 21 g. vecs jauneklis) izrādījies par enerģisku saimniekotāju — isā vien laikā izstrādājis atmatas, iedalījis laukus. Līdz ar to viņš bijis vēl universālmeistars: bez sava mācītā amata vienlīdz labi pratis rīkoties ar citiem amata rīkiem. Atraujoties zemes darbam, pa vaļas brīžiem, pats savām rokām uzcēlis Rumbiņos jaunas ēkas; arī seglinieks viņam nav bijis vajadzīgs, tāpat kalējs un galdnieks, — visos saimniecībā nepieciešamos amatos pratis pats izlidzēties. Tomēr dzīve, kuŗā viss bij jāuzsāk ar radu aizdoto mantību — sēklu, darba rīkiem, lopiem u. t. t. — jaunajam saimniekam, protams, nevarēja būt diezcik spoža. Vēlāk pievienojās arī izmaksa brāļam Jurim, kuŗš Rumbiņos dzīvoja un strā-

dāja, jo mājas patiesībā bij iepirktas arī uz Juŗa vārda, tālab ka arī viņam draudējis ‚loŗu laiks‘. Bet dzejnieka tēvs nekad par grūtu dzīvi nav sūdzējies, — grūtie apstākļi lielā mērā veidojuŗi un rūdijuŗi viņa rakstura stingrību.

Fr. Bārdas tēvs, māte un māsa Matilda.

Ziņas par dzejnieka tēva rakstura īpaŗībām, spējām un dzīves uzskatiem var interesēt biografu, jo vairāk tāpēc, ka tēvam bijis savā ģimenē ļoti liels audzinoŗs

un, varētu teikt, arī vienīgais noteicošais iespaids. Tas viss, protams, attiecināms arī uz nākamo dzejnieku. Fakti liecina, ka pēdējais stipri vien izveidojies tēva dabā. Lomu spēlējusi kā iedzimtība, tā audzināšana.

Daudzo amatu prašana, bez sevišķas mācīšanās, liecina par Bārdas tēva praktiskām un intelektuālām spējām. Savā prašanā viņš sevi nekad nav varējis iedomāties diletanta lomā. Pilsētas meistarus vērtējis visai zemu, savu darbu ar pilnu tiesību turēdams par pamatīgāku, nekā fabriku darinājumus. Jau kā drēbnieks viņš pašapzinīgi mēdzis teikt, ka pats ar roku nošūjot daudz labāk, nekā citi ar mašīnu. Savā darbā viņš patiesi bijis akurāts pat visniecīgākās lietās, darinādams tās ar lielāko rūpību, pie tam izstrādājot visu vieglu, graciozu un praktisku. Blakus vispārējām ikdienas vajadzībām strādājis arī diezgan specialas lietas, piem. pats pagatavojis savu mājas zīmogu ar ierakstu „Rumbinas“ (rumbas emblemu), pats pagatavojis zirgkūts atslēgu, kuŗu konstruejis tik mākslīgi, ka nezinātajam atslēgt nav bijis iespējams, un pat apkārtējie kalēji brinījušies par šo darbu. Viegla lieta Bārdas tēvam bijusi izlabot pulksteņa vai bises mechanismus. Viņa gatavotas arī kādas knaibles (no dakšas zara!), kuŗas tik akurāti un precīzi nostrādātas, ka iespējams izplūkt pat atsevišķu spalviņu no rokas virusus. Rumbiņos glabājas arī paštaisīta un paša konstruētā vētijamā mašīna. Ar vienu vārdu sakot, no visām dzejnieka tēva pagatavotām lietām sastādāms itkā mazs muzejs, Rumbiņu dzīvojamo un pārejās ēkas līdzieskaitot. Te varētu pievienot arī kādu saimniecības grāmatu, kur bez gājēju algu sarakstiem, kredīta un debeta, atrodamas arī ar tradicionelo zosu spalvu rakstītās Piemiņas par laiku un gaisu, — oriģināli un diezgan raksturīgi laika novērojumi, kā arī

viena otra piezīme par sabiedriskiem notikumiem, piem. par 'trako' 1905. gadu. Te, kā visās Bārdas tēva pagatavotās lietās, redzams noteikts, vienkāršs un ļoti asprātīgs stils. Viņam nekas nebijis jātaisa divreiz, katra lieta izdevusies pie pirmā mēģinājuma. Latviešiem šā tipa ļaudim ir kāds visai zīmīgs apzi-mējums 'punktinieks': ar savu universalmeistara prašanu tāds bijis arī Bārdas tēvs. Visā viņa darbībā redzamas šāda praktiska izgudrotāja spējas. Jau viņa asais intelektuālais rokraksts atstāj ļoti inteligenta rakstura iespaidu. Līdztekus tam sastopami daži mākslinieciski impulsi. Viņš bijis muzikas milētājs, spēlējis pats cīteri un pats arī 'taisījis' savam nolūkam notis, laigan šīnī gadījumā tas vairāk tehnisks darbs. Bez tam mēdzis arī sacerēt dzejas, pa lielākai daļai humoristiski-moraliskā nokrāsā, bet starp citu arī garīga rakstura. Vispār bijis liels dzejiski prātnieciskas vielas cienītājs, lauku filosofs. Par labākiem rakstniekiem turējis piem. Apsīšu Jēkabu, Neikenu. Bet pēdējo sevišķi cienījis kā mācītāju, runātāju, kas pratis iespaidot klausītājus. Ar Neikenu bijis arī personīgi pazīstams.

Pagasta dzīvē Bārdas tēvs iemantojis lielu cieņu, jo aizvien palīdzējis ar dažādiem padomiem. Pie viņa parasti griezušies, ja vajadzējis piem. pagatavot lūgumrakstu vai ko citu tamlīdzīgu. Citādi tomēr sabiedriskā un personīgā dzīvē bijis liels savādnieks, aizvien turējis vairāk vientuļi mājās, neielaidies nekādās draudzīgās tuvībās, bijis pat noslēdzies un paīgnis. Ievērojis tikai nepieciešamo un vajadzīgo satiksmi. Dažus gadus (1877.—82., t. i. ap dzejnieka dzimšanas laiku) bijis arī Pociema pagasta vecākais. Pagasta nauda aizvien bijusi lielākais strīdus ābols vietnieku pulkā — kā un kur to izlietot. Bārda pieturējies pie trim galveniem principiem:

vislielākās apdomības, lietderības un taupības. Un viņa laikā pagasta saimniecībā nauda arī visvairāk tikusi iekrāta.

Bārdas tēva audzināšanas principi bijuši pārāk stingri, pat bargi un noteikti kristianiskā garā. Kā jau minēts, viņš ģimenē bijis vienīgais noteicējs, ar nedaudz vārdiem protot respektēt un izvest savu gribu. Šo stingro dabu Bārdas tēvs, domājams, būs mantojis no savas mātes puses, kas bijusi enerģiska, strauja un stingra rakstura sieviete, starp citu arī liela tautas dziesmu dziedātāja, turpretim viņas vīrs — kluss, mierīgas dabas cilvēks. Dzejnieka tēva stingrajai dabai pievienojusies vēl ļoti liela reliģiozitāte, pa daļai izteikdamās diezgan ārējās formās, tradīciju ievērošanā. Piem. ik svētrītus visai ģimenei un saimei kopā sanākot kārtīgi tikuši noturēti svētdienas pātari ar dziesmām un sprediķi. Tādās dienās, kā Lielā Piektā, lūgšanas turētas pat trīs reizas. Apkārtņē šāda veida reliģiozitāte bijusi drusku neparasta. Šis patriarchalais lauku māju saimnieks svētdienās liedzis pat visniecīgākos darbus, pirmos svētkos ar bisi pastaigāt — bijis pārkāpums. Citādi svētrītos pēc lūgšanas to pats labprāt mēdzis darīt.

Tāda pat stingrība parādījusies arī ikdienišķā dzīvē, dažbrīd gluži pārspīlētā kārtā. Bārdas tēvs stingri turējies pie principa, ka bērniem pirmā ziemā skolā katrā ziņā jānostaigā pastalās. Tāpat turējies arī pie aizsprieduma, nelaist bērnus skolā agrāk, kā no divpadsmitā gada, jo agrāk skola sajaucot tikai galvu. Maigs šis enerģiskais vīrs bijis reti, aizvien turējies pamācošā tonī un brižam bērniem arī paskaidrojis, kāpēc tāda stingrība vajadzīga. Šādu audzināšanas veidu ieturot, bērnu apgrēkošanās, protams, bijusi bieža un ar visām sekām. Būdams vēl mājā, arī Fricis Bārda

pret jaunāko brāli un māsām centies ieturēt līdzīgu autoritāti, kas gaiši liecina par tēva iesaidi. Tāds no vienas puses galvenos vilcienos tas dzīves stils, kas veidojis nākamā dzejnieka dabu jaunībā.

Dzejnieka māte, Ieva Bārda, dz. Lācis³, turpreti pavisam cita gara personība. Tā bijusi klusas maigas dabas sieviete. Sava vīra stingros un bargos audzināšanas paņēmienus viņa nespējusi tomēr ne izlīdzināt, ne mīkstināt, attiecībā pret vīra gribu viņai ģimenē nebijis sakāms gandrīz ne pušplēsts vārds. Dzejnieka mātes senči cēlušies Koskulē, kur Jaunzemju mājās (pie Burtnieku ezera) kā saimnieks-nomnieks dzīvojis viņas tēvs un tēva tēvs. Šeit arī viņas dzimtene. Tomēr tēvs ilgi nespējis mājas noturēt. No Jaunzemjiem viņš aizgājis par nomnieku uz Dauguļu pagastu, bet pēc dažiem gadiem uz Stalbes Ģurģu pusmuižu kā vaļinieks. No šejienas ģimene pārnākusi uz Kipenu pagastu (kas administratīvi apvienots ar Pociemu) pie sava dēla, zemes nomnieka. Pāris gadus nodzīvojis dēla pajumtā, sācis iet Rumbiņu tūvākā apkaimē par pusgraudnieku vai vaļinieku. Dzejnieka māte gājusi ganos un vēlāk kalpojusi par meitu. Beidzot tēvs atnācis par vaļinieku Rumbiņos, kur dzejnieka māte par meitu nokalpojusi kādus trīs gadus, bet pēc tam, kopā ar tēvu, pārcēlusies uz attālāko Limbažu pagastu, no kuņienas tā paša gada vasarā tēvs pārgājis dzīvot uz Rīgu, bet viņa ieprecēta Rumbiņos kā saimniece (1874.).

Šie sausie dāti par dzejnieka vecākiem tomēr visai raksturīgi. Pēc tiem galvenos vilcienos var zīmēt dzejnieka vecāku dzīvi un ģimenes attiecības. Raksturīgi, ka dzejnieka mātes, tāpat kā tēva līnija cēlusies gandrīz vienā un tai pašā apgabalā un atnākusi uz vienu un to pašu vietu, laigan dažādos apstākļos.

Tēva vecāki atnāk no Salaces kā vaļinieki un iepērk Pociemā mājas. Turpretī dzejnieka mātes vecāki, Koskules saimnieki, tanī pašā laikā atnāk uz Pociemu kā vaļinieki. Bet ne tikai ģimenes stāvoklis, arī dzejnieka abu vecāku raksturi, kā jau minēts, diezgan pretēji, pareizāk sakot, stipri viens otru papildinoši. Vienā pusē tēva bargais, stingrais raksturs, pašapzinība un zināmā mērā pašpaļāvība uz sevi; otrā pusē — mātes maigā sievišķā daba. Caur to Friča Bārdas iedzimtības jautājums liekas diezgan sarežģīts. Drošāk apgalvojams tikai tas, ka no abiem vecākiem Fricis mantojis kluso atturību, tāpat dziļo reliģisko pietāti, jo arī dzejnieka māte bijusi stipri dievticīga. Ārēji dzejniekam iedzimitas mātes brūnās acis un tumšbrūnie, gandrīz melnie mati, laigan, līdzīgi tēvam, bijusi pagaiša dzeltēni iesarkana bārda. Vecākam brālam šīni ziņā parādījies vēl lielāks kontrasts, kas norāda uz zināmu iedzimtības krustojumu. Šās ārējās īpašības visai raksturīgas. Interesanti atzīmēt, ka brunets bijis tikai viens no dzejnieka vecākiem brāļiem (pēc vecuma otrais) Jānis, un jaunākais — Antons, turpretī māsas, kuņas dzimušas pēc Friča, abas mantojušas tēva zilās acis, bet jaunākā gandrīz pilnīgi blondā. Blondā un brunetā tips tā tad varējies diezgan noteiktā tendencē.

Jāņa Bārdas ģimenē dzimuši pavisam astoņi bērni: seši dēli un divas meitas⁴. Fricis piedzimis kā trešais 13. janvārī (v. st.) 1880. gadā. Viņam sekojuši vēl divi dēli, kuņi miruši jau agrā bērnībā, māsa, kuņa par Frici gandrīz desmit gadus jaunāka un — tagad labi pazīstamais dzejnieks, — Antons, pēc kuņa nāk pēdējā, visjaunākā māsa.

Aplūkojot Bārdas ģimeni, minama vēl viena persona, kuņai uz bērniem bijis diezgan noteikts iespaids,

laigan gluži savādāka rakstura, nekā tēvam, — t. i. dzejnieka tēva brālis Juris. Kā jau minēts, Rumbiņu mājas pēc iepirkšanas bij norakstītas arī uz viņa vārda, kautgan faktiskais saimnieks palika brālis. Savu jaunību Juris pavadījis Rumbiņos, tad apprecējies, saņēmis no brāļa izmaksas daļu, kādu laiku bijis vienā

Krusttēvs Juris.

no tuvākiem krogiem par krodzinieku, bet nenodzīvojis ilgi un sava mūža otru pusi kopā ar ģimeni pavadījis atkal Rumbiņos. Viņš piepalīdzējis saimniecībā, nodarbojies ar amatniecību, pagatavodams traukus un citas lietas.

Pēc izskata krusttēvs Juris stipri atgādinājis dzej-

nieka tēvu, bijis vidēja auguma, skaidrām zilām acīm un, kā pats mēdzis jokot, „skaistu“ brūni iesarkanu bārdu. Bet rakstura ziņā abi brāļi bijuši gandrīz pilnīgi pretstati: cik viens strups, nerunīgs, bargs un sevī noslēdzies, tik otrs runīgs, jautrs, asprātīgs un jokains. Viņš ātri mācējies visur iedzīvoties, ātri ar visiem iedraudzēties. Uz brāļa bērniem, kamēr tie mazi, viņš atstājis ļoti lielu iespaidu, jo blakus tēva noslēgtībai un stingrai audzināšanai, bērni atraduši viņā visintimāko biedri. Viņš tos glabājis kā sava paša bērnus un, protams, viņa jautrais raksturs tiem arī paticis. Viņš bijis kaisls makšķernieks un arī bērnos ieaudzinājis šo patiku, mācījis tos dziedāt, jo arī pats bijis labs dziedātājs un vijoles spēlētājs, mācījis lasīt un rēķināt, tālab ka pašam šini ziņā piemītusi savāda aizrautība, tā kā pat naktis pamostoties viņam paticis rēķināt visādus ‚galvas gabalus‘. Bērni jutušies kā pie otra tēva, tie gandrīz vairāk mīlējuši jautro krusttēvu. Viņa dabā brāļa filosofiskā elementa nebijis, viņš bijis vairāk jūtu cilvēks. Bērniem bieži vien stāstījis savus piedzīvojumus un atmiņas ar asarām acis. Viņa impulsivitāte tā tad bijusi pilnīgi pretēja dzejnieka tēva raksturam, kuŗa noslēgtība nekad neļāvusi ārēji izrādīt ne priekus, ne bēdas. Redzams, cik dažādus un pilnīgi pretējus iespaidus nākamais dzejnieks saņēmis savā bērnībā, laigan vēlāk iedzīmtās tēva īpašības parādījušās kā dominējošās.

2.

Kā no šiem īsiem raksturojumiem redzējām, visumā Friča pirmie bērniņas iespaidi, visa viņa ģimenes dzīve un apkārtne nav nekas cits, kā tāpatī tradicionālā

latviešu lauku māja ar savu vēl stipri patriarchalo iekārtu, noslēgtību, dabas vienmuļību, kas veidojusi daudzus mūsu rakstniekus. Rumbiņu māju apkaime ne ar ko sevišķu neatšķiras no parastām Latvijas lauku ainām. Tas ir drusku pakalnains apvidus. Paaugstā vietā, pa kuŗu iet Limbažu lielceļš, stāv Pociema muiža ar lielu kļavu gatvi, bet drusku tālāk Pociema pagasta nams un pareizticīgo baznīca. Ja no šām vietām skatās uz rītiem un dienvidiem, tad liekas, ka reljefs pauguraini, pakāpeniski slīdētu lejup, dziļumā. Apvārksni tālumā aizsedz zilās mežu konturas. Rīta pusē sākas t. s. Lielais purvs, kuŗā guļ Rāķu ezers. Šā purva malā netālu no muižas atrodas Rumbiņu mājas. Māju tuvākā apkārtnē ir nelieli uzkalni ar apstrādātiem tīrumiem, kas mainās lēzenām, zemām vietām, ganībām. Uz muižas pusi lauki stāv augstāku. Visā apkaimē gar tīrumiem un pakalniem izkaisīti daudzi nelieli mežiņi, bērzu birstalas. Tās aizsedz visu apgabalu. Kļajākas izredzes ir uz ziemeļiem un pa daļai uz dienvidiem un dienvidvakariem, kur tālumā redzama minētā Pociema baznīca un pagasta nams. Agrāk arī šo pusi aizsedzis mežs, pār kuŗu varējis redzēt tikai Pociema baznīcas krustu. Rīta pusi aizsedz kādas 20 pūrvietas liels skuju mežs, aiz kuŗa sākas purvs ar Rāķu ezeru. Bez šā meža uz Rumbiņu pašu zemes ir vēl kādas deviņas bērzu birstalas kā atsevišķi puduri tīrumu vidū (Vecais aploks, Jaunais aploks, Bišu kalniņš u. c.). Viena no tām pienāk pie pašām mājām, — tā ir paša Bārdas tēva dēstīta. Ap māju guļ vairākas, pavasaros plaši pārplūstošas pļavas. Tāda ir tā apkārtnē, kuŗā dzejnieks smēlies spilgtākos un palielošākos dabas iespaidus bērībā, kuŗi stiprā mērā noteikuši viņa vēlāko izjūtu pasauli un uztveres īpašības.

Rumbiņu māju ēkas stāv nokalna malā. Ap

istabu liels augļu dārzs un vairāki augsti koki. Pie iebraucamā ceļa aka un osis noliektiem zariem. Uz ganībām aizved gaŗa gatve. Istaba, kuŗā dzejnieks dzimis, liela, pazemiem griestiem un nelieliem logiem.

Biŗu kalmiņš Rumbiņos.

ŗi ŗaurā lauku dzīve un idiliskā daba vēlāk guvusi bagātu izpausmi Friŗa Bārdas dzejā. Rumbiņos meklējams sākums visai viŗa lauciniecisķi dzejiskai iedvesmai un līriskai domāŗanai. Viŗa dabas izjūtu bagātība, dabas un lauku dzīves priekŗstatu pārpilnība,

idilisms un panteistiskie sapņi nebūs, varbūt, nākuši nekur citur, kā no tēva mājām. Viss Bārdas romantiskais pasaules uztvērumš un pārdzīvojumi — šī „zilā puķe“, liekas, nav nekas cits, kā lauku jaunekļa izjūtu un bagātās fantāzijas zieds, kas uzdziedējis tāpat, kā uzdzied pelēkā Latvijas daba. Vienīgi savu filosofisko uzskatu pamatojumos šās klusās lauciniecišķās dzīves idealisms nesis manāma eiropēiska apaugļojuma iezīmes. Visa Bārdas dzeja veidota pēc tā pašā lauciniecišķās dzīves ritma ar agrā pavasara atmodu, ziedoni, vasaras plašumu, rudens zeltaino briedumu un ziemas stingumu. Ar šo gadalaiku poeziju cieši saaugusi katra laucinieka psihe, simboliski sevī mūža secību ietverot. Un pēc šām viengabalīgas pasaules un dzīves izjūtām veidotas visas Bārdas grāmatas.

Bārdas dzeja ir saprotama kā īpatnēja un viengabalīga lauciniecišķi domājoša un lauciniecišķi jūtoša cilvēka pasaule. Vēlākie pilsētas kulturas iespaidi šo vienību nav izjaukuši, varbūt tikai noskaidrojuši, izsmalcinājuši un garīgi padziļinājuši. Starp citu, lauciniecišķā poezija ir vēl joprom mūsu literatūrā valdošā. Un arī Bārdas dzejā šis elements aizvien palicis izejas un vidus punkts. Sekodams viņa mūža un garīgā aploka veidojumam no pat bērnības, biogrāfs to var viegli saskatīt.

Pats dzejnieks aizvien ir palicis lauku brīnišķās poezijas varā. Kādā vēlākā, svešumā rakstītā tēlojumā viņš saka: „... man nav vairs veselas dvēseles... Daļa no tās ir pulikusi manas dzimtenes bērzu zaros... Zēns būdams es zem viņiem sēdēju dienas un naktis, klausīdamies viņu dziesmās, un viņu zari liecās un mirka manā dvēselē kā klusā, tumšā meža ezerā. Kā zaros paliek lāses, kad tie izūdens paceļas, tā mana dvēsele lāsēs palika manas dzimtenes bērzu zaros. Un

kad es vēju dzirdu bērzos šalcam, tad mana dvēsele šalc līdz, dzied līdz, raud līdz . . .“

Blakus pilsētas dzejai tā pavisam īpatnēja domāšanas un izjūtu pasaule. Vientulības sapņi — viņas galvenais saturs; vienmuļa, bet ārēji neierobežota apkārtnē, kas pavedina fantaziju — viņas viela; lirisms, idile, dziļas un klusas izjūtas — viņas dzinējspēks. Šinī poezijā latvju dzejnieks mēdz atraisīties no realā, tā kļūst par ikdienišķās praktiskās un ierobežotās dzīves papildinošo gaišo pusi, vienalga, vai te runā romantiskais nemiers, vai idiliskā omulība. Bārda visā savā dzīvē jutis šās poezijas cieto pamatu zem kājām, izejas punktu domām un jūtām, — lauku mājas idilisko saulainību tīrumu un birstalu vidū, kaut arī dzejiskie sapņi lidojuši neaizsniedzamos augstumos vai miglāinās tālēs. Nepārprotami visur redzam un jūtam atmirdzot dzimtenes lauku māju apkārtni, kas jo gaišāk pierādīsies sekojot tālāk viņa dzīvei un darbībai.

Līdz trešam, ceturtaam gadam, līdzīgi tēvam, bērniībā Fricis bijis vārgs un ļoti mazs augumā. Tomēr garīgā ziņā ļoti agri sācis attīstīties un agri pamodusies interese uz grāmatām. To sekmējusi arī akurātā un nopietnā tēva audzināšana. Bet kā daudziem mūsu rakstniekiem, pirmais praktiskais darbs arī viņam bijuši gani. Ganos Fricis sagājis kādus 5 gadus un, protams, dabūjis izbaudīt visas tās baltās un nebartās dienas, kādas ganu zēna dzīve parasti sniedz. Kādreiz Fričam ganot pazudusi cūka — mazais ganiņš uztraucies līdz asarām. Citreiz dienvidū pazudis pats gans: Frici atraduši piedarbaugšā ar grāmatu rokā. Lauku bērnam ganu dzīve (šis pirmais patstāvīgais dzīves posms!) nozīmē vai nu vientulības skumjas vai prieku un par

visām lietām — nodabu. Nav noliedzams, ka šī ganu vientulībā pa daļai slēpjas arī latviskā lirisma cēloņi.

Paraleli gāniem sācies tikpat tradicionēlais līdzšinējā latvju rakstnieka skolas ceļš, — vispirms uz pagastskolu.

Ar 1890. gada rudeni Fricis sācis iet vietējā Pociema luterticīgo pagastskolā (Pociemā bijusi arī otra, pareizticīgo skola) un mācījies te divas ziemas (1890.—1892.). Šī skola bijusi ierīkota kādās Pilāga mājās, ap 3 klm. no Rumbiņiem. Ceļš uz skolu gājis caur Pociema muižas kļavu gatvi un tālāk caur lielu silu, kas Pilāgus apņēmis visā dienvidus un rīta pusē, atstājot klajākas izredzes tikai rietumos. Pati „Pilāga” skola atrodas ceļa malā, zemā vietā, — līdz pašai skolai no sila pienāk purvainā leja. Kā vispār Pociema apvidū, te daudz pelēko lauku akmeņu, no kuņiem arī celts pats skolas nams, prāva pasmaga ēka. Ap skolu neliels dārzs. Citādi diezgan parasta, ikdieniška lauku māju apkārtnē.

Klases telpa, kuņā mācījies Fricis, liela istaba, deviņiem logiem, augstiem griestiem, kas aizņēmusi visu ēkas vakargalu. Šīnī telpā Fricis sēdējis vienā no gaļajiem soliņiem, patālāk no katedra, kluss, rātns, sevi noslēdzies, ar biedriem netrakodams. Par viņu sacījuši: tas Rumbiņu puika visgodīgākais. Skolā tikusi pavadīta visa nedēļa, naktis pārguļot kopā ar citiem bērniem gaļā tumšā augšistabā ar logiem uz vakara pusi. Sestdienās un paretam arī trešdienās tēvs atbraucis preti un pārvedis viņu mājās, bet tas gadījies tikai ziemā un sliktā laikā; citādi ceļš līdz Rumbiņiem parasti bijis jāmēro kājām. „Pilāga” skolā kā skolas pārzinis un skolotājs tolaik darbojies Pēteris Leitis, kuņš arī bijis Fricā pirmais skolotājs. Viņš pasniedzis

valodas, ticības mācību un arī visus pārējos priekšmetus. Kā skolotājs bijis stingrs, dusmās ātrs; skolnieki bieži sajutuši viņa varu un respektējuši to. Kad bijusi ticības mācību stunda, klasē varējis dzirdēt pat peli skrienam. Skolnieki saukājuši viņu par ‚Veco kungu‘. Kad Vecais kungs aizbraucis uz pilsētu — visi uzelpojuši.

Pēc pagastskolas divām ziemām Fricis trīs ziemas apmeklējis Umurgas draudzes skolu (1892.—1895.). Te jau iespaidi spilgtāki, sevišķi attiecībā uz apkārtējo dabu, kuŗa, īpaši agrā pavasarī, marta dienās, atstājusi diezgan paliekamu atceri. Kā zināms, Fr. Bārda jau no skolas laikiem — un arī vēlāk — ļoti mīlējis agro pavasari, sākot ar februara sauli un beidzot ar pavasara paliem. Ar citu neko skola nav daudz viņu iespaidojusi. Kā skolotājs — pārzinis Umurgas draudzes skolā darbojies tolaik Jānis Vītols. Fricis mācījies ļoti citīgi un gala eksamenā, 1895. g. jūnijā, uzrādījis labas un pat ļoti labas (latv. val.) atzīmes, izņemot vienīgi aritmētiku, kuŗa attestētā apmierinoši.⁶

Nobeidzis draudzes skolu, Fricis bija 15 gadus vecs. Vasaru tēva mājā pavadījis, 1895. gada rudenī tēvs viņu aizveda uz Limbažiem, kur Fricis iestājās Limbažu pilsētas jeb tā sauktā ‚kreic‘ skolā, te viņš atkal sabija trīs ziemas (1895.—1898.). Mācībās te gan vairāk pārsvarā apmierinošas atzīmes, sevišķi matematikā un vēsturē, tāpat krievu valodā. Latvju valoda te vairs nav pasniegta. — Izņemot dažus sikumus, par šo skolas periodu nav daudz ko teikt. Nākamais dzejnieks te mācījies mēreni,⁷ mācības nekādus sevišķus ierosinājumus, laikam, arī nebūs devušas. Skolas laiks gan viens no svarīgākiem rakstura un centienu izveidošanās periodiem, bet parastos apstākļos, — kādi bijuši arī Fričam Bārdam, — šis ceļš iznāk garīgi maz ierosinošs. Bez šaubām, viņš stipri būs dabūjis

just arī nāvējošo krieviskās skolas garu. Ievērojot agro attīstību, noslēgtību un citas iedzimtās tēva rakstura īpašības, Fricis uz skolas sola liekas viens no tiem sapņojošiem zēniem, kuŗi no citiem maz tiek ievēroti, mācas apmierinoši, necensdamies pārādīties kā pirmie. Skola viņam dod gaužām maz, jo līdztekus ikdienišķam mācības darbam tie attīstās patstāvīgi. Kādā vēlākā, savai kundzei rakstītā vēstulē Fricis to apstiprina, savu skolas gaitu attēlodams visai ironiski: „Vienam tēvam bij trīs dēli — divi gudri un trešais Fricis. Viņi auga visi trīs kopā un gāja pēc rindas ganos un skolā. Kad vecākais bija izgājis 2 ziemas pagasta skolā un 5 draudzes skolā, tad viņš nolika ‚draudzes skolas gala eksamenu‘, dabūja vienu lielu liecību no aprīņķa inspektora un nu bija pavisam gudrs. Gluži tāpat notika ar otro. Bet trešais izgāja tikai 3 ziemas draudzes skolā un ar nolika ‚gala eksamenu‘, bet gudrs nebij nemaz. Tad viņš nelika tēvam miera, lai sūtot viņu uz ‚kreicskolu‘. Viņš gribēja gudrāks tikt, bet gribēja arī to ‚vārnas kāju‘, to spīdīgo bleķīti nest pie cepures. Un tas viņam beigās arī izdevās, un kad viņš pirmo reiz miežu pļaujamā laikā nāca no ‚kreicskolas‘ mājā ar melnu jostu apvidu un spožu bleķi pierē, tad viņa augstība Nikolajs II. bij tik bišķīt par viņu lielāks. Un pēc 3 gadiem viņš pabeidza to ‚kreicskolu‘ un dabūja награду за хорошие успѣхи и отличное поведение — smuku grāmatu (Лермонтов'у) un kādus 10 rbļ. naudas no inspektora par to, ka viņš rakstīja tam официальные бумаги. Prieki, protams, bij lieli, bet kad tie bij pārgājuši, tad viņš redzēja, ka tomēr nav necik gudrs.“⁸ Tāda ir Friča Bārdas ironija par savu skolas laiku.

No pilsētas skolas laika dzejnieka brālis Jānis

atceras kādu atgadījumu, kas diezgan zīmīgi apgaismo Friča topošo raksturu. Bijušas maija pēdējās dienas un gājuši peldēties Limbažu Lielezerā. Ezers samērā plats, tomēr Fricis aizpeldējis līdz pusei. Negribēdams citiem rādīt, ka bistas, peldējis vēl tālāk, un tad, baidīdamies griezties atpakaļ, lēnām pārpeldējis viņa krastā. Ezeru atpakaļ pārpeldēt nav vairs uzdrīkstējies un tāpēc bijis kailam jāmēro patālais ceļš ezeram apkārt, lai nokļūtu pie biedriem. Šis gadījums visai raksturīgs. Pētot vienu otru notikumu un tieksmi Bārdas turpmākā dzīvē, gribētos to iztulkot gandrīz simboliski.

Pēc pilsētas skolas beigšanas Bārda pavada vasaru tēva mājās pie lauku darbiem. Šinī vasarā (5. jūlijā 1898.) viņš tiek iesvētīts (Katrinas draudzes baznīcā). Tomēr izglītība bij tikai pusceļā, un mājās apstākļi nedeva nekādas cerības to turpināt. Minētā vēstulē viņš pats saka: „Toreiz bij tie grūtie gadi, un ja arī viņi tik grūti nebūtu, tagad tēvu vēl uz ko piedabūt bij maz ceres.“ Bet rudenim pienākot, lieta nokārtojās tomēr labvēlīgi. Fricis bij nolēmis iekļūt Valmieras skolotāju seminarā (Rīgā), mēģinot iegūt stipendiju, ko piešķīra ikgadus tiem, kuŗi vislabāki bij izturējuši iestāšanās eksamenus. Tēvam nebij nekas pretī, ja dēls aiziet mācīties par skolotāju un pie tam uz „kroņa rēķina“. Šādas varbūtības izmēģināšana bij Friča pēdējā izredze uz izglītības turpināšanu, kā to redzam no tās pat vēstules: „Un kad nu citādi nemaz nevarēja, tad tēvs viņu augustā (1898.) aizveda uz Valmieru līdz vilcienam, iesēdināja tajā — un lai brauc“.⁹ Tā sākās Bārdas izglītības otrais posms, specialā izglītība skolotāju seminarā Rīgā (1898.—1901.).

Iestāšanās eksamena iespaidus Bārda pats apraksta: „Tās bij grūtas un šaubu pilnas dienas. Eksamenu

51-2-801

licēju ap 200, no tiem ieņem 30, kādus 5—6 „uz kroņa“. Bet labie gari tomēr bij žēligi un pēc 3 dienu gaŗa eksamena, kādā sestdienas vakarā, vēlu tumsā tika pasludināti rezultāti. Direktors, — — — — lasa: „на казенное содержание принимаются . . . un pārplidītās telpās vairs nevienas dvaŗas nedzird . . . во первых . . . во вторых . . . въ третьих — Барда Фрицъ Яновъ. Bet es, protams, neticu savām ausīm, tas jau nebiju es, tās bij viens „барррда“. Vēlāk tomēr izrādās, ka tas tieŗām tas dumais dēls. Ave Maria! kas nu vairs kait — uzturs, grāmatas, „rūme“, skola, gultas veŗa — viss brīvs, tik apgērba pašam vajaga. Un tris gadī paiet...“¹⁰

51-2-801
Kāds Friŗa Bārdaŗas skolas biedris A. Sestuls publicējis savas atmiņas par skolotāju seminārā pavadīto laiku¹¹, kuŗās starp citu saka: „Sākot no pašas pirmās dienas mūsu klases audzēkņu starpā notīka intīmāka nogrupēŗanās. — Mūsu klasē toreīz garīgo centru reprezentēja bijuŗie Vec-Piebalgas draudzes skolas audzēkņī — Jānis Bērziņŗ (Zīemelī) un Eduards Kļaviņŗ, ap kuŗiem grupējās arī pārējie audzēkņī, kas nevarēja apmierināties ar seminārā pasniedzamām gudrībām. Bārda, laīgan te tīka labprāt īeredzēts, tomēr aktīvas lomas nespēlēja. Viņŗ gāja savu ceŗu . . . Atminos, mēs slepenī dībnājām latvieŗu biblioteku, turējām Torņkalnā konspiratīvus dzīvokļus, rīkojām seminara dumpī; seminara koris uzstājās Priekuļos un Cēsīs. Tīesa, Bārdaŗas te netrūka, bet nekad pie viņa neredzēju tās jaunēkļa aizrautības par jaunām patīesībām, ko novēroju pie sevi un citiem“. A. Sestuls Friŗī Bārdu řīnī laikā raksturo kā sevi noslēguŗos, ļoti klusu jaunēkli, kuŗŗ nemīlējis daudz runāt un bijis vairāk tīkai novērotājs. Ārējs Bārda nekad nebījis un seminara dzīvē necentīes spīdēt. Neesot pīederējis pie t. s. řvītiem, kādu tomēr netrūcis. Visus

tris gadus nogājis pašautās drēbēs. Pret katru ārišķību, flirtu un tml. viņam netrūcis asu vārdu*). Redzams pamats visām šām raksturībām meklējams iedzimtā tēva dabā un audzināšanā. „Ja no šiem laikiem iedomājos Bārdū“, turpina Sestuls, „tad neredzu to jautrā sabiedrībā, ne sacenšoties asprātībās. Vislabāk varu Bārdū iedomāties — pie klavierēm, uz ielas, seminara priedēs un pagalmā, bet visur vienu — mierīgu gaitu un domās nokārtu galvu.“

Laigan Bārda, kā jau minēts, nav centies spēlēt pirmo lomu, tomēr klasē tam bijis savs svars. Viņš piederējis pie labākiem skolniekiem.¹² — Biedri, pat skolotāji, kā Sestuls liecina, sajutuši pret viņu zināmu cienību. Viņā izpaudies meklētāja gars, kautgan Bārda neuzņēmis nekā pavirši. Šī tieksme pēc nodziļināšanās vēlāk starp citu ļoti spilgti izteikusies viņa kritiskās atsauksmēs un apcerējumos, kuŗos tas autoriem visvairāk pārmetis — paviršību. Seminarā Bārda uzlūkots par ‚filosofu‘, kas nogrimis Šopenhauera, Mantegaccas u. c. rakstos. Vienīgi par dzejnieku to neviens nav varējis iedomāties. Seminaristiem bijuši vairāki savi nākamie dzejnieki un rakstnieki, jo tanī laikā tur mācījās arī A. Austrīņš, A. Bračs u. c.; pat bijis savs īpašs žurnals (protams, rokrakstā). „Bet pieskaitīt arī Bārdū pie mūzas izredzētiem mums nenāca ne prātā. Te viņš ne ar ko neparādījās uz ārieni“ (Sestuls). Bet kādreiz minētā žurnālā parādijusies kāda anonīma dzejiņa „Daugava“, par kuŗas

*) Te jāpiezīmē, ka šai ziņā otrs Friča Bārdas skolas biedrs, rakstnieks Augusts Bračs, kādā man rakstītā vēstulē sniedz citu, gandrīz gluži pretēju ainu, īpaši runājot par vēlākiem laikiem. Šī liecība rāda, ka Bārdam nav bijušas svešas pat modes prasības un tieksmes, ārišķības, kas sevišķi spilgti parādijušās pēc Vīnes laikmeta, dzimtenē pārbraucot. Citi vilcieni būtībā tomēr sakrīt ar A. Sestuļa raksturojumu, un arī Bračs Bārdū atceras seminarā, kas „tur skatījies pie prātīgākiem, spējīgākiem audzēkņiem“.

Rediģētājs.

autoru neviens nav varējis tikt gudrs. Tikai pie seminara beigšanas izrādījies, ka tās autors nav neviens cits, kā Fricis Bārda. Tā tad Bārda jau seminara laikā, t. i. ap 1900. gadu dzejojis. Ir iemesls domāt, ka viņš darījis to jau agrāk, tikai, ievērojot noslēgto raksturu, dzejošana notikusi slepenībā. Dzejnieka brāļi atceras, ka Fricis kādreiz vasaras brīvdienās, seminara laikā, sacerējis kādu humoristisku dzeju par krusttēvu-makšķerētāju. Gŗūti pieņemt, ka šī humoristiskā gadījuma un augšā minētā dzeja būtu bijušas vienīgās.

Seminarā pastāvējusi paraša, ka daži labākie audzēkņi izpildījuši sevišķus uzdevumus: viens bijis saimniecības pārzinis, cits bibliotekars, aptiekars u. t. t. Bārda pēdējā mācības gadā uzņēmiem aptiekara amatu (pie seminara ārsta Dr. Rudakova)¹³. Nopietnu slimnieku seminara slimnīcā parasti nav bijis, tas savā ziņā bijis seminara klubs, kuŗā katrs pa laikam vēlējies pabūt . . . Te bijusi arī zināma brīvība, kur katrs varējis lasīt, ko gribējis. Notikušas pat gaŗas debātes. Bārda šos slimniekus parasti apmeklējis trīs reizas dienā, un vakarā, pie zāļu izdalīšanas, mēdzis pat ilgāk pakavēties. Reiz kādā sarunā starp citu izteicies, ka vislabāki studētu teoloģiju. Tā tad tēva mājā mantotā reliģiskā pietate bijusi dzīva un pat ar notēiktām tieksmēm, laigan pārējiem tas izlicies vairāk kā nesaprotami. Seminara jaunekļi slimojuši ar modē nākušo ateismu, Bārdas interese par reliģiskām mācībām un filosofiskiem virzieniem tiem izlikusies divaina. Bārda tā tad ne tikai ārēji ar savu atturīgo raksturu bijis noslēdzies, bet stāvējis visai savrūp arī pēc saviem uzskatiem un garīgām tieksmēm. Divdesmit gadus vecajā jauneklī runājušas citādas balsis, kas diezgan krasi krustojušās ar tālaika vispārējo, puslidz pavirši un ārēji saprasto zinātnību un pilsētas kulturas ten-

dencēm. Viņš pārāk vēl dzīvojis tēva mājās mantotās tradīcijās un neizdzēšamās dabas izjūtās, kas kavējušas meklēt citas svešas dzīves plašumu, prasīdamas vienīgi jau iegūtā padziļināšanu. Viņš jau seminarā ir filozofs, un savā dvēselē noslēdzies 'zemes dēls'. Saduroties ar lielpilsētas idejām, Bārda nekad nav atsvabinājies no tēva mājās mantotā pasaules uzskata, bet līdz ar to nav arī uzpeldējis latviešu pārejas laika popularās pasaules saprašanas virspusē. Viņš sapratis vai, mazākais, apjautis, cik bīstami piesavināties svešas kultūras tendences ārēji, bez iekšēja kultūrēla pamatojuma, garīgi individuēla izveidojuma.

3.

Nobeidzis 1901. gada janvārī skolotāju seminaru, Fricis Bārda dažas nedēļas uzkavējās Rīgā pie sava brālēna Teodora Lāča, ar kuŗu seminara laikā sācis tuvāk saieties. Šinī laikā viņš piedalās arī skolotāju biedrības korī, kuŗš jūnija vidū dod dažus koncertus Pētera baznīcā un Rīgas Latv. b-bā. Pēc tam kopā ar brālēnu aizbrauc uz Rumbiņiem pavadīt vasaru. Tēvs vēlēties redzēt dēlu kā skolotāju kādā netālā vietējā skolā, tomēr Fričam šis projekts nepatīk. Viņš gribējis nokļūt labāk tuvāku Rīgai, ar kuŗu viņu saistīja jau daudzas intereses, galvenām kārtām Rīga kā kultūras centrs. Ar tēvu izcēlušās mazas domstarpības, kas izbeigušās ar to, ka kādā jaukā dienā, pašā siena laikā, mājnīkiem nezinot, Fricis kopā ar brālēnu kājām aizgājuši uz staciju (Valmieru) un aizbraukuši vietu meklēt. Vieta pagadījusies Katlakalnā¹⁴. Te tad, nokalpodams savu stipendiata laiku, Fricis Bārda sabijis vietējā draudzes skolā no 1901.—1905. gadam.

Katlakalna dr. skolas pārzinis tolaik bija vietējais ērgelnieks Kārlis Zariņš; Fricis Bārda skaitījies tikai

kā palīgskolotājs, kautgan darbā patiesībā viņš ieņēmis galveno vietu. Zariņš pasniedzis vienīgi ticības mācības un dziedāšanu. Bet Bārda maz par to skumis. Kā skolotājs, protams, nebijis vēl iestrādājies, bet kad Brīvēznieks (Treulands), kas tanī laikā bija tautskolu inspektors, 1902. gadā pārbaudījis Katlakalna skolas, viņš bijis ļoti sajūsmināts un devis labu atsauksmi. Kā zināms, Brīvēznieks lielu vērību grieza uz latvju valodu (Sk. T. Zeiferta Latv. literat. vēsture II., 124.) un šini ziņā varējis būt pilnīgi apmierināts. Jēkabs Delle, kuŗš Frici Bārdu šinī periodā vislabāki pazinis, vistuvāk ar viņu saiedamies, raksturo Bārdu kā centīgu un sirsniņu cilvēku, kuŗš varējis reizām būt diezgan skarbs, tomēr ļauns nekad. Katru mēģinājis saprast, laigan iedzīmtās atturības dēļ ne visiem varējis būt tuvs.

Pagasta sabiedriskā dzīvē Katlakalnā Bārda nav ņēmis sevišķi aktīvu dalību. Un tomēr, kā muzikas mīlotājs, viņš organizējis jau pašā pirmā gadā dziedātāju kori, kuŗu arī vadījis. Bārda bijis muzikals, pats spēlējis vijoli un arī ērģeles vietējā baznīcā. Ar kādu aizrautību viņš pieķēries kora organizēšanai, to liecina 1901. gadā mājiniekiem rakstītās vēstules. Pa ziemsvētkiem viņš pat nebrauc uz Rumbiņiem. „Kādēļ šoreiz nespēju Ziemas sv. pie jums svētīt, to jau paši sapratīsiet. Daudzu darbu dēļ. Jau tāpat ērģeļu spēlēšanas dēļ man būtu varbūt jāpaliek. Bet tagad man ar ir vēl cits kas: kādu mēnesi atpakaļ biju nodomājis dibināt tādu mazu dzied. korīti no kādiem 13—14 dziedātājiem — — bet te nu saplūda tikdaudz dziedātāji un dziedātājas — — pavisam jau kādi 40 gabali!”¹⁵ Ar to Bārda pulcējis ap sevi vietējo sabiedrību. Bet kā Delle liecina, īsta organizatora lomā nav iejuties, jo redzējis, ka trūkst attiecīgu cilvēku, kas viņu saprastu. Ar pagasta inteliģenci saticies, bet ne diez cik

tuvu. Ar vietējo rakstvedi satikušies tikai tā — ejot uz pagastnamu dziedāt. Par viņu Bārda mēdzis sacīt, ka tas sastindzis vienā punktā — Allunana laikmetā. Šo uzskatu viņš būs attiecinājis arī uz vairākiem citiem. Bārda ilgojies plašākas dzīves. Ari kā skolotājs viņš strādājis diezgan labprāt, bet tomēr jau tolaik noteikti izpaudusies dziņa panākt ko vairāk. Kādā vēstulē brāļam Karlam viņš raksta: „Nav nekāds izglītības stāvoklis, kas cilvēku var padarīt pilnīgu un laimīgu. Katrs stāvoklis ir nelaimīgs, ja viņš tikai stāvoklis, tāpat kā katrs izglītības stāvoklis ir nepilnība. Laime ir nevis stāvokli, sasniegtā, bet tapšanā, sasniegšanā.“¹⁶

Delle atceras raksturīgu momentu. Kādā pavasara vakarā Katlakalnā bijuši izbraukuši daži studenti. Klausoties viņu jautrībā un dziesmās, Bārda spīdošām acīm sacījis: „Ak, kaut es tālāk tiktu — plašāk!“ Tā Bārda sācis gudrot un meklēt ceļus, kā tikt pie tājākās izglītības. Saprotams, vietējā sabiedrība viņu daudz tāpēc nebūs varējusi interesēt. Visvairāk viņš sagājies ar dažām ģimenēm Rīgā: ar mātes brāļa Lāča ģimeni un — Zariņiem Katlakalnā. Ērgelniēka dzīve bijusi pilnīgi vāciska. Zariņa kundze bijusi kāda vācu mācītāja meita. Te Bārda arī iemācījies vācu sarunas valodu. Zariņus visai bieži apmeklējis kundzes brālis, mācītājs Bernhards, kuŗš sākumā bijis par mācītāju Vidzemē (Dikļos), bet pēc tam, kāda konflikta dēļ, bijis spiests pārcelties uz Vāciju, no kuŗienas bieži ciemojies Katlakalnā. Kā Delle liecina, tas bijis viens no tiem cilvēkiem, ar kuŗu Bārda tuvu un sirsnīgi varējis sarunāties un labi saprasties. Sarunu temati visvairāk bijuši reliģiski vai zinātniski. Bārda izteicies, ka nesaprotot, kas šo cilvēku tik patīkamam darot, vai viņa teoloģiskā izglītība vai emigranta stāvoklis un

ciešanas. Tomēr juties pie šā cilvēka saistīts. Te redzam Bārdas tieksmi pēc vairāk izglītotas sabiedrības.

Pie Zariņiem Bārda iemacījies ne tikai vācu valodu, bet iepazīties arī ar vācu literatūru. Zariņam bijusi diezgan prāva bibliotēka. Vācu rakstnieki sajūsminājuši Bārdu aizrautīgi. Te, piem., viņš iepazīties ar Cezara Flaišlena Von Alltag und Sonne (1898.), kuŗa Bārdam sevišķi imponējusi. Šās grāmatas autors nedzenas pēc ārēja stila formalisma, galvenais viņam noskaņa, izjūta. Viņam ir laba vārdu ekonomija — vienam vienīgam vārdam tiek bieži ziedota vesela rinda, ja šis vienīgais vārds spēj pārdzīvojumu izsacīt. Šis autors izvairās skanošiem retoriskiem paņēmiņiem, — galvenā vieta ierādīta intīmai klusai pārdzīvojumu poezijai. Viņam tik bieži mainās šaubas, iekšēja cīņa, klusa rezignācija ar gaišu nākotnes ticību un pašāvēību. — Viņa temati varējas starp tumšu nospiestību un gaišu priecīgu dzīves līgsmi, starp skumju ikdienu un saulainību. Flaišleins ir arī teicis: ja kāds kā cilvēks ir nulle, tad viņš arī kā dzejnieks ir tāds, jo māksla un dzīve nav divas dalītas lietas, bet tādas ir — māksla un amats. No tā redzams, uz kuŗu pusi vērsušās Bārdas literatūriskās simpatijas. Viņš sevī jūta cilvēku liriķi, kuŗš labi spēj iejusties Flaišlena ikdienas un saulainības poezijā. Bārda mīlējis lasīt arī Pēteri Altenbergu, kuŗu iegādājušies kopā ar Delli un kopēji abonējuši Die Neue Rundschau. Vācu literatūra devusi galveno domu kapitalu. Kas attiecas uz paša Bārdas literārisko darbību Katlakalna periodā, tad vispirms jāsaka, ka te viņš sarakstījis dramatiskas ainas skolnieku izrādēm. Viena no šādām ludziņām (Mežmeitu gūsteknis) vēlāk ievietota J. Bērziņa (Ziemeļa) jaunības literatūras krājumā Jaunība¹⁷. Šī ludziņa nosaukta par „dramatisku pasaku 2

cēlienos, kaut gan tai ļotiniecīgs dramatisks saturs. Tanī grūti saskatīt kādus patstāvīgus mākslinieciskus nolūkus. Tas ir gadījuma rakstura darbiņš — kādam skolēnu priekšnesumam Ziemsvētku vakarā. Bet interesanti tas, ka jaunajā skolotājā jau pamodies apziņīgi autors.

No Katlakalna laikiem sākot, apmēram ar 1901. gadu, uzglabājies arī lielāks skaits dzeju. No tām redzams, ka dzejas rakstītas jau sistemātiski, nevis kā atsevišķi mēģinājumi, bet noteikti, gandrīz dienu pa dienai. Pa lielākai daļai atzīmēti arī datumi un dažreiz nav aizmirsta pat sacerēšanas stunda. Lielākā daļa rakstīta tēva mājās, kur dzejnieks kārtīgi pavadījis brīvdienas. Tomēr šai Katlakalna periodā rakstītām dzejām var būt galvenām kārtām tikai biografiska interese, — viņu mākslinieciskā vērtība vēl pārāk niecīga. Vēlāk no šajā laikā rakstītām dzejām autors nav publicējis gandrīz nevienas, laigan var konstatēt, ka izlietoti vairāki motīvi, noskaņas, temati vai arī atsevišķas pirmatnējās rindas. Tomēr atzīmējams, ka no Katlakalna Bārda nosūtījis dažas dzejas preseī. Pirmā no tām nodrukāta Rīgas Avīzē, 1902.g.¹⁸. Viņa uzskatāma arī vispār kā pirmais drukātais Bārdas dzejas darbs, ar ko sākušās viņa dzejnieka gaitas. Minētā dzeja parakstīta ar pilnu autora vārdu un sauca Raiba is pavediens:

Zaļsvārku birzītes
cirtainās galotnēs
Māmuļas — saulītes zeltmati lija.
Zariņi aijāti,
Vējiņa pajāti
putniņi čalas un nopūtas vija, —
čalas un nopūtas vija vienā
zaļ-sarkan-raibā pavedienā.

„Čin — viss svētsvinīgs un kluss;
„mūžīgs miers mirdz debess sejā.

„Ci-ci — kaislīga pēc būs
„zibens čūsku ļaunā deģā.

„Čin — lūk pļavā ziedons brien,
„puķēm apbirušiem matiem!

„Ci-ci — naktī salna lien
„sirmu galvu, stingriem skatiem...

„Čin — cik reibinoši plūst
„ziedu smaržu melodijas!

„Ci-ci — drīz tām jāapklūst:
„baltos ziedus ziemels sijās...

„Čin — nu visa daba tvikst
„saules kaislo skūpstu sāpēs...

„Ci-ci — skūpstu plūdi sīkst
„nedzēsuši skūpstu slāpes.

„Čin — mums visiem, visiem ļauts...
„Ci — spurkš! — — — liķa auts.

Iesūtīdams šo dzeju, Bārda pats to, bez šaubām, būs turējis par savu labāko. Šinī dzejā redzam jau asi iezīmētas romantiskā kontrasta līnijas. Te runā romantiskais mīlestības un nāves motīvs. Visa dzeja nav nekas cits, kā diālogs starp abām šām varām. Kādu mēnesi vēlāk pēc Raibā pavediena parādījusies arī otra Bārdas tā laika dzeja *K l u s a s d z i e s m i ņ a s*¹⁹ ar līdzīgu motīvu:

Dziesmiņas krūtīs
sērīgi saldas —
Uz vaiga asaras,
uz vaiga smaidi...

Tikpat zīmīgi Bārdas māksliniecisko izjūtu raksturojoša ir vēl kāda trešā, Katlakalna periodā radusies dzeja. Tā iespiesta jau minētā J. Bērziņa krājumā

Jaunība (1905.)²⁰. Tanī izsacīts neapmierinājums ar kautko un ilgas pēc kāda ideala.

Man kautkā vajaga, man kautkā trūkst:

Stāvu un klausos
ka šaurajās krūtīs
vaid mana sirds . . .

— — — — —
Lēni pār plecu man liecas
tēls drusku smagāks par ēnu,
pēc manām lūpām viņš tiecas . . .
Pirms iezižas tajās,
viņš izdveš vaidienu lēnu . . .
Visu nemieru, visas ilgas
tas iedzer skūpstienā gaŗā, gaŗā . . .

Kā redzams, visas tālaika Bārdas dzejas jau romantisko kontrastu un neapmierinātības pilnas, laigan pats uztvērumš vēl stipri naivs, nenorobežots un neizveidojies, neskaidru nenoteiktu jūsmu viņšos plūdojošs. Tikai krietni vēlāk viņš sāk uzrādīt īstu, dzejisku nosvērtību, strauju attīstību.

4.

Dzīvi Katlakalnā Bārda pats kādā vēstulē rezumē sekoši: „Un paiet daži gadi, es jau esmu druscīņ dzīvē ieskatījies un redzu, ka tā ir wüst und leer . . . — — — — — Un ar katru dienu paliek viss nepanesamāks“.²¹ Bij pienācis 1905. gads, Bārda savus četrus stipendiatu gadus bij nokalpojis. Viņa radošais gars gan vēl bij stipri saistīts un rezignēts, bet neatlaidīgi prasīja pēc lielāka garīga dziļuma un tālākas izglītības. Apmierināties ar kluso nomalas skolotāja dvīvi, nebūs ļāvuši arī straujie politiskie notikumi un idejiskās strāvas, laigan tieši politiskā dzīve viņu maz aizskārusi. Viņu vilinājusi galvenām kārtām augstākā

izglītība. Tā viņu spiedusi izstāties no palīgskolotāja vietas Katlakalnā, par iemeslu uzdodot veselības uzlabošanu, kaut gan īstais iemesls bijis pavisam cits. 1905. gada rudenī Bārda raksta uz māju: „Neesmu vairs Katlakalnā un neesmu arī vairs skolotājs... atstājos tādēļ, ka skolotāja amats mani īsti neapmierina un nespēju pretī turēties dziņai, izmēģināt laimi vēl vienu reizi uz augšu laisties, jo sāpīgi krist patiesībā man nemaz nav iespējams: tādu vietu, kāda manējā bija, man aizvien... iespējams atrast, pie tam atstājoties par iemeslu uzdevu sabojātu veselību un tā veselības stiprināšanas nolūkā teicos es skolotāja amatu atstājam uz vienu vai divi gadiem, un šos gadus nu es gribu izlietot sagatavošanai uz ģimnazijas gala eksamenu un uz studijām. Kad tas man galā tiek, nu — tad ceļš man vaļā, tad ardievu skolotāja amats uz visiem laikiem... Tas bija tas iemeslis, kas mani spieda uz šo diezgan grūto soli un šīs lietas pēc 20. septembrī Katlakalns palika man aiz muguras“.²² Kopā ar brālēnu Teodoru Lāci, Bārda aizbrauc uz Tērbatu, kur pirmais jau dažus gadus bij studējis medicīnu. Bārda apmeties pie viņa un pēc abiturija gribējis iestāties filosofijas fakultatē. „Citas zinātnes mani neinteresē,“ viņš raksta kādā vēlākā vēstulē.²³ Te uzkrīt tikai viens: seminara laikā Bārda domāja par teoloģijas studijām, bet nu jau noteikti runā par filosofiju kā vienīgo interesanto priekšmetu. Te ieraugam jau skaidrāk dzejnieka vēlāko nosvērto individualitāti, un viņa izglītības ideālu.

Par dzīvi Tērbatā uzglabājusies kāda Dellem rakstīta vēstule, kuņā Bārda savu stāvokli zīmē visai humoriskā tonī: „Mana iziešana un ieiešana acumirkli apmērām šāda: fetters²⁴ vakar aizbrauca uz Rīgu un priekš svētkiem vairs neatbrauks... Dzīvoju tagad...

— — — — — un gaidu uz tām lietām, kas nāks... Vai zini, tagad — ir tā kā nekad... Bet priekšā man pašlaik logaritmu un trigonometrijas formulas! Vai nav ironija?! Galva kūp, bet formulas iekšā nelien... Karstas bij dienas ap 17. oktobri... zināms, par mierīgu darbu nevar būt runa.“²⁵ Bārda nodzīvo Tērbatā tikai pāris mēnešus un uz ziemsvētkiem isi priekš dzelzsceļu streika pārbrauc ar pēdējo vilcienu Rīgā. Tērbatas universitate, kā zināms, 1905. g. nemieru dēļ tika slēgta. Bārda nebij arī paspējis sagatavoties uz abituriju. Studiju plāns bij itkā izjucis. No Rīgas viņš raksta brāļam Kārļam „Tagad uzturos Rīgā, pats mītēju sev istabiņu²⁶ par 8 rbļ. mēnesī un dzīvoju uz savu roku. Kā tālāk būs — vai janvara beigās iznāks braukšana uz Tērbatu — to skaidri nezinu, bet cerības mazas. Strādāt tagad — — ļoti grūti: strādānu, mācies — — kad asinis tev gandrīz vaigā slakās, kad katra avižu lapa, liekas, tā pilna asiņu, ka gandrīz pie pirkstiem līp.“²⁷ Šinī vēstulē interesanti arī viņa uzskati par pašu revolūciju: „Kā Ijabs nolādēja savu dzimšanas dienu, tā lai latviešu tauta nolād šo gadu. Esmu pārliecināts, ka arī latviešu tauta — ilgi vai isi — tomēr piedzīvos tās dienas, kādas piedzīvoja Ijabs pēc pārbaudīšanas, bet dārgi tās maksāja, briesmīgs ir tas sods par aklību un neapdomību, jo šī pēdējā laika rīcība — pēc 17. oktobra — bij briesmīgākā isredzība, briesmīgākā neapdomība... Es nevainoju vientiesīgo, darba apkrauto laucinieku — grūti, pat neiespējami bij viņam ko apdomīgu un apzinīgu uzsākt — apmulsis viņš bija un apmulsināts, bet vai tiem, caur ko šim mazākajam brālim bij jākrīt galejā nelaimē... Jau Tērbatā būdams gribēju tev rakstīt: neļauties iegrūst sevi šajā postā...“ Te noteikti parādas Bārdas raksturs: izvairīšanās no straujām pārmaiņām un apdo-

mība. Jau Tērbatā kustību laikā viņš bijis aizvien tikai novērotāja lomā, izvairīdamies no sapulcēm un demonstrācijām. Aktīvs cīnītājs Bārda nekad nav bijis, bez tam viņa galvenā interese nebij arī vērsta uz politiku. Viņa dabu raksturo nodziļināšanās un mierīgs darbs.

Šinī laikā spēji sāk attīstīties Bārdas literariskās intereses un darbība. Sākas tuvāka iepazīšanās ar vairākiem latvju jaunajiem rakstniekiem. Ar Austrīņu, Braču kā skolas biedriem viņš bij pazīstams jau no seminara laika. Tagad nāca klāt Baltpurviņš, Sauliets, K. Strāls. Ļoti interesanta bijusi iepazīšanās ar Jaunsudrabiņu, ar kuņu tie drīz vien kļuvuši lieli un tuvi draugi. Jaunsudrabiņš šo epizodi attēlo tā: „Pirmo reizi es Frici Bārdu redzēju savā izstādē, kuņu sarīkoju no Minķenes pārbraucis. — Izstādē bij brīva ieeja un to apmeklēja visvairāk paziņas. Bet kādā dienā ieradās divi kungi: viens gažām ūsām, otrs tikpat kā bez ūsu, pavisam oriģinēlu frizuru. Viņa pagaļie mati bij no pakauša izdalīti uz visām pusēm un tie, kas nāca virsgalvim pāri uz pieri, kā nejauši sabīdīti atpakaļ. Viņš bija, salīdzinot ar toreizējo bohemu, lepni ģērbies, kaut gan pēc Makarova apkaklītes un pēc kravates, kādu mēdz vēl tagad valkāt prof. Vitols, varēja viņu noturēt par jaunu mākslinieku. Viņš ar lielu uzmanību aplūkoja katru studiju pie sienas un rauca ģīmi simtās grumbās. — Pie manis bija vēl pāris koleģu, ar kuņiem vēlāk viesi pamatīgi aprunājām, jo sevišķi vēl tāpēc, ka viņš aiziedams uz galda bija nolīcis divdesmit kapeiku. — Dažas dienas vēlāk pie manis ieradās ūsainais kungs viens. Tas bija Jēkabs Delle, tobrīd Aleksandra tirgus kasieris, citādi skolotājs. Viņš sāka nākt pa svētdienām uz gleznošanas stundām un, kad bijām tuvāk iepazīnušies, es pavaicāju, kas tas jocīgais

kungs bij viņam līdz izstādē. Oh, tas esot lērmeisters Bārda... Esot sarakstījis bērnu ludziņu un rakstot dzejoļus. — Es laikam izteicu vēlēšanos ar viņu iepazīties, jo arī es toreiz sāku intensīvāk nodoties literaturai, un uz nākošo stundu Delli pavadīja Fricis Bārda. Mēs iepazīnamies un uzreiz jutām, ka esam jau draugi. Pēc tam mēs bieži tikamies, visvairāk Delles vientulīgajā dzīvoklī, kur bija labi daudz grāmatu un klavieres, uz kuņām Bārda milēja spēlēt tautas dziesmas. Te tika nolasīts katrs dzejols, tiko uzrakstīts, daudreiz tikai vispārējā lējumā... Man šie īsie dzejoliši likās īpatnēji izjusti, kā vēlas vakara noskaņas izsaukti...“²⁸

Kā jau minēts, 1906. gada ziemā Bārda sācis vairāk nodoties rakstniecībai. Šinī laikā viņš uzrakstījis arī divus tēlojumus: *Kapeiciņu*²⁹ un *Dzintarbērni un mežainis*.³⁰ Abus tos, domājams, izsaukušas akutas sociālas idejas un revolūcijas atmosfēra, laigān uztvērums ir pārāk īpatnējs, lai tos tieši piešķaitītu vispārējai laika revolūcijas literaturai. Tēlojumā *Kapeiciņu* uzsvērts pilsētas dzīves bagātības un nabadzības kontrasts. Autoru vajā sociālās netaisnības apziņa. Viņš vispirms ironizē par bagātiem: „...tēvs pūpēdis ar māti beku, cieši viens otram blakus; vai atkal vecais pūpēdis ar beku, bet vidū iespiedusies blondā sviestenīte, brunetā pūcenīte, vai arī jauns, glīts, miksts, miļš, balts pūpēditis. Mežā šādu kombināciju reti kad atrod. Dažam pūpēžam atkal vienam pašam divi zirgi priekšā. Tāds, jādomā, pārāk tārpū pilns; beidzot vēl dažus, jādomā — tos slavenākos starp slaveniem, tos īstos pūpēžu kubiazus, tos tad transportē piemērīga lieluma slēgtos ratos, aiz cienības pret publikas estētiskām jūtām.“³¹ Bet tad dzejnieks skatās uz otru pusi un redz tur nabagos, kuņiem nespēj palīdzēt. Viņu vajā nabadzības tēls, kāda meitenīte,

kas „palika sniegā sēdot — pusplika, tukšām rociņām — — — Nē — nē! Ko es saku! Viņa nepalika vis sniegā sēdot — tas jau taisni bija tas briesmīgākais. Tikko es biju gažām pagājis un viņai muguru pagriezis, uzlēca tā, kā nelabs kaķēns, man taisni uz pleciem, aizspiedās aiz apkakles, palīda zem krekla, un palika tā un nekustējās vairs, kā nedzīva, kā ledus gabals. Un es vairs nevarēju iet pusdienu ēst. Es vairs nevarēju viņu nost dabūt no pleciem un atkausēt arī nē. Plāna viņa bija palikusi, kā želatina papīrs, bet nekusa — — — — — Un viņa mani mocīja ilgi — ilgi.“ ³²

Ari otrs tēlojums, Dzintarbērnī un mežainis, tikpat maz ietilpst tālaika politiskās domāšanas stilā, bet rakstīts uz 1905. gada tematu. Bārdas uztvērums trūkst aktīvās politikas un revolucionāro ideju tendences, bet ierosinājums tomēr diezgan reals. Zem tēlojuma varoņa Gaida ir domāts Dievkociņš, kuņš revolūcijas laikā tika nošauts*). Bārda nav zēlojis tēlojumam krāsu, savas spilgtās fantazijas nedz citus izteiksmes līdzekļus. Tēlota kāda jūsmojoša idealista nāve, kuņš noliedz katru brutālu cīņu un pretošanos varmācībai. Ārējam brutālam spēkam viņš padodas ar smaidu uz lūpām kā uzvarētājs. „Puķes, — puķes...“ skatīdamies sava paša asinīs, runā šis idealists. Šis tēlojums diezgan raksturīgi atsedz paša autora izjūtu pasauli un arī to, kā viņš saprata 1905. gada notikumus. Viņš ieraudzīja tajos vairāk apspiesto šķiru, gandrīz kristiāniska idealisma triumfu un mocekļu nāvi, nekā reālus politiskus mērķus. Bārda beidz savu tēlojumu ar divrindu:

*) Salīdz. J. Akuratera Dienu atspīdumi (Rīgā 1924.), 44., 18. un citās lapas pusēs. Rediģētājs.

Tuas kapus, tuas kapus pieminat,
Kur sirdsšķīstuos varuņus guldinat!...³³

1906. gada marta mēnesī sāk iznākt jauns mākslas un literatūras mēnešraksts *Pret sauli*, kuŗu rediģē un izdod J. Jaunsudrabiņš. Šā žurnāla (3. maija) burtnicā minētais tēlojums nodrukāts. Turpat iespiestas arī Bārdas divas dzejas, kuŗās diezgan labi izteikts viņa tālaika pārdzīvojums: no vienas puses noteikta apņēšanās un ticība, bet no otras — baiga nospiedoša priekšnojauta.³⁴ Pirmā dzeja skan:

Kaut bez saules, kaut bez dziesmām —
Beidzot tak caur melnām liesmām — —
Nonāksi tu galu galā
Klusā svētlaimīgo salā.

Bet otra:

Smags trīdu tvans
No svešas zemes sok,
Itkā iz liķu mūklāja
Tas aumaļotu.

Šādas noskaņas un domas ir valdījušas jaunajā dzejniekā-idealistā revolūcijas laikā. Realpolitikai un cīņas karstumam viņš stāvējis tālu, bet ticējis tomēr neapšaubāmi tautas labākai nākotnei. Kultūras cīņu viņš saprata nevis kā reālas varas, bet garīgu cīņu, par kuŗas vienīgo ieroci uzskatīja — garīgo pārsvaru.

5.

1906. gada pavasarī Friča Bārdas dzīvē sākas jauns, visai interesants un nozīmīgs periods: kopā ar brālēnu Teodoru Lāci viņš aizbrauc uz ārzemēm. Viņu ceļa mērķis Vīne, bet nolūks — studijas. Brālēns brauca turpināt Tērbatā iesāktās medicīnas studijas, bet Bārda — viņam līdz, lai nobeigtu sagatavošanos

uz abituriju un līdz ar to iestātos kā brīvklausītājs Vīnes universitātes filosofiskā fakultatē.

Aizbraukšana uz Vīni notikusi diezgan slepeni. Izņemot Delli, neviens pats nav zinājis, ka tāds nodoms maz pastāv. Pat uz māju Bārda nekā iepriekš nav rakstījis. Šādai noslēpumainībai pa daļai bijuši finansiēli motīvi, proti: Bārdam pašam līdzekļu studijām nebijis un tāpēc brālēns dalījies ar viņu savā mazuļiņā. Kādā vēlākā vēstulē attiecībā uz brālēna tuviniekiem, Bārda no Vīnes raksta uz Rumbiņiem: „Priekš tiem es esmu aizbraucis pa Vidzemi ceļot un uz laukiem.“³⁵ Tomēr arī pašam Bārdam Vīnes ceļojums iznācis diezgan negaidīts. Savā pirmā vēstulē uz māju viņš raksta: „Jūs nu gribēsiet visu sīki zināt, kā tas nācis? Nu — ļoti vienkārši. Ka Teodors gribēja uz Vīni braukt, to jau agrāk rakstīju. Es tad domāju vēl kādu mēnesi palikt Rīgā un tad braukt pa vasaru pie Jums. Bet tā nu iznāca — Teodoram vienam negribējās braukt, man vienam negribējās Rīgā palikt un tā vienā jaukā vakarā (tas bij trešās Lieldienās) mēs ņēmām un aizbraucām... apmēram kā toreiz, kad uz Valmieru abi aizcilpojām...“³⁶ Viens no grūtākiem un vispirmiem jautājumiem Vīnē, protams, bij līdzekļi, tomēr Bārda raksta visai uzņēmīgā tonī: „Nu bankrotu, man liekas, es netaisīšu, tāpat Teodors ar ne“ „...lai nu nāk kas nākdams.“³⁷ Kas attiecas uz līdzekļiem, daļu sūtījis arī Delle, saņēmdams no izdevējiem Bārdas honorārus (protams, niecīgas sumas) un parasti pievienodams tiem sumas tieši no savas kabatas.

Pavājo līdzekļu dēļ, dzīve Vīnē, protams, iznākusi šaura un visai ierobežota. Kopā ar brālēnu viņi nonomājuši kādā attālākā kvartālā (Cottage, Dittes Gasse 2.), kur tomēr skaisti parki (Bethovenruh, Türkenschanza

parks) kādu nelielu istabiņu par 20 guldeņiem mēnesī, un nodevušies darbam. Izlietojot savu skolotāja diplomu, Bārda ticis uzņemts universitatē kā brīvklausītājs. Diezgan manāmā sajūsmā viņš raksta Dellem uz Rīgu: „...vari manī gratulēt kā ‚ausserordentlichen Studierenden der Wiener Universität‘, Krievijā tādus zeļļus sauc vienkāršāki — par brīvklausītājiem... Un tā nu es esmu filozofiskās fakultātes brīvklausītājs, ik dienas jāapmeklē 3—4 priekšlasījumi. Daži pie tam man taisni derīgi, piem. par klasisko romiešu literatūru.“³⁸ Iestāšanās universitatē Bārdam devusi arī dažus praktiskus labumus. Starp tādiem vispirmām kārtām minēta mensa (studentu ēdienu zāle), kur pusdienas dabūtas par $\frac{2}{3}$ lētāki kā parasti, tāpat arī maksa teatros, operā studentiem bijusi pazemināta, laigan šo ērtību, kā Dr. T. Lācis liecina, varējuši atvēlēties diezgan reti. Pirmā plānā nebijusi iepazīšanās ar Vīnes mākslas un kultūras dzīvi, bet tiešais studiju darbs resp. sagatavošanās abiturijam. Bieži vien strādājuši līdz 18 stundu dienā. Sarunās un sabiedrībā ar svešiem cilvēkiem Bārda pietam bijis arī visai kautrīgs un atturīgs, lielpilsēta to itkā atbaidījusi. Izņemot kādu jaunu ārstu, Dr. Saliņu no Raunas, kuŗš ieradies Vīnē uz laiku papildināties, nekādas sevišķas iepazīšanās nav notikušas. Kā vienmēr, Bārda bijis ļoti atturīgs pret visām straujākām pārmaiņām. Bohemiskais dzīves gars tam bijis pilnīgi svešs. Vienīgā izklaidēšanās, ko arī varējuši atvēlēties, bijusi — pilsētas ievērojamāko vietu aplūkošana un izbraukumi apkārtējā dabā. Bārda vaļas brīžus ziedojis šim „sportam“, ko citādi saprot vārdā „kautko redzēt“. Un te nu savās vēstulēs Bārda lāga nemaz nezina, no kuŗa gala lai sāktu stāstīt: „vai par ēģiptiešu mumijām un veco grieķu statujām galma mākslas muzejā, vai par Beklina, Klingera, Stuka, Se-

gantini u. c. gleznām, vai par parlamenta sēdēm vai Bethovena, Mocarta, Brāmsa un Hugo Volfa kapiem... vai par roņiem, lauvām, žirafēm etc. zvērnīcā pie ķeizara vasaras pils...“³⁹ Bārda aplūkojis arī šo pili, kā to šajā pat vēstulē tālāk lasam :

„Universitate atrodas netālu no ķeizara pils... ķeizara pils ir gan liela, bet no ārienes ļoti vienkārša, pelēka. Pavisam iekšā neesmu bijis, bet visus iekšējos pagalmus un apakšējos gangus gan esmu izstaigājis. Ari pašu veco ķeizaru Franci Jozefu gadījās man aizvakar redzēt gaļām braucot vienkāršā divzirgu kariatē...“
 „Ko redzēt šē nu ir gan tiešām bezgala daudz, — es nezinu, ja šē vienu mūsu laucinieku atvestu, tas tiešām nezinātu, vai viņš sapņo vai nomodā ir. Tādā kārtā nu katru brīvu brīdi mēs varam izlietot derīgi, vai nu aplūkojot pilsētas brīnumus, vai atkal ārpus pilsētas, kalnus un dabas jaukumus.“⁴⁰ Bārda sevišķi milējis staigāt uz Centralfriedhof kapiem, kur atrodas minēto muziķu, — Bethovena, Brāmsa Mocarta, un Hugo Volfa, — kapenes. Sevišķi pēdējā pieminēklis uz Bārdu atstājis dziļu iespaidu. Tomēr visumā jāsaaka, ka pati Vīnes lielpilsētas dzīve Bārdam palikusi diezgan sveša. Viņa nav devusi tik spēcīgus iespaidus, kas Bārdas dabu būtu radikāli pārvērtuši, kas dzimtenē, un lauku mājā veidotu raksturu un dzīves uzskatu būtu pārveidojuši un piemērojuši tai jaunai svešai dzīvei, ar kādu Bārda sastapās. Tanī ieiet protams vispirms jau Bārdu kavēja īsais laiks (Vīnē pavadīts nepilns gads), materialie apstākļi, saistība pie ikdienas uzdevumiem un slimība. Bārda ieguvis tikai pilsētas kulturas ārējos iespaidus, bet pati iekšējā dzīve palikusi sveša. Svešs palicis tas lielpilsētas iekšējais gars, pret kuŗu arī vēlāk Bārda nekad nav jutis tieksmi, bet vairījies no tā. Ja varētu tā sacīt, Bārdas psiche bij

un palika stipri laucinieciiski disponēta,⁴¹ kuŗai pilsētas dzīves saturs tāpēc arī nespējis atklāties. Jāatzīst, ka pilsētas un lauku dzīve ir divi ļoti dažādi dzīves veidi ar savām īpatnējām kultūras pazīmēm, kas, protams, no cilvēka arī prasa īpašu psihisku disponējumu, garīgas tieksmes, raksturu, īpašu lietu uztvērumu un pasaules uzskatu, īpašu dzīves izpratni, jo ne katrs, kas sastapies ar pilsētas vai lauku dzīvi, kļūst jau pilsētnieciisks vai laucinieciisks. Par Bārdu jāsaka, ka tas savā dzīvē un arī mākslā bijis stipri laucinieciiski disponēts. Varbūt arī tāpēc vispatīkamākie viņam bijuši izbraukumi Vīnes apkārtnē dabā.

Pa Vasarsvētkiem (1906.), kopā ar brālēnu, Bārda izbraucis mazliet tālākā ekskursijā — Alpos, Zemmeringā, par ko Bārda vispirms piemin savā humoristiskā tonī: „Tur jau nu tad bija gan maķenīt-drusku acis ko pamieļot, stundas sešas kāpām uz augšu...“ bet tad slēdz: „Gala iespaids tomēr tāds: vajadzētu nu gan katram viņus vismaz reiz redzēt, lai maksā ko maksādams, — — bagātāks viņš būs palicis priekš visas dzīves... priekš visas gaŗās pelēkās, vienmuļīgās dzīves...“⁴² Bet pēc šā cildenā iespaida kalnos, Bārda sācis justies jo dienas jo nospiestāks, — viņš sācis slimot ar nieru kaiti. Jau Tērbatā reiz parādījušies šās nopietnās slimības simptomi, kuŗiem gan piegriezts maz vērības. Bet izbraucot Zemmeringā un uzkāpjot kādus 1000 metrus kalnos, Bārda pēkšņi sajutis nespēku. Te arī parādījušās acīm redzamas slimības zīmes. Pēc šās ekskursijas slimība nogājusi pat tik tālu, ka Bārda bijis spiests likties vairākas reizas izmeklēties, un stipri savārdzis. Tai laikā sāk arī materiālie apstākļi visai sarežģīties: brālēnam zūd cerība dabūt pilnos apmēros kārtējos sūtījumus no mājām. Un Bārda raksta Dellem: „Kad tak jūs reiz

tos žurnālus sāksiet drukāt?“⁴³ Viņam rodas pat projekts pēc semestra beigām (augustā) braukt mājup, bet to kavē Krievijas sarežģītie apstākļi un galvenām kārtām slimība. „Brīžam man uznāk trakas ilgas pēc dzimtenes, pēc pazīstamiem...“ saka Bārda kādā nākošā vēstulē. „Pats nezinu, ko būtu devis, ja varētu uz kādu stundu kur kopā nosēsties un labi izrunāties. Pašlaik sāk nākt neizsakāmi sēri maigie rudens brīži...“ Bet „mājās pārbraukt tādām arī riebas. Kas šais 3 mēnešos man jau nav bijis: zobu sāpes, ausu iekaisums, plaušu katars... aizvakar profesors konstatēja Nierenbeckenkatar“⁴⁴ Brāļam Kārlam Bārda vēl raksta par kādas tālākas ekskursijas plānu: „Gan no sākuma, kad redzēju, ka uz māju braukt tagad nav lāgā, gribējām kādu ceļojumu kājām uzņemt — pa Alpiem, varbūt pat uz Itāliju, uz Venēciju... Bet mūsu plāns izjuka, jo biju pa druskai saslimis... Galu galā ar tām naudām arī nav viegli...“ Tā pamazām sākas Vīnes perioda beigu daļa.

Ja vājos materialos apstākļus Bārda spēja pārciest ar zināmu paļāvību labākiem laikiem un rakstīja uz dzimteni visai humoristiskā garā, tad ar slimību tas tā vairs nav: tā viņu pamazām nospiedusi un vēlāk salauzusi galīgi. Cik Vīnes perioda vēstules sākumā vieglas un jūsmīgas, tik vēlāk tās kļūst smagu atziņu pārpilnas, rezignācija tiek aizvien nospiedošāka un līdz ar to pieaug ilgas pēc dzimtenes. Kā redzams, līdz ar slimību Bārdu nomāc arī kautkas cits — svešums. Viņš nejūtas mājās, savos ierastos apstākļos. Dzīvi Vīnē 1906. gada vasarā Bārda apraksta ļoti vienkāršos vārdos: „Mana dzīve rit tā lēniņām — kā duļķaina upīte. Nu — nakti zvaigznes spoguļojas arī tādā. Jaunu piedzīvoju ļoti maz, jau tādēļ, ka tev zināmā kātara dēļ man pilnīgi jāatturas no iesaņas.

Līdz šim bij tā: ja 10 minutes dienā tiku lēniem soliņiem gājis — tad jau otru dienu bij pavisam slikti. Šis arī viens no galveniem iemesliem, kadēļ negribēju braukt uz dzimteni. Tad man būtu tagad — pašā vasaras vidū jābrauc kādu laiku arī uz mājām. Kādu iespaidu tas tur atstātu un cik liels prieks tad man būtu — vari iedomāties. Tādēļ desmit reiz labāki sacirst zobus un ciest vienam.“⁴⁵

Šinī pašā vēstulē Dellem Bārda apraksta arī pašu māju dzīvi: „Visa mūsu dienas gaita tāda savāda tagad. No rītiem dzeram tēju — paši zināms uzvāram uz spirta lampas. Tad tiek strādāts līdz 1/21. Punkt pusvienos iesākas kartupeļu mizošana. Kad tas gatavs, tad darbi tiek šķirti: viens vāra kartupeļus, otrs rīsi, protams turpat istabā uz spirta — — — kad tas gatavs, tad ir pusdienas, skaistas pusdienas: viss tīrs, balts un glīts... Tev jāzin, ka mums tagad 5. nedēļu ikdienas vienas un tās pašas pusdienas, un nemaz nav apnikušas!... Vai redzi, cik lēti te var dzīvot.“⁴⁶ Savas slimības dēļ Bārda ir bijis spiests pāriet uz veģetarismu.*)

Cik spējis, Delle līdz ar honorariem turpinājis arī savus mazos sūtījumus. Attiecībā uz to, viņam rakstītās vēstulēs varam atrast visai intresantas vietas. Piem. „Par tavu sūtījumu runat man neveicas... Saņēmis esmu — — Nevaru tomēr nociesties neizteicis

*) Rakstnieks Antons Austrīņš, Bārdu pēdējos kaŗa gados atcerēdamies, izsakās, ka šai laikā veģetarisma principi nebijuši vis vairs tikai vienkārša nepieciešamība, vajadzība veselības labad, kā Vīnes laikā, bet ka Bārda tuvāk piegriezies jau arī savos uzskatos veģetarismam, jo piedzīvojumos ar sevi nācis pie atziņas, ka šis dzīves veids patiesi cilvēka veselībai labāks. Arī Bračs jau minētā, man rakstītā vēstulē atzīmē kādu savu satikšanos ar Bārdu Suta kundzes veģetar. ēdienu veikalā (bij. Aleksandra un Elizabetes ielas stūrī), kur Bārda parasti mēdzis pusdienot.

— kā man liekas — pēdējo reiz tu esi drusciņ par vairāk savam maķelim pāri darijis. Ja es arī par 15 rbļ. biju minējis, tad tas bij domāts kā nepārkāpjams maksimums. Un tu!?” — Tāda galvenās konturās tā dzīve, kādu Bārda pavadījis Vinē. Bet tas vēl nav noslēgums.

Fr. Bārda Vīnes laikmetā.

Līdz ar nākamā semestra sākšanos (oktobrī) Bārda jūtas atkal mazliet atspirdzis un sāk apmeklēt universitāti, laigān abiturījs vēl joproj nav sasniegts, un arī „ar veselību — ne sevišķi.“ No profesoriem 2. semestrī Bārdu sevišķi sācis ieinteresēt Dr. Fr. Jodl's ar saviem priekšlasījumiem par Hegeli, Šopenhaueru

un Feuerbachu, tāpat ar etikas lekcijām. Par šo autoru Bārda jau agrāk Katlakalnā⁴⁷ bijis sajūsmināts. Bez Dr. Jodl'a Bārda klausījies vēl Dr. R. Arnold'u par vācu dzejas attīstību un Dr. G. Gomperc'u par gribas brīvības problēmu. Vinē Bārda personīgi ticies un runājis arī ar rakstnieku Pēteri Altenbergu, par kuņu tāpat jau Katlakalna laikā kā redzējām sāka interesēties.

1906. gada rudens Bārdam nesis arī vienu otru intīmu pārdzīvojumu. Kādā vēlā rudens dienā abi ar brālēnu izbraukuši ārpus pilsētas uz Volfsgrub'i, kur jauki skati uz Vīni un apkārtējiem viņa dārziem. Sēdot pie kāda galdiņa, jaunie cilvēki ievērojuši simpātisku, inteliģentu brunetu dāmu ar mazu puisīti. Iepazīšanās notikusi ar vārdiem: „Vir kamen den Herbst sehen . . .“ Tā bijusi kāda ungariete (Ella Hedvig Szinner), atraitne un arī studente. Bārda ar šo dāmu pēc tam sagājies diezgan bieži. Viņa nebijusi aristokrate, bet no literatu aprindām. Kad Bārda beidzot nopietni saslimis, tā bieži viņu apkalpojusi klinikā. Dzejnieka atstātos papīros glabājas dažas viņas Bārdam jau uz dzimteni adresētas vēstules.

Ap Ziemsvētkiem Bārdam sākas Vīnes laika beigu daļa, gandrīz vissmagākais un vissāpīgākais laiks viņa mūžā. Kā jau minēts, viņš ļoti nopietni saslimst, un šai klizmai piebiedrojas arī neizsakāmas ilgas pēc dzimtenes. Viņš jūt sevi galīgi salauztu; rodas pat nāves tuvuma izjūta.

No 7. decembra līdz 14. janvaram, t. i. vairāk kā piecas nedēļas, Bārda 1907. gadā nogulējis slimnīcā (Wiener Allgemeines Krankenhaus). Var saprast, cik smagi bijuši visi šie slimības, vienatnības un atstātības pārdzīvojumi: slimam, bez līdzekļiem, tālu no dzimtenes, svešā pilsētā, kur vienīgais tuvais cilvēks tikai brālēns, kuņš arī pats nespēj nekā līdzēt. Par dzejnieka

gara stāvokli spilgti liecina kāda tālaika (slimnīcā rakstīta) dzeja *Mana dzīvība*. Teksta pirmuzmetumā atzīmēts: „pēc trešās inspekcijas”.⁴⁸

Mana dzīvība
vientuļa svecīte
egļzara galiņā
meža vidū.

Ap svecīti plivinas
zilzaļas liesmiņas —
malduguns liesmiņas —
manas dziesmiņas . . .

Balta ir egle
un balts ir mežs;
zem egles balts ģindenis
ar izkapti sēž.

Kad ģindens celsies —
apbirs sniegs,
svecīte dzisis,
mani apņems salds miegs . . .

Tumsa pār mani klāsies — —
— — — — —

Zilzaļas liesmiņas,
malduguns liesmiņas,
manas dziesmiņas
pa mežu plivināsies — —

Tāda ir tālaika pēdējā atziņa. Bārda skaidri redzējis, ka jābeidzas šim Vīnes periodam; ja viņš ilgāk paliktu svešumā, tas nozīmētu lēnu bojāeju. Flegmatisms un galvenām kārtām viņa sliktā veselība nav ļāvusi Bārdam saskatīt citu izeju no šā drūmā, neapskaužamā stāvokļa, kā vienīgi došanos uz dzimteni. Bet tas viņam nozīmēja ciņas pazaudēšanu: viss drošais un uzņēmīgais plāns par studijām ārzemēs ar to pašu tad bij galīgi likvidēts. Un Bārda tomēr pārspējis šo neizdevības un nospīstības sajūtu, kas vasarā

vēl kavēja viņu atgriezties dzimtenē, proti: „tādam pārbraukt man riebas“. Jau novembra vidū rakstītā vēstulē Dellem viņš izsacījis noteiktu vēlēšanos braukt uz Rīgu: „Man gribas uz māju — — Es domāju, ka es mājās varēšu veselāks tikt.“ Bet turpmāk šī vēlēšanās kļūst daudz stiprāka un noteiktāka, līdz viņa piepildās. Bārdas tālaika izjūtas redzamas vēl arī no kādas vēlākas savai kundzei rakstītas vēstules, kur Vīnes laiks rezumēts īsos vārdos. Šī vēstule ļoti reljefi liek nojaust to pareizo situāciju un Bārdas gara stāvokli, kādu ārzemes bij viņam sagādājušas: „Sīkumos par to runāt nav viegli, īsumā — pēc 1/4 gada esmu — salauzts. Plūdoņa atraitnes dēla traģēdija, tikai bez beigu daļas. — — — — — Tagad būtu tik viegli pasacīt: Ar Dievu dzimtene, ar Dievu māt! Bet ir viena doma, kas mani no tam attura — tā ir doma par tēvu. Es zinu, ka mana māte raudātu pēc manis, ilgi un grūti; tāpat brāļi un māsas. Bet tēvu tas salauztu, galīgi. Un to es nevaru uz sevi uzņemties.“⁴⁹ Te skaidri redzams tas traģiskais motīvs, kas Bārdū reizā atturējis un reizā arī licis atgriezties dzimtenē: — neizdevības un salauztības pārdzīvojums. No vienas puses — aizskārts pašlepnums, no otras — slimība un ārējie materialie apstākļi. Bārda tomēr ir bijis spiests padoties pēdējiem un 1907. gada agrā pavasarī viņš braucis atpakaļ un ieradies Rīgā.

6.

Interesanti palūkoties, kā Vīnes laika pārdzīvojumi izteikušies Bārdas dzejdarbos. Te patiesībā būtu atšķiramas divas grupas: vispirms, Vīnē vai īsi pēc pārbraukšanas rakstītie darbi, un — vēlākie, kuņos Vīnes laikmeta atziņas jau pārbaudītas, noskaidrojušas

un izsmalcinājušās. Pie šās pēdējās grupas būtu pie-skaitāms galvenām kārtām krājums *Zemes dēls*. Bio-grafu var tomēr vairāk interesēt tieši Vīnes laika sacerējumi, laigan viņos daudz vēl mākslinieciski elementaru vietu, daudz naivu pārdzīvojumu un sen-timentālu dzimtenes ilgu. Runājot par Vīnes perioda sacerējumiem jāņēm vērā sevišķi divas lietas: Bārdas tanī laikā vēl diezgan maz izkoptais rakstnieka talants un ierobežotais laiks, jo literariskam darbam viņš varējis nodoties tikai pa vaļas brīžiem, tā sakot, aizgūtnēm, un rakstot pat materialu interešu spiests. No otras puses tomēr šinīs sacerējumos visai labi izpaudušies autora pārdzīvojumi, izjūtas, garīgā pasaule, jo Bārda rakstījis tikai par lietām, kas viņam tuvas. Vīnes pe-rioda darbu stiliskais novērtējums šē atkrit — mūs interesē biografiskie elementi, kas autora dzīves iz-pratnei tiešām vērtīgs un bagāts materials.

Ar 1906. gadu Rīgā sāka iznākt vairāki literatūras un mākslas žurnāli, kuŗos Bārda ņēmis līdzdalību. Vīspirms te minams jau augšā atzīmētais mēnešraksts *Pret sauli*, Jāņa Jaunsudrabiņa vadībā, kuŗā starp citu nodrukāta arī „Simboliska pasaka par mūsu tautas tagadējo briesmīgo likteni“⁵⁰ — *Dzintarbērni* un *me-žainis* un dažas Bārdas dzejas. Tālāk ar jūlija mēnesi sāka iznākt M. Buclera izdotais žurnāls *Stari*, kuŗa literariskās daļas vadība arī atradās Jaunsudrabiņa rokās. Staros iespiestas vairākas dzejas un trīs Vīnē rakstīti tēlojumi: *Kā laime nāca*, *Dzīvība* un *Kā mana dzimtene bēdza un atgriezās*. Kā trešais minams žurnāls *Dzelme*, kuŗu rediģēja K. Strāls un kuŗā Bārda ievietojis nelielu dzeju *Nakts-dusa*, un beidzot Atta Ķeniņa rakstu krājums *Zalktis*, kuŗā uzņemts Bārdas tēlojums *Milzis* un mana līgava. Var atzīmēt, ka Bārdas tēlojumi gandrīz

visi cēlušies Vīnes laikā, resp. īsi pirms vai pēc tā. Līdz ar dzejām viņš sūtījis tos uz Rīgu Dellem, kuŗš tad nodevis viņus tālāk redakcijām un saņēmis honorarus. Kā Bārda pats liecina, Delle šini ziņā bijis „iesvētīts par neaprobežotu pilnvarnieku.“⁵¹ Šie Bārdas tēlojumi tikai pēc viņa nāves sakopoti un iznākuši īpašā grāmatā *Vita somnium* (Rīgā, A. Gulbja apgādībā), kas ļoti interesants materials Bārdas pārdzīvojumu un atziņu pētīšanai, ciktālu tie Vīnes laikā izteikušies literariskos darbos.

Kā labākais piemērs no Vīnē rakstītiem darbiem, kuŗā spēcīgi un pārliecinoši runā Bārdas dzimtenīgie pārdzīvojumi — ilgas pēc dzimtenes dabas, — uzskatāms tēlojums *Kā mana dzimtene bēdza un atgriezās*. Te redzam liriska lauku jaunekļa sirds poeziju, te saskatam pašu Bārdu, kuŗa gars cenšās pēc kulturas dzīves plašuma, pēc jaunām domu sferām, bet kuŗš svešumā būdams jūtas neatraujami saistīts ar savām agrajām bērņības atmiņām, ar savas bērņības šauro stūrīti. Bārda te pilnīgi vēl savas klusās un mājīgās Rumbiņu dzīves varā. Kā kontrasts pret svešātnes ārējo lielisko spožumu, pret lielpilsētas dzīvi te uzpeld īpašā apgarotībā viss dzimtenes niecīgais un sikais: „Par daudz es esmu pieradis pie sāvām dzimtenes būdiņām, par daudz man viņas pieaugušas...“ „Dzimtene un saule reizē izzuda iz manām acīm. Es redzēju, ka nakts ir mani svešā klēpī iemetusi — —“ Un tad nāk atmiņas: „Veselapasaule, vesela laimes pilna pasaule, laimes un saules un zvaigžņotu nakšu, rasas smagu, zaļatlasa ritu un klusu purpurotu vakaru pilna pasaule nošalcās man aiz muguras... Es uztrūkos kājās, noņēmu cepuri un apgriezoz. Nebiju vilies... Bērzi!... — — — — — gluži kā tēvā mājās, pļavmalas birzītēs...“⁵²

Interesanti uzsvērt, ka nekur Bārda nav sajūsmiņāies par svešo kulturas dzīvi. Ja kas svešs viņu interesējis, tad tas interesējis vienīgi kā māksla, kā zinātne, kā lieliski dabas skati „kuņus vismaz reiz ir vajadzīgs redzēt, lai bagātāks tiktu priekš visas dzīves“. Bet tam visam nekad nav piederējusi Bārdas sirds, — tie bijuši tikai ārēji iespaidi. Tas skaidri redzams uz māju Dellem rakstītās vēstulēs, no kuņām varētu izrakstīt neskaitāmas vietas, kas zīmīgi norāda uz Bārdas dzimtenīgo psiholoģiju. Viņš runā par dabu, par dzimtenes atmiņām, arī par vienu otru ārējo iespaidu, par vienu otru faktu vai redzējumu, bet nekad par pašu pilsētas dzīvi, par viņas īpatnībām un garu. Bārda savos pārdzīvojumos bijis ne tikai sevī noslēdzies, viņš vairāk bijis noslēdzies savā dzimtenīgā uztvērumā, kuņam Vīne nozīmējusi gluži svešu un nepieejamu pasauli. Vīnē gan saules vairāk kā pelēkā dzimtenē, bet dzejnieks tomēr nejūt to tik saulainu; Vīnē daudz vairāk ko pārdzīvot, bet dzejnieka iekšējai dzīvei visam tam itkā pārāk maza vērtība, viņš to kā lielpilsētu nemaz nepārdzīvo, viņš izjūt un domā ko citu. Piem. kāds raksturīgs citats no vēstules brāļam: „Tā tad pirmā šī vasara manā mūžā, kur visi mūsu pļavu ziedi krita pār izkapti un sakalta, bez kā es viņus būtu redzējis, kur bērzi izplauka un laikam jau dzeltēt sāk — bez manis... Smieklīgi jau nu tas drusku ir, ka to saku, vismaz ne katrs to pareizi sapratis: kad es par to tā labi iedomājos — man asaras sanāk acīs. — Pie mums še dažas losberu (lauru) koku alejas. „Kad es kādreiz pa lapai no tiem norauju, tad aizvien iedomājos savus bērzus un katreiz jūtu to pašu: desmit reiz jaukāki būtu, ja es tad varētu vienu Vecaploka bērzu zariņu nolauzt... Smieklīgi tas ir — bet patiesi...“⁵³

Augšā pievestos citatus nevar uzlūkot tikai kā vieglu dzimtenes ilgu poeziju, viņos izmanāma organiska nepieciešamība, just savas dzimtenes tuvumu, aizvien domās atgriezties pie tās un pārdzīvot visu tā, kā dzimtenē pārdzīvots. Protams, svešajiem iespaidiem varēja būt tikai gadījuma nozīme, — tie nespēja ielauzties un pārveidot psihi vispār, jo vairāk vēl tāpēc, ka Bārda svešu iespaidu un strauju pārmaiņu ziņā, ja tā var teikt, bij bezgala konservatīvs. Vīne tāpēc arī Bārdas dzejā palikusi itkā nebijusi, tieši tai nav ziedota gandriz neviena rinda. Un tomēr jākonstatē, ka Vīnē viņš stipri attīstījies; te pieaudzis pat viņa filosofiskās domāšanas spēks.

Vīne bij darījusi savu netiešo iespaidu. Pārbraucot Bārda nav vairs tas naivais dabas sapņotājs, — viņš mācījies kritiskāk skatīties uz savām poetiskām jūsmām un agrākās nevainīgās dabas vietā ierauga arī dzīves tumšos bezdibeņus. Ar to sentimentālā dzejošana gūst jaunu saturu, — viņā atklājas dziļāki nozīmīgāki pārdzīvojumi. Lauku jauneklā naivais idilisms notušējies, izsmalcinājies — naivs tas vairs nevar būt. Vīnes grūtajos apstākļos sāk uzpeldēt stiprāk arī reliģiskie pārdzīvojumi, Bārda sāk aizvien nopietnāk ticēt, ka ir „kāda vara, kas visu labi dara. Jo sāpīgāks kas bijis, jo jaukākas būs atmiņas.“⁵⁴ Bet dzīve aizvien vairāk un vairāk sākusī likties kā „sāpju un baiļu pilna rotaļa virs nevainīgā, briesmīgā Melnā Elementa.“⁵⁵

Šis citats ņemts no tēlojuma Dzīvība, kas ir spilgtākais filosofiskais tēlojums Vīnes periodā. Viņa uztvērums jau mazliet savādāks, nekā dzimtenīgās izjūtās pārplūstošais Kā mana dzimtene bēdza un atgriezās. Te naivi liriskais pārdzīvojums jau sadalījies divos lielos pretstatos, polarizējies. Naivajā idilē, šinī „dzīves rotaļā“ Bārda sācis saskatīt kautko daudz dzi-

lāku, paliekošāku. Visniecīgākās un visvienkāršākās lietās viņam sākusi pamirdzēt kāda cita, dziļāka atziņa; arī visā pārejošā, neievērojamā un aprastā ieraugāms kautkas nepārejošs, mūžīgs, jeb kā Bārda pats saka „Mūžība“. Lietas tikai vajaga citādi uzlūkot: lai piekļūtu mūžības atziņai, kas slēpjas pelēkā ikdienā, vajaga dziļi iekšēji tās pārdzīvot, izjust, jo zināšana vien vēl nedod lietu dziļākā sakara nojautu, nedod būtības atziņu. Tēlojumā Dzīvība šī doma ļoti noteikti formulēta: „Kas Dzīvība ir, var tikai just un tieši piedzīvot, bet nekad zināt. — — — — — Nekad tu nezināsi, kas ir Dzīvība, jo patiesībā tu zini to — j u z d a m s... un just ir tiešāki nekā zināt“.⁵⁶

Šī atziņa ir sākusi noteikt Bārdas māksliniecisko radīšanu, cenšoties atklāt katrā lietā viņas īsto vērtību, atklāt tos dziļumus un dzīves bagātības, kuŗām kailā zināšana un ikdienas praktiskā burzma aizvien akli paiet gaŗām. Bārda redzēja, ka šās īstās vērtības atklāšana iespējama tikai dziļā iekšējā pārdzīvojumā. Bet tā pārdzīvot svešo lielpilsētu, lai arī cik spēcīgs un kolosals nebūtu ārējais efekts, Bārda nav spējis. Viņa dzimtenīgā psiholoģija prasījusi pavisam ko citu, — dzimtenes idilisko dabu un lauku sētas kluso dzīves ritmu, lai arī viss tas cik vienkāršs un niecīgs nebūtu. Un ja ieskatāmies Bārdas mākslinieciskā pasaulē, tad redzam, ka tie arī ir dzimtenes idiliskās lauku dzīves priekšstati, kuŗos viņš gribējis izteikt savas dziļākās atziņas, ka tie ir Rumbiņu dabas priekšstati, kuŗos viņš centies ielikt savu panteistisko pasaules uzskatu, ka tā ir dzimtenīgās idiles poezija, kuŗā dzejnieks ieraudzījis mūžības klātbūtni.

Tēlojumā Dzīvība šās domas par idiliski niecīgā un mūžīgā sakaru ļoti figurali izteiktas, var pat teikt, ļoti skaistā tēlainībā. Autors tēlo jūŗmalu, kur viņš atnā-

cis domāt par dzīvības problēmu. Pie viņa piestājas Gaišais Gars, kuŗš „viscauri balts un mirdzošs, staru mēteli. Un viņa pēdas smiltīs kvēloja un dedza kā iegaraini gaŗā rindā nostādīti degošas eļļas šķīvi.“ Šis gars saka: nāc un es tev rādīšu, kāda ir dzīvība! Un viņš rāda vienkāršus jūŗmalas akmeņus, kuŗi tik ikdienišķi un mazvērtīgi. Tad viņš paņem tos rokā: „Es paskatījos un apjuku. Paceltais akmentiņš viņa rokā laistījās — — — — — visās varavīksnas ugunīs, kuŗas dedza tik gaiši, ka nepiemiegtām acīm nevarēja viņas lūkoties. ‚Dimants — jeb kāds no dārgakmeņiem‘ — es nedroši iebildos. — ‚Ja, dārgakmens, kas tomēr ne par kādiem dārgakmeņiem nava pērkams‘. — Un pirms es atguvos, Gaišais Gars pieliecās drusku ar labo plecu uz zemi un aizlaida degošo, ne ar ko nesamaksājamo dārgakmeni pār melno, gludo jūŗas līmeni. Tā zēni dažkārt plānus akmentiņus laiŗ pa laistīgajām pļavas rencelēm. Kā liesmains putniņš viņš aizlidoja, lēkādams, ik pa gabaliņu, ik pa gabaliņu gludo līmeni spāŗnu galiem aizķerdams un jo tālāki — jo ātrāki, jo isākiem lēcieniem, cik reiz viņš ūdeni aizskāra, tik degošu, izplūstošu ripu palika melnajā līmenī un kur tas nogrima, tur uzsitās beidzamā, ar tumšu vidu. . . ‚Vai redzēji — tāda ir tava dzīvība, tava dzīve, tavas ciņņas un nāve!‘ — — — — — Dzīve ir sāpju un baiļu pilna rotaļa virs nevainīgā briesmīgā Melnā Elementa. . .“⁵⁷ Tādu paŗu sakaru starp mūŗību un niecīgo idili Bārda ļoti raksturīgi izteicis arī vēlāk kādā citā tēlojumā *Pie šūpuļa*, kur sastopams teikums „Kaut visi dabūtu to redzēt, ka Mūŗībai ir bērna acis.“⁵⁷

Zalkŗa almanachā⁵⁹ nodrukātais tēlojums *Milzis un mana līgava* pēc uztvēruma ļoti līdzīgs augŗā minētiem tēlojumiem, bet tas interesantāks tai ziņā, ka te tā sakot dabūjam atslēgu Bārdas romantisko

pārdzīvojumu izpratai. Tēlojumā Dzintarbērnī un mežainis Gaids Bārdam gāja nāvē nepretodamies ārējām varām, nepretodamies viņš skatījās savās asinīs kā puķēs. Tēlojuma *Kā laime nāca*⁶⁰ varonis jūt, ka laime viņu sauc un vilina nāvē, tumšos dziļumos. Bet Milzi un manā ligavā turpretim sāk runāt jau cits motīvs, kuņā tāpat kā agrākos tēlojumos slēpjas nāves un mīlas temats, bet kuņā, kā kāds Bārdas kritiķis saka, „runā akls naidis pret negantiem un nesaudzīgiem dabas spēkiem, kas izposta dzejnieka maija ziedīņus, aizvēdina pavasara un vasaras smaržas, saplosa ziedoņa daili, kuņai vajadzēja mūžam plaukt un zaļot. Rupjie dabas spēki, kas tik grandiozi šķiet realistam un naturalistam, nekādi nav savienojami ar dzejnieka pasaules ieskatu, saulaini vienkāršu, maigi panteistisku, pilnu miera, saskaņas un ārpasaules „mīlas.“⁶¹ Šinī tēlojumā jau noteikti ieraugam Bārdas romantisko izjūtu reakciju pret realo, idealista naidu pret dabas likumību. Te runā skumjas par iznīcību, par to, ka dabā ciešanas un nāve, ka dabā norit cīņa, kas pavasari pārvērš rudenī, „jo kur cīņa, tur arī ciešanas.“⁶² Tēlojumam, protams, ciešs sakars ar autora slimību un vārgumu, kas radījis rūgtumu pret liktenīgo, pret brutālo dabas likumību, pret visu, kas iznīcina maigo, ideālo un labo. Vēstulē Dellem Bārda zīmīgi saka: „Pilnīgi vesels ja netiktu — netiktu. Pilnīgi vesels cilvēks ir brutāls un rupjjūtīgs. Bet kad taču daudz- maz...“⁶³ Šās nospēstības izjūta un naidis pret dabas brutālo varu izskan vēl ilgi Bārdas vēlākos darbos. Kā pretstatu šai iznīcīgai un rupjai dabai Bārda radījis savu romantisko dabas izpratni, preti realajam nostādījis savas poezijas ‚zilo ziedu‘ (vēlāk, Zvaigžņu meitā, ar manāmu etisku pieskaņu personificētu); tam sekodams Bārda visu savu mūžu cīnījies

pret tumšo dabas traģiku. Jau 1906. gada vasarā saslīmdams Bārda raksta: „Skumji man kas jāsaka: nepanāksim saulītes — nepanāksim — nepanāksim — — Bet viena lieta tomēr jāievēro: zilo ziedu nesamīsim, zilo dvēseles ziedu.“⁶¹ Vēlāk gan šās nospiedošās izjūtas pārmainījušās pret gaišākiem optimistiskākiem pārdzīvojumiem un „tumšai dabas traģikai“ viņš domāja atradis izskaidrojumu, attaisnojumu un līdz ar to arī apmierinājumu, līdzsvaru mīlestībā. Bet galīgi brīvs no pašcīņas viņš vēl ilgi nav kļuvis. Šo konfliktu starp realo dabu un cilvēka ideālo gara dzīvi Bārda mēģinājis pat teoretiski aplūkot kādā vēlākā sacerējumā *Mīlestība un nāve*.⁶⁵

Ar minētiem tēlojumiem un dažām dzejām Bārdas vārds ātri kļuva diezgan pazīstams. Interesanti tomēr ka viņš aizvien stāvējis itkā pāri tālaika literāriskām cīņām. Varbūt tas tāpēc, ka viņā bij savs dziļš un patiess, gŗūti apstrīdams pārdzīvojumu pamats. Viņu arī neinteresēja modernie virzieni savas modernības dēļ, savus mākslas impulsus viņš nepieļāva iespaidot modei. Tāpēc jauno virzienu sākumos Bārda palicis vairāk savrūp. Šinī laikā, t. i. 1906. g., par Bārdu sāk parādīties arī pirmās atsauksmes. Cik man zināms, pirmā no tām Dzelme ievietotā K. Krūzas recenzija par *Šāriem*, kur starp citu minēts arī Bārdas vārds: „Bārda ir jauns rakstnieks; viņa dvēsele pilna gleznu; gribas ticēt, ka viņam būs skaista nākotne . . . Tikai vairāk plašuma pārdzīvojumu un domu, — glezniņu jau mums tā papildnam.“⁶⁶ Te kritika, kā redzam, galveno vērību piegriež viņa gleznainai izteiksmei, ne priekšstatos izteiktiem pārdzīvojumiem. Zināmā mērā tam bij, varbūt, savi dibināti iemesli, jo vispārējos glezniņu plūdus nebij viegli uztvert jaunā dzejnieka raksturības un īpatnības, kuŗas noskaidrojās tikai vēlāk.

7.

1907. gada pavasarī dzimtenē pārbraucis, Bārda paliek Rīgā. Raksturīgi, ka Bārda nav braucis uz Rumbiņiem ne šo, ne arī nākamo vasaru, kautgan parasti katru brīvlaiku mēdzis pavadīt tēva mājās, un ārzemēs katrā vēstulē ievijis ilgas pēc tām. Pārbraucot dzimtenē viņam bijuši savi motīvi, neapmeklēt piederīgos. Vēlākās vēstulēs šie motīvi skaidri pasacīti, bet sākumā viņš tikai ziņo no Rīgas tēvam, ka „labi iet“, un pats nebrauc, „lai tēvam nebūtu jāredz, cik man labi iet.“⁶⁷

Cik nospiests varēja būt Bārdas garastāvoklis, to var iedomāties. Bija cerējis pārbraukt plaši izglītots un daudz ko sasniedzis, pārsteigt, tāpat kā pārsteidza ar savu pēkšņo aizceļošanu, bet patiesībā nu bij miesīgi un garīgi sagrausts un nevarīgs. Akademiskās izglītības ziņā Vīnes brauciens bij tikai nepilnīgs sākums, fiziski tas bij pilnīgs fiasko. Un tāds tēvam rādīties Bārda nav spējis. Tēvam viņš paticis kā viskolotākais no dēliem. Ar tēvu bijušas labas sirsniņas attiecības, laigan ārējā atklātā skaļumā tās nekad nav parādījušas. Kad Bārda pa vasarām viesojies mājās, viņam bieži ar tēvu iznākušas dažādas pārrunas, sevišķi kultūras jautājumos, kuŗos tēvam sendienām bijušas noteiktas intereses. Kā skolotākais, Fricis šajā ziņā bijis autoritate. Bet Bārda pazina tēva raksturu un zināja, ka tēvs nesapratis viņa tālākās tieksmes, pārmetis viņam svaidīšanos, aiziešanu no skolotāja vietas un negribēs saprast arī viņa dzeju. Bet šai tēva kritikai tagad nu nebij nekā ievērojama ko pretī stādīt. Praktiskā tēva acis viņš bij tikai sapņotājs, pat „palaidnis“. Bet Fricis sajuta aizvien pilnīgāku pieķeršanos mākslai un novēršanos no praktiskās ikdienas interesēm. Acu priekšā viņam arvien

stāvēja „dvēseles zieds... mūsu vienīgā paēnas laime...“ Ievērojot šo psiholoģiski interesanto tēva un dēla konfliktu, kļūst saprotams citādi tik dīvainais un tumšais teikums jau vairākkārt no manis citētā vēstulē: „Pieņemtu dažas stundas un dzīvoju. Bet dzīvoju nu pilnīgi tais domās: Wen die Götter lieb haben, den nehmen sie früh zu sich. Un man tas tik labi patik, ka es itkā paslepus gaidu, vai nemirs drīz mans tēvs. Un es nekā vairāk no dzīves negribu — es esmu Zemes dēls un Zvaigžņu meita manis gaida.“⁶⁸ Te ieskanas gandrīz reliģisks motīvs un aizrautība, ar kādu Bārda nodevies savam jaunajam pasaules uzskatam, savam Zvaigžņu meitas idealismam, ko tēvs nekādā ziņā nesaprastu un, jādodomā, arī negribētu saprast. Tā ir ļoti nozīmīga vieta Bārdas vēstulēs, kuŗa norāda uz to mocošo garastāvokli, kādu viņam sagādāja Vīnes atziņas, kamdēļ bij vajadzīgi vairāki gadi, lai nonāktu pie dabīga pozitīva dzīves atrisinājuma, kas nozīmē atgriešanos pie realās dzīves. Bārdam vajadzēja laika, lai izcinītu sevī garīgās ciņas, un kļūtu stiprs savā idealismā. Līdz tam laikam viņš vairījies no sadursmēm ar tiešo realo dzīvi, tā tad, kā liekas, arī ar tēva loģisko praktisko pasaules uzskatu.

Rīga ieradies, Bārda apmeties pie Delles, ar kuŗu nodzīvojis kopā vairākus gadus.⁶⁹ Sākumā materialie apstākļi bijuši diezgan spaidīgi, pat nabadzīgi. Saņēmdams niecīgu atlīdzību, viņš pelnījies vispirms tikai kā privatstundu pasniedzējs, kuŗām daudzreiz tīri nejaušības un gadījiena raksturs, un tikai pamazām ievirzījies atkal noteiktā skolotāja darbā.⁷⁰ Bet „dzīve ar daudz asarām un ar mērķi ir simtreiz labāka nekā dzīve bez asarām un — bez mērķa“ (Bārdas paša aforisms).⁷¹ Delles dzīvokli bieži apmeklējuši vairāki jaunie rakstnieki, radīdami mazu intīmu pulciņu. Bārda

ļoti tuvu sagājies piem. ar Jaunsudrabiņu (kuŗam no Vīnes gandrīz katrā vēstulē licis nodot „vissīrsnīgākos sveicienus“), ar Austriņu, Saulieti un padaļai arī Braču. Vasarā, kā redzējām, uz Rumbiņiem nav braucis, bet aizbraucis uz dažām nedēļām Dellem līdz pie viņa radnieka Lielrendā. Viņiem piebiedrojušies vēl Arturs Bērziņš, gleznotājs Kalve un Jaunsudrabiņš. Pēdējais zin patēlot dažus šās vasaras sīkumus: „Uz ezera krasta, mežsarga mājā mūsu mazā kolonija... dzīvojam kā dieva ausī. Mēs ar Delli bijām citīgi makšķerņieki un gandrīz ik dienas visa saime mīlojās pie mūsu loma. Bārda mūs savukārt pacienāja ar muziku. Viņš spēlēja diezgan labi vijoli. Skaistos vasaras vakaros mēs viņu ar laivu ievēdam ezera salā. Tur viņš spēlēja un mēs krastā sēdēdami klausījāties tik ilgi, līdz viņš sāka aurēt, lai ceļ malā.“⁷² Dzimtenes dabas klēpī Bārda jūties labi. Arī viņa veselība sākusī pamazām uzlaboties, laigan vēl ilgi pēc Vīnes perioda jūties salauzts, pat ārēji atstājis nevesela un ļoti savārguša cilvēka iespaidu. Šinī laikā sākušī uzlaboties arī materialie apstākļi. 1907. gadā nodibinājās Ķeniņa realskola. Bārda tuvāk iepazīties ar pašu Atti Ķeniņu un pieņēmis viņa realskolā latvju valodas skolotāja vietu, bet drīz pēc tam arī Šulc sieviešu progimnazijā, gan vājās veselības dēļ stundu skaitu stipri norobežodams.

Attis Ķeniņš raksturo Bārdu tanī laikā kā maz sabiedrisku, atturīgu un klusi vārīgu cilvēku. Bijis itkā jāvairās pieiet par tuvu. Bārda runājis klusi un viņa uzstāšanās bijusī diezgan nedroša. Bet kad ticis ierauts sabiedrībā, īpaši pazīstamu pulciņā, viņš varējis būt arī jautrs. Līdzīgi viņu raksturo arī Jaunsudrabiņš: „Vispār Fricis Bārda bija ļoti nopietnas dabas un svešā apkārtņē mēdza klusēt. Tuvāko biedru vidū

viņam tomēr netrūka ne humora, ne omulības.“⁷³ Ar savu kluso uzstāšanos un vārīgumu, sākumā skolotāja darbam Bārda licies nepiemērots: bijis jābaidās, ka skolnieki viņam ‚nepāraug pār galvu‘. Tomēr Bārdam bijis sevišķs iespaids, viņš pratis iegūt klases simpatijas un arī respektu, tā kā disciplina nekad necietusi. Bārda tomēr nebijis popularitātes meklētājs; gluži pretēji, viņa pasniegšana bijusi varbūt pat sausa, bet par visām lietām korekta. Nekad nav paļāvis ārējam efektam, lai panāktu iespaidu, nenovirzījies ‚interesantās lietās‘. Viņa darbs aizvien bijis izturēts; viņš necietis paviršību.

Ārēji Bārda bijis visai oriģinēls. No Vīnes pārbraucot mēdzis ģērbties gaļos melnos svārkos, nēsājis mākslinieka kravati un Jaunsudrabiņa aprakstīto sevišķo matu sasukājumu. Bez tam, ārzemēs bijušas radušās dažas manieres, — vispār atstājis ‚vīnisku‘, ārzemniecisku un mazliet mākslotu iespaidu. To pastiprinājuši arī viņa atturība un vārīgums. Savus iekšējos pārdzīvojumus nekad neizrādījis, turējies arvien noslēdzies, pat vienaldzīgs.

Blakus skolotāja darbam Korti, Ķeniņa un Šulc vidusskolās, Bārda 1907. gadā sāka strādāt arī kā līdzredaktors Staros.⁷⁴ J. Jaunsudrabiņš paturējis daiļliteratūras, bet Bārda uzņēmies nodaļas ‚Varavīksna‘ vadību. Bārdam piekritusi arī zinātnes nodaļas vadība. Bez Jaunsudrabiņa viņa koleģi bijuši J. Rozentals, žurnāla gleznieciskās, un Emīls Dārziņš, žurnāla muzikas nodaļas pārzinis.

Bārdas literariskās attīstības sākums galvenām kārtām saistās ar Stariem. „Var gandrīz apgalvot, ka Bārda ir izaudzis no Stariem,“ saka Jaunsudrabiņš. „Pie viņa rakstura, kuŗš nepieļāva daudz strādāt, kad skaidri nezināja, kur darbu varēs likt, Bārda nebūtu

tik ātri pacēlies, ja nebūtu bijis Staru. Tur viņš pats vēlāk vadīja zinātnes un kritikas nodaļu un bija pilnīgi mājās, smeldamies sev ierosmi aizvien jauniem darbiem.⁷⁵ Še minētā Bārdas rakstura īpašība zīmīga. Bārda izvairījies pats savus darbus piedāvāt, gaidījis aizvien pieprasījumu, lūgumu; novietošanai atvilknēs viņam trūcis patikas rakstīt. Ir iemeslis domāt, ka viņš uzņēmies žurnāla nodaļu vadību ne tik daudz materialu, kā citu, teiksim, tiri literārisku interešu spiests. Pēc Vīnes perioda, dzimtenē ierodoties, viņam pašam bija kas sakāms. Tam tad noderēja Staru līdzredaktora vieta, kur varēja justies „pilnīgi kā mājās“. Kā vēlāk redzēsim, tas attiecināms galvenām kārtām uz Bārdas kritisko darbību, jo viņa dzejai arī pārējo redakciju durvis jau bij pietiekoši plaši vaļā.

Staros 1907. gadā nodrukāts vispirms kāds dzeju cikls *T u m š a n a m a t u m š ā s d z i e s m a s*,⁷⁶ kuŗās vēl Vīnes laika eksotiskā fantazija iet roku rokā ar iznicības izjūtām. Dzejnieka sabojātos nervos notiek itkā pārāk intensīva nenormala degšana, viņa fantazija pārspīlēta, rokās tam „brūns skals ar zilu liesmu...“ Visur pārāk spilgtas krāsas, bet pats dzejnieks pilns baigām, tumšām nojautām. Jo spilgti tās izceļas turpmākos tēlojumu *Vita somnium fragmentos*. „Mans tumšais nams ir bagāts melnām lilijām, ne saules vairs man vajaga, ne zemes ziedu sārto. Aiz manām durvīm palika pūlks brālīšu un māsiņu — — — — — Kad viņiem nepatiksies vairs ne saules zelts, ne zemes dzīslu zelts; ne lauru vaiņagi, ne karaļkroņi, ne vizuļainie rasas vainadziņi, — tad nāks tie raudzīt manas melnās lilijas un lūgsies glābiņa no tām.“⁷⁷ Tā ir pilnīga atsacīšanās no realās dzīves cīņas, kas liecinātu par drošas bojāejas tuvumu, ja drūmās noskaņas darbiem turpat drīz nesekotu citi, saulaināki, piem. cikls *V a s a r a*

u. c., par kuņiem droši vien jāpateicas jau aprakstītām, Lielrendā pavadītām nedēļām.

Sakarā ar Bārdas redaktora darbību Staros, Dzelmē⁷⁸ parādas kāda recenzija, kuņā vispirms pārņemts Staru enciklopediskais raksturs, bet tieši par Bārdas rediģējumu teikts: „...no pirmajām Fr. Bārdas rediģētām burtniecām izmanāma spēcīga impresionistiska garša. Tulkojumu izvēle drošāka un apzīmīgāka. Tikai pašā Fr. Bārdas sacerējumiem pie reizes derētu pabūt ilgāk uz autodafe.“⁷⁹ Tai pašā Dzelmē V. Eg. (līts) jau agrāk bij nācis ar daudz bārgāku spriedumu. Zalkša almanachu recenzējot, starp citu viņš saka: „Bet Bārda nav baudāms vēl. Viss gleznu plūdus. Bez gara, domu un stila.“⁸⁰ Pirmais un pēdējais teikums, protams, recenzenta pārāk subjektīvi vērtējumi, bet vidējo tomēr varētu pastrīpot.

Šinī laikā arī Bārda pats sācis rakstīt recenzijas. Jau Vinē kādā vēstulē Dellem (par Jaunsudrabiņu runādams) viņš apjautājas „vai nedrīkstētu īsu recenziju rakstīt priekš Stariem par Dzelmi.“⁸¹ Tomēr tas laikam nav noticis, jo viņa pirmā recenzija, cik zināms, nodrukāta Staros⁸² par J. Miķelsona dzejām Tuskneša ceļotājs, kuņas pareizi novērtētas kā mazvērtīgas. Šinī gadā Bārda vēl turpat iespiež diezgan skarbas atsauksmes par Jēkabsonu Kārļa, Austriņa un Akuratera dzejām,⁸³ un griezīgi raksta par Jankava „Veciem elkiem“. Pēc Bārdas domām, Jankava brošūra vai nu „satur autora humoru par sevi pašu, vai arī viņš tiešām tai pārlicībā, ka varot „līdz ar dažādām tirgus precēm izkalt jaunu cilvēka psiholoģiju“ (3. lp.) un tad „jau laikam arī mākslas kritikas.“ Recenzents gatavs „reiz priekš visām reizām šarlatanu štampeli spiest uz pieres visiem tiem, kas ar saviem

„tīri ziniskiem“ un tā tad „absoluti obligatoriskiem“ uzskatiem manās duļķainos ūdeņos lomu vilkt.“⁸⁴

Gandrīz visās savās tāgada recenzijās Bārda ielicis manāmu žulti un griezīgu ironiju. Izskan vislielākais neapmierinājums. Visas viņas uzrakstītas populāri, tomēr skarbi un asi. Nosodīdams negatīvās parādības, kas nonākušas jau līdz ākstībai, viņš atgādina kādā no šām recenzijām pazīstamo „Quod licet Jovi, non licet bovi!“⁸⁵ Vietām izskan itkā noraudzīšanās no augšienas, eiropisks pārākums.

Šī noraudzīšanās no augšas interesanta arī atsauksmē par R. L. B. Zinību komisijas vasaras sapulci (1907.), kur pēc kārtas gandrīz visi referenti „uzvilkti uz zoba“ un pataisīti par nullēm. Rūgta ironija izskan arī par pašu sapulci: „Zāle pustukša, bet savu pāris simts galvu tomēr: pa tirgonim, pa ārstam, pa advokātam; viens-otrs lauku skolotājs, viens-otrs mācītājs, šur tur pa krāsu micītei ar piederumiem. — Kāpj priekšsēdētājs tribīnē —: „Imanta nevaids miris!“ Pārskien tā kā vieglas trīsas... Na nu! Paskatos blakus „gudrākās sejās“ —: „Wer das glaubt, der zahlt einen Ferdig!“ Un apmierinos. Tad vēl tā kā pāris siltu vārdu — par savstarpēju saprašanos, vienošanos, darbu tautas labā... Ja ja!“⁸⁶ Un tādā pat garā tālāk par visu sapulču gaitu, par referātiem. Protams, šī lielā skepe nav bez sava iemesla.

Literatūrā pēc 1905. gada manāms itkā pagurums; savāds gara stāvoklis radies arī pašu rakstnieku starpā, par ko atrodam vairākas, dažādos žurnālos izkaisītas, interesantas pašu rakstnieku atziņas. Tā K. Krūza raksta: „Pēc 17. oktobra manifesta un tam sekojošiem notikumiem literatūra un māksla mūsu sabiedrībai kļuva par blakus lietu. Pirmā un visgalvenā vietā stāv politika, tā valda pār visu. Raksts, kas

nevar pakutināt kādu politisku nervu, lai labāk nemaz neparādās klajā, jo viņa liktenis jau iepriekš zināms. Daiļliteratūras uzdevumi ir atlikti pie malas, lai gaida labākus laikus.“⁸⁷ Attis Ķeniņš izsakās par pašiem rakstniekiem: „Maz saules, maz prieka un jūsmības tagad mūsu literatūrā, nerunājot nemaz par lielas, ticības pilnas aizrautības trūkumu. Rakstnieki un mākslinieki staigā sveši un nosaluši kā vēlā pavasara vējā, iet apnikuši un noguruši, kā pa mūžīgi lietainu rudens dienu. Tikko pazīst vairs viens otru.“ „No tuvības jau ne runas; katrs it kā justu pats sevi un arī citus par kautko vainīgus. Visiem savs lietuvēns uz krūtīm.“ „Slēpj atturībā katrs savas skumjas.“ ...„Visi kā demoralizēti jūtas. Kā pēc pavasara plūdiem atsevišķi pļavu ūdeņi upmalās“ ...„tagad mūsu rakstnieki un mākslinieki, vientuļi vai pulciņos nejauši nošķirti, kā bez sakara palikuši un nodalīti no upes straumes, remdeni smok un sīkst dzīves vienaldzības saulē. Velti visi bakhanaliju un baudu kliegzieni: tajos kliedz maskotas tukšības apziņas izmisums; jo tuvāki galam, jo āļīgāki (piem. Dzelme).“⁸⁸ Vēl 1911. gadā A. Upīts raksta gandrīz to pašu: „Rāma rezignēti reflektīva, skumīgi domīga visa mūsu pēdējā laika lirika. Absoluts klusums pēc vētras un trokšņa...“ Bet šinī klusumā dzimusi tomēr brīnišķā dzejas pasaule, īpatnēja un savā vienkāršā idilismā arī atziņu bagāta. Šinī idilisma un garīgās dzīves noslēgtībā Bārdam audzis īpašs idealisms. Viņa vārdā Bārda izteicis savu neapmierinājumu un nosodošo kritiku par Zin. Kom. vasaras sapulcēm u. c., jo viss, ko viņš aplūkoja salīdzinājumā ar savu dzīves ideālu, kas viņā dzīma, — izlikās nevērtīgs, ārišķīgs, paviršs vai trulā materialismā un šauros aprēķinos nogrimis. Visam tam Bārda gribeja pieteikt sava garīgā pārsvara cīņu un kaŗu. Cita

lieta, vai viņš to novērsa; bet viņa dzeja, viņa idealās dzejniekpersonības mirdzums gan pacēlās visam tam pāri. Viņš izveidojās par vienu no labākiem dvēseles dzejniekiem, kas ir liels panākums.

8.

1907. gads Bārdam beidzas ar tēlojumu *Skumjas*, ar kuŗu autors, laikam, vispareizāk būs gribējis apzīmēt savu gara stāvokli: „Kā tumši mūri, kā zili kalni guļ viņas visapkārt — „un manas dienas nāk un iet, nāk un iet, bez dzīvības un saltas...“⁸⁹ Autoram uzmācies galējs riebums pret realo trulo ikdienu, pret praktisko „slaucamo krūpi“, kā Bārda pats saka. No šā konflikta ar realo, no šām romantiskām skumjām par pelēko dzīvi, autoru atsvabina vienīgi dzeja; tā sniedz augstākus pārdzīvojumu brīžus: „ja nebūtu man viņu reto brīžu, kur dvēsele sev tomēr spārnus pēkšņi dabū, zvīlošus, tad nospiestu tie mani, nospiestu, nospiestu...“⁹⁰ Tā dzeja viņam kļuvusi par dzīves nepieciešamību. Bet šai dzejiskai iejūsmai, kas nāk kā atsvabinātāja, piedrojas arī diezgan pastrīpots etiskais moments. „Ak, kaut tu zinātu, cik sekli ir dzīves prieki,“ viņš raksta kādā vēstulē brāļam, „cik tukši, cik ātri viņi apriebjas, un cik tukši ir tie, kam viņi neapriebjas.“⁹¹

Bārdas privātā dzīve Rīgā ritējusi klusi un vienmuļi. Šis ir Bārdas, ja tā varētu sacīt, visasketiskākais dzīves periods. Izklaidību reti kad meklējis, bohemiskā dzīve, kā jau minēts, bijusi pilnīgi svēša viņa raksturam. Viņa slimības vājinātais organisms bez tam bijis stipri vārigs, no narkotiskiem līdzekļiem Bārda atturējies, pat nepipojis. Viņa slimība prasījusi stingri izturētu veģetarisku dieti, kas ievadīta, kā jau minēts, Vīnes periodā.

Kopā ar Delli ziemā Bārda bieži mēdzis apmeklēt slidotavu. Laigan sportam nav nodevies, tomēr skolnieku pulkā juties labi. Bez tam, viņš labprāt milējis apmeklēt arī skolnieku vakarus. Vasaru parastā izbraukšana bijusi uz jūrmalu. Vienīgi te Bārda juties brīvi un nepiespiesti. No jūras viņa dzejā uzglabājušies diezgan daudz spēcīgu iespaidu, izveidojoties spilgtos konkrētos priekšstatos, jo Bārdas dzejiskā domāšana aizvien noritējusi gandrīz pārspilētā tēlainībā. Raksturīgs piemērs tam saules rieta apcere jūrmalā, jau minētā tēlojumā Dzīvība.⁹²

Jūŗa simbolizē to dzīvi, kas atveras aiz ikdienišķo parādību robežas. Pat „šņukstošais raudulītis sauc pēc jūŗas — pēc jūŗas — —“⁹³

Savu dzīvi 1908. gada sākumā Bārda patēlo vēstulē brāļam: „Cik smieklīgs paliek cilvēks, ja viņš ļaujas apkrauties par daudz ar darbiem, kas kā skudras aizvelk viņa katru brīvu brīdi uz dažādām pusēm... Darbs un darbs — un tā no dienas dienā. Stundas saņēmu vairāk kā pērn, padodu arī Ķēniņa realskolā. Lieta tā, ka ar tām jau vajaga to priekš dzīves nepieciešamo nodrošināt. Un tad nāk Stari. Kā jau zini, manās rokās tagad viss. Vari taču iedomāties — pie Mēnešraksta strādāja Zālīts, Blaumanis, un Rainis un Aspazija gandrīz pastāvīgi redakcijā. Stari tagad tikpat plaši, ja ne plašāki — un es viens pats! — Citādi jau tā dzīve rit tā, drīzāk jāšaka — vienmuļīgi, jo tā pastāvīgā bāršanās ar tiem „šīs pasaules gudriem“ mani tiešām vairs nespēj diez cik daudz interesēt, un cik dažu labu stundu es būtu desmit reizes mīļāki sēdējis pie Augšplāvas šķūnīša smilgās... Aizvien sāku stiprāk just, ka vislabākais ir — būt vienam, tuvu pie dabas...“⁹⁴

Šinī laikā Bārda ar sevišķu rūpību sācis izstrādāt

savu stilu. Ar 1908. gadu sāk iznākt A. Ķeniņa vadītais mēnešraksts Zalktis, kurā arī Bārda strādā līdz. Te sastopam no viņa prāvākus dzeju ciklus, kuri liecina, ka autors stilam nodevies ar lielu nopietnību. Sākot ar 6. nrū, te nodrukātas arī trīs plašākas poemas:

Augšplava Rumbiņos.

Tamaras nakts, Sapņotājs pažs un Simsona gals. Visi šie darbi vēlāk uzņemti krājumā Zemes dēls.

Sakarā ar Zalkti iespīestām dzejām, t. i. gadu pēc savas pirmās atsauksmes, V. Eglīts spīests nodot

par Bārdu jau pavisam citādu spriedumu.⁹⁵ Nu viņš raksta, ka Bārda „nav vēl pilnīgi atsvabinājies, nav individualizējies savas Mūzas no masu elementa, kuņģā smok visa tautskolotāju dzeja.“ Bet Bārdas dzejoļi nu jau „meklējošas traģiskas pilni. Traģikas ne tik daudz, varbūt, sajūtā, kā stilā.“ „Galvenā Bārdas dzejoļu īpašība — tautas mistika . . .“ „Ar Bārdu mēs esam ieguvuši pirmās šķiras garu.“ „Bārdas dzejas diapozons ir . . . ļoti plašs, kas atkarājas no plaša domāšanas aparāta . . .“ u. t. t. Pāris gados tā tad no dzejnieka, kas nebij vēl baudāms, kas viss vēl bij gleznu plūdus, bez gara, domu, bez stila, un kuņa darbiem pēc iespējas ilgāk bij jāpabūt uz autodafē, bija izveidojies pirmās šķiras gars — ar plašu domāšanas aparātu! Un patiesi, nevar liegt, ka Bārda šinī laikā tiešām nebūtu redzami, pat strauji attīstījies.

Bez tuvā draugu pulciņa, kas mēdza satīties Delles dzīvoklī, Bārdam tagad rodas arī kāda cita izmeklēta, intīma sabiedrība. Iepazīniet tuvāk ar Atti Ķeniņu, Bārda bieži kļūst viņa viesis. Te šaurā pulciņā, kur piedalījušies arī Em. Dārziņš, Sauliets u. c., Bārda labprāt lasījis priekšā savas dzejas, sevišķi lielākās poemas, piem. jau minētās: Tamaras nakts, Sapņotājs pažs, Simsona gals. Tuvākos paskaidrojumos viņš tomēr nemēdzis ielaisties, nemēdzis sevi atklāties, un bijis arvien atturīgs. Bet neskatoties uz šo atturību, viņam piemītis tomēr kautkas sugestējošs. Intīmā pulciņā savas dzejas viņš pratis labi nolasīt, ļoti klusa, uz iekšu vērsušās cilvēka balsī.

1908. gada vasarā radies arī kāds citāda rakstura pulciņš, kuņa nolūks bijis — izdot sabiedriski satīrisku rakstu krājumu. Tanī — ietilpis Ķeniņš, Sauliets, Plūdons, Austrīņš un Bārda. Parasti salasījušies Ķeniņa dzīvoklī, kur pārspriesti temati un uzrakstīti pat viens

otrs raksts. Bārda te diezgan daudz strādājis, parādīdamies pavisam citāds, kā parasti, — ass un dzēlīgs. No Vīnes Dellem kādā vēstulē Bārda raksta, ka viņš aizmirsis smieties;⁹⁶ te Bārda to atkal atgūst un iemācās — sarkastiski smieties. Bārda ļoti milējis visu dzimtenīgo, bet tāpēc, varbūt, viņš bijis tik jūtīgs un ass pret visām negatīvām parādībām.

Drīz arī nācis klajā (tani pat 1908. gadā) pirmais un vienīgais sējumiņš Ziemeļi Vēstītājs. Grāmatiņa nav liela, bet viņā graizītas ļoti daudzas sociāli un individuāli negatīvas parādības. „Tikdaudz mums tvaika un tvana!“ (motto). Bārda te parakstīties pieņemtā vārdā Brada-Brada, un viņa spalvai pieder vairākas sarkastiskas satīras pret Rīgas pilsonisko inteliģenci (Ābela zīme) un pret populārā marksisma „progresistiem“ (Nebukadnecara gailis). Kā viena, tā otra puse Bārdam likusies stipri negatīva, — abās viņš ieraudzīja kailu materialismu, dzīves seklumu un paviršību.

Jāsaka gan, ka satīra nav bijusi Bārdas stiprā puse; ja tā varētu teikt, viņa smieklī bijuši pārāk nopietni, — smagā stilā. Citādi Bārdas satīras pilnīgas paraleles viņa recenzijām vai publicistiskiem rakstiņiem. Kā te, tā tur viņa novērtēšanas objekts — inteliģences mietpilsonība un marksisma ideoloģijas šaurā vienpusība.

Starp citu Ziemeļi izzobots arī Rīgas Latv. B-bas Literatūras fonds, kušs vēlāk izvērās, atklātā nopietnā polemikā.⁹⁷ Kā arvien, Bārda te ieņēma asu un noteiktu stāvokli, nevairīdamies pat pārspilējumu, kariķējumu. Pēc Vīnes perioda šī tendence parādījās pat viņa kritikās un kritiskos apcerējumos, kam kā brīnišķs pretstats atmirdzēja viņa dzejdarbu tik apgaroti liriskais maigums.

Šā paša 1908. gada vasarā Bārdas intimā dzīvē sākas kāda jauna, interesanta epizode. Joci causa viņš ievietojis 24. jūlijā Dzimtenes Vēstnesī sludinājumu: Vēlos iepazīties ar nopietni izglītotu, bet klusu, kļedzošo emancipāciju nemīlošu („Grietiņas“ dabas) jaunavu... „Fausts № 1740.“ Sakarā ar to iesākās sarakstīšanās ar Paulīnu Puskaln jaunkundzi, viņa vēlāko dzīves biedreni. Paulina Puskaln dzimusi jelgavniece (1890.), no kuņģienas dažus gadus vecai tēvs aizgājis par zemes strādnieku uz Stendes pagastu, kur vēlāk nomājis muižā zemes gabalu. Paulina apmeklējusi vietējo pagastskolu un 1905. gadā pārnākusi uz Rīgu. Sākumā dzīvojusi pie kādas vācu kundzes, darbodamās nelielā tirdzniecības kantorī, bet tad, 17 gadus veca, iestājusies Pētersalas aptiekā (aiz bij. Ķeizardārza) kā palīdzē. Pateicoties minētam sludinājumam, šīnī laikā tad sākusies viņas sarakstīšanās ar Bārdu.

Šī korespondence tagad publicēta Rīzumā⁹⁸ un Latvijas Vēstnesī,⁹⁹ un ir visai bagāts biografisks materials. Par viņas pieietamību biografs var tikai priecāties un pateikties.

Sarakstīšanās notikusi vairākos periodos. Pirmais no tiem beidzies jau 1909. gada sākumā.¹⁰⁰ (Personīga iepazīšanās notikusi daudz vēlāk). Vispirms vēstules adresētas uz Bārdas un Delles kopējo dzīvokli (Stabu ielā), Arturam K. Puskaln jaunkundze, protams, nezinājusi, kas zem šā noslēpumainā Artura K. slēpjas, un tikai labi vēlāk, pēc ģimētnes, sazīmojusi Bārdu kādā priekšlasījumu vakarā, Ķeniņa aulā, kur Bārda lasījis par Romantismu kā mākslas un pasaules uzskata centralproblemu (1909. gada 5. novembrī). Sa-

rakstišanās atjaunojusies atkal pēc kāda gada (1910.), kad Bārda bijis jau izšķīries ar Delli un dzīvojis Aleksandra (tagad Brīvības) ielā.¹⁰¹ Šoreiz, 1910. gada decembrī, viņi redzējušies un iepazīušies arī personīgi.

Fr. Bārda kundze jaunībā.

Jāatzīmē, ka 1909. gadā notika pārmaiņas arī Bārda vecāku ģimenē. Pēc neilgas slimošanas 12. aprīlī nomira dzejnieka tēvs. Šī ziņa Bārdam nākusi ļoti negaidot. Redzējām, kādas attiecības pastāvēja tēva un dēla starpā. Vēl 1908. gada Ziemassvētkos Fricis

raksta tēvam: „Jūs jau, zināms, tikai smejaties, ja mani par rakstnieku sauc. Mūsu garīgās pasaules šai ziņā tik svešas un tik tālas viena no otras, ka mums te saprasties ir grūti un varbūt pavisam neiespējami.“ Un tomēr, saņemdamš ziņu par tēva nāvi, Bārda juties bezgala satriekts un pavadījis veselu dienu ieslēdzies. Uz Rumbiņiem pēc Vīnes perioda viņam iznācis aizbraukt tikai tēva bērēs. Pēc tam Bārda atkal savus brīvlaikus kārtīgi pavadījis tēva mājās. Kā māju mantinieks un saimnieks Rumbiņos palicis vecākais brālis Kārlis, laigan pati mantošanas lieta palikusi neizšķirta vēl līdz pat pēdējam laikam.

Sabiedriskā dzīvē Bārda joprojām ieturējis zināmu pasivitāti. Aktīvi piedalījies tikai dažos rakstnieku vakaros ar priekšlasījumiem. Kā runātājs Bārda izturējies tā, itkā auditorijas nemaz nebūtu, runājis klusi, sevī nogrimis. Atzīmējams būtu jau minētais viņa priekšlasījums Ķeniņu aulā par romantismu, jo tas diezgan noteikti raksturo Bārdas pārlicību.¹⁰²

Izlietodams materialisma, zinātnības, pozitīvā pasaules uzskata kritiku kā izejas punktu, Bārda šajā priekšnesumā mēģinājis izveidot sava paša romantisma jeb idealisko pasaules uzskatu, kuŗa uzdevums — aizstāvēt un attaisnot tagadnes laikmeta „nonāvēto dvēseli“. Katrā cilvēkā vispirms ir labi un ļauni primāti, saka Bārda, un no tam rodās — cīņa. Bet viņš prasa, lai šī cīņa notiek sevī pašā, lai tā būtu augsta un humana, kas nozīmētu — ļauno vienīgi paralizēt, ne iznīcināt, jo tas jau pats būtu savukārt ļauns darbs. Saskaņā ar to viņš skicē cilvēka ideālu. Citējot Džordano Bruno, viņš uzsver, ka ideāls ir tas, kas realo un pozitīvo kā tādu nebūt nenicina, bet tomēr zina, ka tas arvienu un ikdienas no jauna jāpārvār un jāpaceļas tam pāri (japaralizē, ne jāiznīcina!). Šis ir tas cilvēka

tips, kam dzīve — mūžīga ciņa, bet reizā arī mūžīgi atdzimšanas svētki; tā ir dvēseles tapšana, mūžīga dvēseles uzvara, mūžīga radišanas sestā diena. Tas arī ir Bārdas romantiskā uzskata vidspunkts. Atvēliet man sacīt, viņš nobeigdams piemētina, ka es jūsu gara acu priekšā esmu skicējis romantiķi. Tā tad romantismu Bārda sapratis vispirms kā sintezi, un 18. gadsimtā par viņa gaišāko reprezentantu uzskata Goeti. Turpretim 20. gadsimtā viņš nevar nosaukt neviena autora romantiķa, laigan pēc viņa domām mēs stāvam uz jauna romantisma laikmeta sliekšņa, „— — jauna romantisma laikmeta blāzmā.“¹⁰³ Šis priekšlasījums interesants un domu bagāts, bet tam nav noliedzami arī savi svarīgi un redzami trūkumi. Daudzās vietās romantisma būtība un tēzes vāji norobežotas, pats romantisma jēdziens lietots stipri vispārējā idealisma nozīmē, un ‚formas jautājums‘ kā vienīgā romantisma un klasicisma atšķirība, atrisināts neizejot vis no mākslinieciskā uztvēruma, bet no stila tehnikas.¹⁰⁴ Šie trūkumi būs arī vainojami pie tā, ka par priekšlasījumu parādījās dažas tīri nepareizas atsauksmes, piem. Dzimentenes Vēstnesī, kur sacīts, ka Bārda „mēģinājis sakopot tos uzskatus, kādi tiek kultivēti no veselas latviešu rakstnieku grupas, kuŗa pulcējas ap žurnālu Zalktis,“¹⁰⁵ un ka viņš „sveras uz galēja misticisma pusi.“

10.

1911. gadā Zalkša apgādībā iznāca Bārdas pirmais dzeju krājums Zemes dēls, ar Jāņa Rozentāla zīmētu vāku. Krājumā sakopots viss vērtīgākais, ko autors dzejā bij radījis sākot ar Vīnes periodu, — tā tad apmērām piecu gadu darbs. Interesanti palūkoties kā

uz šo grāmatu, kas tagad isā laikā pieredzējusi jau trešo izdevumu,¹⁰⁶ skaitījies tālaika kritika.

Ligotņu Jēkabs raksta: „Tiklab viņa (Bārdas) dzejas ārējās iezīmes, kā arī saturs redzami rāda lielo starpību starp agrākajiem un mūsu moderniem dzejniekiem. Fr. Bārda nāk ne vairs kā cīnītājs, ne kā skubinātājs, viņš nāk kā dzīves baudītājs, kā skaistas noskaņas radītājs dvēselē, kā Zemes dēls, kas brīnuma acīm raugās uz šo debesi, zelta sauli, zaļām birzēm, ziedošām pļavām. Fr. Bārda nemeklē vairs nākotnē dzīves skaistuma, viņš redz jau ziedošu tautas kulturas dārzu, māca redzēt un izjust tagadni. Ne cīņas, ne ierosinājuma, bet tagadnes, dabas un dzīves glezniecības elements ir valdošais Fr. Bārdas lirikā...“¹⁰⁷

Mēs iepazīnāties jau, kādu „ziedošu tautas kulturas dārzu“ Bārda redzējis! Bet Ligotnis turpina: „...magoņsēkliņām sirms miegs, saules gaisma kāp viņa brūnajos sapņos, dzīvība tam iznīkst sarkanās ilgās...“ „Ar prātu un noģiedām mums grūti nāksies aptvert, kas tas par sirmu miegu, bet kad mēs baudām Bārdas dzeju, tad šī, kā man gribētos teikt *rotāļāšānās* ar krasām top saprotama... Bet krāsu lietošana vēl Bārdu nepadara par dzejnieku. Par to viņu padara sirsnība, dziļa saprašana modināt un kustināt mūsu dvēseles maigākās stīdziņas.“¹⁰⁸

Mazliet citādi, kaut beidzot arī labvēlīgi, Zemes dēlu uztver A. U.(pīts): „Nē, tie nav zemes elementi; Fr. Bārda nav zemes dzejnieks — nav zemes dēls. Zemes ziedu gūsteknis vairs nepieder zemei. Zvaigžņu un neprāta dzejnieks ir padebešu dzejnieks, romantiķis, kas ekscentriskas fantazijas spārnos klaiņo augstu virs zemes...“ Un recenzents nobeidz: „Zemes dēls viņš būtu, ja zemes smagums to vilktu lejā.“ Šis aplamais uztvērums netiešā kārtā tomēr Bārdu raksturo

visai zīmīgi. Tālāk sevišķi pastrīpoti Bārdas baladiskie dzejojumi. „Vislabākie Fr. Bārdas dzejoļi tie, kur vispilnīgāk dzirdamas baladas īpatnējās skaņas. Tās mūsu dzejā tik svešādas, ka gribas dzirdēt atkal un atkal. Un netik Bārdas grāmatu laist no rokām, Bārda ir inteligētākais, smalkjūtīgākais starp latviešu jaunajiem dzejniekiem.“¹⁰⁹

Referējot par jaunāko liriku Zinību komisijas sapulcēs 1911. gada vasarā arī Teodors (Zeiferts) atsaucies ļoti atzinīgi par Bārdas Zemes dēlu: „Beidzot jāuzliek visam šim beidzamam minētam lirikas pļāvumam vaiņags. To dara Fr. Bārda („Zemes dēls“). Te uzplaukusi klusā romantikas puķe un krāšņi zied un smaršo...“¹¹⁰

Ar to Bārdam patiesi uzlikts vaiņags. Zemes dēls ir viņa pirmā radišanas posma noslēgums. Kritika gan viņu novērtējusi tikai ārēji, pēc gleznainības un liriskās sirsnības, neaizkustinot Bārdas dziļākās atziņas. Bet visa šī kritika augstākā mērā atzinīga un, domājams, būs autoram devusi apziņu, ka viņš tiek pareizi vērtēts.¹¹¹ Tas būs devis arī lielāku enerģiju radišanai un mazinājis pirmā perioda sarkastiku. Viņa turpmākā dzejā no spilgtām krāsām un tēlainības vērojama stipra padziļināšanās; viņa darbs kļūst nosvērtāks, garīgi, varbūt, ne vairs tik straujš, toties apzinātāks, pārdzivojumos un atziņās izsmalcinātāks.

Pēc glaimojošās atzinības par Zemes dēlu nāca arī diezgan asas kritikas. Tā tas pats A. Upīts kādā gadījumā par viņu izsakās: „Fr. Bārda raksta gaŗas dzejoļu virknes, kur daudz klusa skaistuma, kas savādi-vienmuļi drusku apnicīgi-vienādi mirgo.“¹¹² Bet „Vārda“ I. sēj., runādams par dzejojumu Cīņa ar eņģeli,¹¹³ viņš jau skarbi uzsver: „Svaigums gan ir istas lirikas pamatīpa-

šiba; bet ja viņam pūdera un odekolona smarša, tad viņš ir šaubīgs. Bārdas gleznu vairākums patiešām ir oriģinēlas ie- un izdomas produkti. Bet ja tā liek tikai gleznu pie gleznas, ja viņām nav nekāda kopeja domu pamata, uz kā balstīties, nav idejiska pavediena, uz ko vērties, tad mazlietiņ pieskaroties viņas sabirst juku jukām. — — Bārdas gleznas ir skaistas; arī ziepju burbuļi ir skaisti, — bet pieaugušo tāds skaistums valdzina tikai acumirkli, tādēļ ka viņam nav nekāda nolūka. Un māksla bez nolūka ir tikai bērnišķa rotaļāšanās. Bērnišķa rotaļāšanās lirikā drīz paliek pretīga, tāpēc ka ar viņu nenodarbojas bērni etc. Bet ja dzejniekam nava ko teikt, ja viņš nezina ko grib, jeb ja viņš grib tikai notvērt un uzgleznot savas klīstošās jūsmas un jūsmiņas, tad jau viņam atliek tik tiši krāsu pārspīlējumi...¹¹⁴ Arī šī neatzinīgā recenzija, kuŗa gan Bārdam patiesībā nav piemērojama, liecina par pārāk paviršu un aplamu dzejnieka izprašanu un, protams, Bārdu tāpēc nebūs iespaidojusi, laigan, kā jau minēts, viņa „rotaļāšanās“ ar gleznām tiek aizvien nopietnāka, istam pārdzīvojumu saturam aizvien skaidrāki parādoties uz āru. Kāds cits Upīša grupas kritiķis tanī pašā Vārda sējumā atsaucies par Bārdu diezgan glaimojoši, tikai — uz Akuratera konta, proti: Akuraters izliekoties „bāls un nepanesami garlaicīgs, salīdzinot ar otru mūsu jaunromantiķi — Fr. Bārdu.“¹¹⁵ Tā redzam pamazām attīstoties un veidojoties Bārdas attiecības un stāvokli literatūrā.

Jāsaka, Bārdas pirmajā grāmatā savirknējusies visa viņa pirmās mūža daļas filosofiskā un pārdzīvojumu pasaule. Pavirši skatoties, šī grāmata ir vissīkāko, niecīgāko lietu pilna; bet viņā iedziļinoties — atklājas, ka taisni šinīs lietās dzejnieks ieraudzījis lielo mūžības atspoguļojumu. Savu dziesmu viņš dzied

dzimtenes smilgām un zālei, un sirdij, kam gaisma dzisa, bet viņa dziesmā viss tas izskan svaigās, jaunās skaņās, īpatnējā uztvērumā. Pēc dažām ievada dzejām, kuŗās viņš sevi apliecina kā liela prieka sapņotāju, Bārda grāmatas pirmā nodaļā nāk ar lielisku ainu, ar kaut ko tādu, ko varētu nosaukt par visu viņa dvēseles un dzīves satura alegoriju. Šī aina rāda to ideālu, kas viņu saista ar mūžību; tās divainās, gandrīz reliģiskās nojautas un ilgas, kas viņu velk uz absoluto pilnību, tās debesis, kuŗu priekšā viņš sajūtas kā niecīgs ‚zemes dēls‘. Šī aina itkā izceļ to brīnišķo simbolu, — Zvaigžņu meitu, — kuŗas dēļ viņš gatavs pārciest visu, pat nelaimi un nāvi, lai tikai tuvotos tai. Bet pati šī aina, kuŗā šis simbols ietvērts, izteikts, savā būtībā nav tomēr nekas vairāk kā gluži idiliska, drusciņ idealizēta un fantastiski pārveidota laucinieciska pasaule. Lūk — kāds ir Bārda debesu priekšstats:

Bij mēnesis cipresēs apgāzies.
Uz mēneša ragiem tu balstījies,
kā pa apaļu lodziņu izliecies.

Tavos pirkstos bij divi debesu ziedi.
Tu vienu caur zilo nakti man sviedi.
Es dzirdēju, ka tu aiz cipresēm dziedī:

„kas manu ziedu atradis,
tam ilgas asinis nedzisis —
tās viņu nāvē un nelaimē dzīs.“

Nāve un nelaime maldi tik būs.
Nēve un nelaime tuvinās mūs —
nelaimē dvēsele zvaigžņota kļūs.¹¹⁶

Kā redzams, te visi Bārda romantisma un dzejas elementi vienkopus: idile, mūžības izjūta un garīgas pilnības simbols, pie kuŗa nonāk, atsakoties no ikdienas dzīves priekiem — caur ciešanām pie augstāka garīga

prieka, garīgas kaislības. Šo augstāko prieku Bārda meklē. Viņš to meklē

... kā neredzīgais dienu,
kā nāves apēnotais jaunu dzīvību.

Viņš pats dzīvē ir tikai plīvoša svece tumšzaļas mirtes ēnā, kas sadeg savā dvēseles iekšējā kaislībā. Viņu vada — zils salapojis ilgu zizlis. Caur zemes nāvi, iznicību viņš grib ieiet mūžīgā apskaidrībā.¹¹⁷

Grāmata sastāv no vairākām nodaļām. Pirmā nodaļa dzejnieks bīstas un novēršas no zemes kaislībām. Zvaigžņu meita to pasargā, nenokļūt mūžīgā naktī. Viņas mirdzums to šķīsta. Kā visi romantizējoši autori, arī Bārda pielūdz dabu, kuņā redz atklājamies būtības šķīsto noslēpumu un atpestīšanu. Tā, protams, ideālizētā daba, kuņā autors ieiet kā altari un kuņā viņš ierauga savas Zvaigžņu meitas panteistisko dvēseli:

Un brīnīšķi tieku tad pārvērtīts —
ne ļauna vairs mani, ne grēka;
pilns mūžīgas gaismas, bet nevarīgs —¹¹⁸

Ši pirmā nodaļa saucas Milas ilgas. Otra sākas ar dabas augšāmcelšanos. Te triumfē Bārdas idilisms; šī nodaļa pārpildīta panteistiskām idilēm. Viņu tēlos runā dabas un lietu dvēsele. Trešā nodaļa — Milas maldi — ar vienīgo no Bārdas mūžības rapsodijām Milestība: „Es jautāju mūžībai, kas milestība ir un mūžībai nebij vārda, ko atbildēt.“ „Mūžība un milestība ir viens un Dievība ir viņu mērs.“¹¹⁹ Te Bārda aizsniedz savas idejas visaugstāko punktu, — viņš tuvojas absolūtā apcerei. Pasaule panteistiskas dievības pilna — viss izsaka absoluto. Tāpēc dzejnieks var dziedāt visniecīgākām lietām un tomēr viņās redzēt pašas mūžības klātbūtni. Tālāk nāk nodaļas: Vasara, Dzīves gaitas, Rudens, Vientulība, Nāve. Tad perso-

nificējumi un trīs poemas. Kā redzams, grāmata veidota pēc gadalaiku secības. Tā ir viņas dabīgā kompozīcija, tāpat kā atsevišķie priekšstati ir dabas tēli. Autors ar šādu grāmatas stilu panācis lielu izteiksmes vienību. Viņa pārdzīvojumi tik tuvi dabai un tāpat arī viņa romantiskā filosofija, ka citādi tas nemaz nav domājams. Bārdas atziņas, liekas, citādi nemaz nav iespējamas, kā dabas priekšstatos.

Tā tad pēc Vīnes perioda Bārdam bijusi organiska nepieciešamība izteikties romantiskā dzejā. Spiests novērties no daudz kā, kas iepriecē vesela cilvēka dzīvi, Bārda atguvis to ideālā formā, — savā dzejiskā sajūsmā. Grāmatu varētu dēvēt arī Bārdas idelā vārdā — par Zvaigžņu meitu, jo tā nesatur neko citu, kā Zemes dēla ideālos pārdzīvojumus.

11.

Dzejnieka personīgā dzīvē šinī laikā nekas sevišķs nenotiek. „Dzīve man paliek aizvien svešāka un vientulība kļūst aizvien mīļāka. Ko neatrod dzīvē, to jāatrod sevī.“¹²⁰ Bieži tomēr uznākusi diezgan nomocoša grūtsirdība. — 1911. gada janvarī nomirst viņa krusttēvs Juris. Bārda raksta uz māju: „Man jau tā to skumju aizvien papildnam, bet nu bez tam arī vēl jaunās. — — Ak, mūsu mīlais krusttēvs, — ar viņu ir it kā mūsu pašu tēvs otreiz jāvada uz kapiem.“¹²¹

Tanī pašā gadā paplašinas viņa skolotāja darbība. Bārda sāk pasniegt estētiku Dubura dramatiskos kursus. Ar to rodas izdevība plašāk un sistematiskāk iedziļināties mākslas teoretiskos jautājumos. Ap šo laiku sāk rasties viņa teoretiskie sacerējumi. Tanis aizskārti visnopietnākie problēmi, laigan autorā aizvien nomaņāmā tieksme būt vienmēr vispārsaprotamam. Bārda turpina arī recenzēt ievērojamākās grāmatas. Salīdzinot

ar agrāk rakstītām recenzijām, tonis kļuvis nopietnāks, var teikt arī — izsmalcinātāks. Arī recenzijās vairāk teoretiska elementa.

Fr. Bārdas kundze ar dēlu Sigurdu.

Druvā (1912.) viņš nodrukā vairākas atsauksmes par A. Upīti (Mazās dramas), J. Grīnu (Pirmdienā), Aspaziju (Ziedu klēpis), Plūdoni (Uz saulaino tāli), Akurateri (Sirds varā, Saules gredzens). Ar Akurateri jau gadu iepriekš Bārdam iznāca maza domu izmaiņa. Akuraters bij Latvijā ievietojis rakstu „Māksla un esthetika“,¹²² kuŗā centās popularizēt vācu kritiķa Julija Hart'a uzskatus pēc viņa grāmatas Revolution der Ästhetik (1909.). Hart's jau agrāk, 80-tos gados, Vācijā sludināja „jauna laika tuvošanos mākslā“ un mākslu kā jaunu reliģiju. Minētā grāmatā viņš saka: „mākslai vajag atsvabināties no ...estetikas spoku pasaules. Kas ir māksla, to zina mākslinieks pats no sevis.“ Solidarizēdamies ar Harta uzskatiem, Akuraters uzsver: „Viņa pirmā grāmata, protams, zvana tikai revoluciju, visa vecā nopostīšanu. Sagaidīsim viņa turpmākos darbos jaunus dīgļus jaunai patiesākai pasaulei.“

Pret šiem uzskatiem nedēļu vēlāk turpat Bārda nāk ar asu pretrastu. No tā izlobam Bārdas paša estetikas sapratni. „Ko Harts negrib, to var īsi formulēt,“ saka Bārda, iesākdams ar savu parasto ironiju, — „viņš negrib prāta. Vispār ņemot, tas nu gan nemaz nav smuki, ka godīgs profesionēls kritiķis... pēkšņi negrib par prātu vairs nepagalam dzirdēt... Ar ironiju Harts saraksta vienā rindā tādus vārdus, kā Platons, Augustins, Kants, Hegelis, Buda, Pavils, Justinians. Tie visi apgrēkojušies pret Hartu, ēzdami no atziņas koka... Vienīgais ko varētu viņam ieteikt būtu: labāk solītos nākamos sējumus vairs nerakstīt, mudīgi vien apgādāties biļeti un doties uz Afriku pie bušmeniem, — tur viņš atradis savus ideālus visā pilnībā jau realizētus“. Bet „apgalvot, ka cilvēces vairāk nekā 5000 gadus vecā kultura radusies

„aiz pārprašanas“ ir tikpat „ka apgalvot“ ka cilvēkam aiz pārskatīšanās galva pieaugusi“. ¹²³ Bārda spriež, ka Har'ts sakropļojis A. Bergsona intuitīvās filosofijas idejas (kuŗas vēlāk pats Bārda sevišķi centās popularizēt); viņš pārmet Akurateram, ka tas pietiekoši nav norobežojis sava paŗa uzskatus, izvēloties tik sliktu ieroci (t. i. Har'tu) pret „vēsturiskā materialisma ŗolastiskiem dogmatiŗiem“, par kuŗiem uztraukties Bārdam, liekas, ari nepieder vairs pie „laba toŗa“ un tāda ciŗa pielaiŗama tikai „ievērojot mūsu ŗauros, svabadiem kulturas vējiem grūti pieejamos apstāklus“. Jau no ŗā pret raksta redzams, ka Bārdam nekādu „mistisku“ uzskatu par mākslu nav, viņš aizvien uzsvēris intuicijas lielo nozīmi dzīvē un māslinieciskā radīšanā, citēdams Bergsonu, bet nenoliedz ari prāta lielo nozīmi, citēdams Kantu. Ne par velti Bārdam liriŗim aizvien stāv blakus ari Bārda — domātājs.

1913. g. sākumā Dzimtenes Vēstnesī Bārda raksta vairākas recenzijas zem virsraksta „Jaunākā lirika“. Te aplūkots Rainis, Eglits, Skalbe un Apsesdēls. Atsauksmē par Raiŗa Gals un sākums, Bārda atzīst viņas autoru par „socialistisku utopistu no sāktā gala.“ Sakarā ar recenziju par Egliŗa Hippokrenu izceļas maza polemika ar autoru jautājumā par varas un milestības idejām kā galveno Hippokrenas saturu. ŗo polemiku būs laikam izsaukusi Bārdas piezīme, citējot (attiecībā uz Egliti) Freuda uzskatu, ka „brīvi komponētā dzejas darbā pozitīvos vai ideālos tīpos aizvien attēlojas dzejnieka neapmierināto vēlējumos piepildīšanās“. ŗoti labi Bārda atsaucies par Skalbes Sapņiem un teikām, jūzdams ŗā autora idiliskā uztverē sev radniecīgu garu. Bārdam patīk Skalbes vienkārŗība; viņš prasa redzamu vietu tiem liriŗiem, kuŗi „savus ziedus izaudzējuŗi bērna sapņū dvaŗā.“

Recenzija nobeigta gandrīz sentimentāli, bet Bārdas uztvērūmam ļoti raksturīgi: „Miļu miļu sveicienu sirdī dārgajiem sila pulkstenīšiem, kuņi tagad sapņo, tikai ne zem eglēm, bet daudz saltākā ēnā —“¹²⁴ Pavisam citādā tonī nobeigta atsauksme par Egliša dzeju: „Cerēsim, ka dzejnieka nākamā hipokrenā (Mūzas avotā) vairs šādi grūži pa virsu nepeldēs“ (domāti formeli elementi).¹²⁵

Rainim Bārda aizvien izteicis savu cienīšanu, tomēr nekad nav kautrējies uzrādīt kļūdas. Šinī ziņā, var interesēt, piem., kāds Bārdas izteiciens: „Poruks priekš pasaules literatūras lielā mērā gājis pazušanā tikai tāpēc, ka latviešu garīgā atmosfera nespieda viņu viņa ģenialās koncepcijas pamatīgāki izstrādāt. Un ja tagad nodibinātais māņticības kults grib to pašu darīt ar Raini, tad neviens, kam mūsu literatūra miļa, nedrīkst uz to vienaldzīgi noskatīties. Tā ir mūsu literatūras indirekta postīšana, kaut arī tie nezina, ko tie dara“.¹²⁶ Šinī laikā Bārda saņem daudzas piezīmes par savu „Pūt vējiņi“ kritiku (apcerējumā „Mīlestība un nāve“).¹²⁷

Tā paša 1913. gada beigās Bārda, bez nupat jau minētā, nodrukājis vēl kādu citu gaŗāku rakstu Pilsētas dzeja, kas interesants tanī ziņā, ka tas pilnīgi apzīmē un norobežo autora laucinieciski idealisko pasaules uzskatu. Te Bārda mazliet vienpusīgi, bet arī istu „Zemes dēla“ aizrautību ņemas aizstāvēt lauku poeziju, kuŗa pēc Bārdas domām, vienīgā, kas spēj dot augstākos gara baudījumus — „dabas mistiku“. Bārda šaubās „vai kādreiz radīsies arī ielas bruŗa, laternu stabu un tramvaju mistika.“¹²⁸ Interesanti, ka runājot par pilsētu, Bārda uzreiz pāriet uz ārīšķībām, itkā nekad nebūtu iedomājies un nenojaustu īpatnēji pilsētniecisko dzīves un mākslas uztvērūmu, pilsētnieka dvē-

seli. Bārdu atbaida pilsētas reklāmu, sensaciju, t. i. ārējās dzīves parādības. Šī ironizēšana par ielas bruģa mistiku tāpēc ļoti saprotama, jo pašu pilsētu Bārda pats nekad nav sapratis. Ar savām ārišķībām tā viņam aizvien stāvējusi tāla un atbaidošā, neļaujot ieskatīties pilsētnieciskās dzīves un domāšanas iekšējā saturā. Viņš te redzēja tikai paviršus pārdzīvojumus, labāki sakot piedzīvojumu virkni, kur „viss notiek tā sakot tikai dvēseles virspusē“. Bārda nekad nav cietis masas un pilsētas sadzīvi, kas, protams, prasa arī pavisam citādu psiholoģiju, nekā Bārdam bij. Bārdas iedvesmas avots bij daba un tās laucinieckiski iekšējās un idiliskās dzīves saturs, kas viņu pavadījis visu mūžu. Kādi ir šās dzīves raksturīgākie momenti, kuŗus Bārda tā milējis un kuŗi viņa dabai bij tik tuvi?

Vēstulēs savai vēlākai laulātai draudzenei atrodam šinī ziņā daudz biografiska materiala. Šī dzīve viņam sniegusi vislielāko apmierinājumu, viņš baudījis tās kluso bezrūpību un dabas tuvību. „Esmu kā zaļos viļņos, kā zaļā dzelmē iesviests — viss ap mani zaļš — pat naktis . . . Nekā neesmu darījis — ne lasījis, ne rakstījis — dzeru sauli un dabu ar katru mata galu“. ¹²⁹ Kādā citā 1911. g. rakstītā vēstulē Bārda raksturo tuvāk pašus Rumbiņus un savu iemīļoto miteklīti. „Es jums gribēju pastāstīt, kā īsti es dzīvoju. Nu also: mums pie mājas ir diezgan liels dārzs — pilns lielām biezi saaugušām ābelēm, ķiršiem etc., bet apkārt augstas liepas un kļavas . . .“ „Dārzā zem ābeļu un ķiršu zariem ir maza vasaras mājiņa — viena pati istabiņa, es nupat izmetu — 5¹/₂ soļu gaŗumā un platumā, viens logs, vienas durvis, un maza, maza krāsniņa! Logs iziet uz dienvidpusi un tur nav koki priekšā, bet puķu dārziņš ar mazu sētiņu. . .“ „Pašreiz

stūros likst rozes pilnos ziedos un uz krešu platajām lapām guļ ļoti, ļoti lielas sudrabpelēkas ūdens lāses. Tālāk dārza sēta, aiz tās pļaviņa, diķis ar kalmiem, tad rudzu lauks, aiz tā kalnā — kaimiņu mājas sarka-

Vasaras mājiņa Rumbiņu dārzā.

nais jumts.“ „Šai mājiņā tad nu es esmu neaprobežots un vienīgs valdinieks, — tā mana rezidence.“ „Bet slikti man nav — es netieku traucēts und bin ein Mensch für sich. 1¹/₂—2 min. man ir ko iet, un tad

es esmu tūlit bērzu birzē, un kas gan šai pasaulē ir skaistāks par tām!“ „Kārtīgi strādāt man īsti negribas — patik peldēt pa tādu süsſer Nichtstueri. Izdomāt izdomāju ļoti daudz, bet trūkst pacietības uzrakstīt.“¹³⁰

Šo mazo pasaulīti tad viņš mīļojis, un tajā uzturējies, ja daudz, aiziedams vienīgi uz Rāķu ezeru pamakšķerēt, jo bija liels šā sporta cienītājs. Veselības ziņā viņš vēl arvien juties vārgs, kas arī viens svarīgs iemeslis, kāpēc viņš cienījis tādu klusu idilisku dzīvi. Bet galveno lomu te spēlējis viņa raksturs. Vēstules pilnas liriskiem brīžiem, kur Bārda juties apmierināts, ja varējis būt viens un netraucēts, sev un dabai tuvs. „Sēdu tagad pļāvā uz akmeņa bez vestes un rakstu tev šo. Visapkārt puķes — puķes. Pulkos vien stāv noziedējušas pienenes ar sirmām pūku galviņām... Es šais dienās lasu Fechneru... Un pašreiz man lasāma nodaļa: Näheres über die Konstruktion der Pflanzenseele“. Tu nu vari iedomāties, cik jauki tad ir sēdēt puķu mākonī...“¹³¹ Vai arī šāda idile: „Šodien Jūsu otrā „grāmata“. Aizgāju pļavas licī viņu lasīt. Vībotnes un vijgrieži un blakus zilās rudzpuķītes smaržo visapkārt, un neskaitāmi daudz citu ziedu“. „Tik daudz siltuma un sirsniņas un dziļas sirdsskaidrības un pat svētuma, ka man negribējās neko citu ne domāt, ne darīt, ne citur iet. Beigās nopinu no rudzupuķītēm zilu vaiņagu un pakāru kārķļu zarā. Tas bija priekš Jums, cilvēciņ, jo šodien taču Jāņu diena. Lēns vējiņš ligo kārķļu zaru ar zīlo vaiņagu — ligo-ligo... un man tāds tīri bērnišķīgs un naivs prieks“.¹³²

Tāds ir mazs skats dzejnieka visintimākās noskaņās. Dabas tuvums piešķir tām klusas svētlaiemes nokrāsu. Protams, šādai dzīves patikai gluži smieklīga var izkļūties pilsēta ar visu savu „tramvaju mistiku“.

1911. gadā Bārda sāk prātot par sava paša dzīvojamās ēkas celšanu Rumbiņos, lai varētu justies pilnīgi netraucēts. Vēstulē savai nākamai dzīves biedrei viņš raksta: „Šitāda dzīve man ļoti patīk . . . es apstaigāju to vietu, kur būs jābūvē tā mazā mājiņa. Un laikam būs jāsāk drīz . . . Un tur būs tāds mazs, mazs dārziņš, un tur mēs raksim un pļausim abi“.—¹³³ Tomēr jāsaka, ka lauku realai, ikdienas praktiskai dzīvei viņš stāvējis tālu. Viņa lauciniecisms romantiskas dabas.

Bet tad nāk pilsēta, kas Bārdas dvēselē ienes pilnīgi pretējus pārdzīvojumus. Pilsēta Bārdam aizvien atvērusi dvēseles traģisko pusi, no kuņas tas vairījies. Šinī ziņā sevišķi interesantas tās vēstules, kas rakstītas īsi pēc iebraukšanas Rīgā, rudenī pēc vasaras brīvlaika. Tā 1911. gada rudenī viņš raksta: „ . . . viss izliekas tik smieklīgi muļķīgs un niecīgs, ka nemaz nedrīkst ne par ko domāt, piem. tas, ka jāsāk atkal uz stundām iet. Tā tik vien liekas, ka tas caur kādu pārskatīšanos tā noticis, ka tas tik tā „provizoriski“, bet ka pēc tam vajaga kautkam lielam nākt un notikt — vai nu labam, vai sliktam, bet kautkam lielam“. — „ — īsumā — viss ir nepilnīgs un pasaule nav ierīkota priekš manis, nedz arī es priekš pasaules“. „Un tad vēl varbūt vainīgs arī tas, ka nav nekādu radniecīgu cilvēku ar ko satikties. Izņemot tos pāris brīžus, kur bijām kopā, un tad vēl varbūt vienu pusstundu kādā alejā, kur satikamies ar māksl. Dzeni un Zaļkalnu, šīs dienas ir pagājušas kā tuksnesī — ka kādā ļaužu tuksnesī.“¹³⁴

Šinī noslēgtībā un vientulībā Bārda pārdzīvojis vairākas psiholoģiskas krīzes. Piem. kādā 1911. gada septembrī rakstītā vēstulē viņš saka: „Ir vēls un tumšs un skumjš un tomēr viss ir labi. Es klusā kaktā

klusi nosēžos un nogrimstu kā melnos ūdeņos.“ „Bet domas manī jūk un maisās neparastā jucekli. Laikam notiek kāda neliela „vērtību pārvērtēšana“ — bet kas tur nu gals — tikpat gudrs jau nu vien tieci. Varbūt arī vērtību iznīcināšana. А жизнь — это только простая и глупая шутка. Ak, mēs nabaga Cianas bērni, kas mēs gribam sasniegt nerasniedzamo.“¹³⁵ Nākamu dienu viņš aizbrauc uz Katlakalnu, jo vajaga dabas tuvuma. „Sēdu skaistā priežu mežā — rudens saulē šalcošās priedēs; un tur ceļš ar dzeltēnām kļavām un apbirušām lapām.“ ...„Es nevaru vairs mājā lāga dzīvot — man ir grūti un klusas bailes no gaŗa tumŗa vakara.“ „Vakar vakarā, kad man ar grūti bij, Jums kautko rakstīju. Es laikam maz ko laba uzrakstīju, bet ja Jūs domātu, ka es nebiju labs rakstot, tad tas būtu nepareizi. Es aizgāju gulēt slims no ilgām. Tik dažreiz man uznāk tādi mocoŗi brīŗi, kad es itkā saceŗos pret visu, pret Dievu un velnu un visu dzīvi, un tad man it kā visa gaisma izzūd. Ak, cik tad man vajaga pa pusei bērna, pa pusei pieauguŗa cilvēka roku, kas noglāstot pieri aizdedzina jaunas malduguntīnas.“¹³⁶

Savā noslēgtībā Bārda izcīnījis etiskas cīņas: „Ak Dievs — ja kādreiz zustu spēka cīnīties ar ŗo mazisko, ja zustu ticība tam svētam, tam bezgalīgajam, kas dvēseli saldi reibina dzīves laimīgākās stundās, ja būtu jāpārliecinās, ka sapnis nevar patiesība kļūt, — ak Dievs, — tad jānotiek kautkam — — — nu, tam, ko grūti izrunāt. Bet, „vēl dzīvot, dzīvot gribas man...“ Vēl gribas cīnīties... Un ticēt dvēseles visspēcībai, un ticēt, ka labais un tīrais un dieviŗķīgais, kas stāv pāri visam maziskam, nav tik viegli salauŗzams, uzvārams. Ticēt, ka ir sirŗu draudzība...“¹³⁷ Tas ir tas pats etiskais idealisms un tikumiskais cēlums, kas

Zemes dēlam lika meklēt savu Zvaigžņu meitu, un kuņam Bārda ir sekojis visu savu mūžu.

Iepazīšanās ar Paulīnu Puskaln jaunkundzi ienesusi Bārdas dzīvē jaunu virzienu. Tā viņam nozīmējusi atgriešanos pie realās dzīves. Pēc Vīnes laika līdz pat 1911. gadam viņa pārdzīvojumos dominējošais elements ir vientulības sajūta, bet par savām domām viņš pats saka: „...ikreizes, kad es kautko straujāk jūtu vai domāju, aizvien aizdomāju līdz nāvei — tā priekš manis sevī slēpj vislielāko piepildīšanos.“¹³⁸ Vieniņais apmierinājums Bārdam bijis dabas tuvums: no sabiedrības un pilsētas viņš novēršas. Viņa etiskais ideāls stipri vien abstrakti romantiskas dabas. „Es nekā vairs no dzīves negribu — es esmu Zemes dēls un Zvaigžņu meita manis gaida.“ Bet tad notiek manāma pārmaiņa, par kuņu viņš pats kādā vēstulē ļoti skaidri izteicies. 1912. gada vasarā viņš raksta: „Šais domās esmu dzīvojis līdz beidzamam laikam, apmēram līdz pērnājai ziemeļiem un varbūt kādā dvēseles kaktā viņas vēl tagad paslēptas. Tomēr beidzamā laikā ir notikusi tai ziņā maiņa — papriekš itkā neapzinīgi, tad aizvien skaidrāki. Un tev nu nebūs grūti uzminēt, kas tās maiņas cēlonis. Es jau arī varu viņu nosaukt: Tu. Un nu man sāk nākt bieži ausis Poruka vārdi: vēl dzīvot, dzīvot gribas man — — Ja nu es arī to filosofijas doktoru esmu pazaudējis, bet saticis tevi, tad es nezīnu, vai esmu kritis vai cēlies. Jeb zīnu tomēr.“¹³⁹ Ar to Vīnes periodā radies negatīvais dzīves uzskats pamazām likvidējas.

12.

Bārdas ārējā dzīve rit bez pārmaiņām. Vēstulēs reti kad minēti kādi ārēji notikumi. Episki kautko

uztvert Bārdam nekad nav bijis patikas. Par savu darbu viņš diezgan reti mēdzis arī runāt. Uz sabiedrību viņš vēl joprojām raudzījies ar savādu vienaldzību. Ikdienišķais darbs skolās pa lielākai daļai bijis līdzekļu jautājums. Ar lielāku aizrautību pedagoģiskiem uzdevumiem Bārda sācis nodoties tikai vēlāk — kara laikā. Par Zinību komisijas vasaras sapulcēm atrodam tikai ironiskas piezīmes: „...kad nupat Rīgā biju, tad Zinību kom. sēdēs jau drusku ievēroju roku un gāju debatēt ar ļoti gudriem vīriem. Un arī tiri slikti neizgāja.“¹⁴⁰ 1913. gadā Bārda sācis tuvāk iepazīties un satikties ar P. Dāli, ar kuŗu bieži notikušas sarunas par estētiskiem, etiskiem un reliģiskiem jautājumiem, sevišķi attiecībā uz romantismu un metafiziskām problemām. Abus vienojusi pozitīva attieksme pret simboliskā romantisma dzeju un iekšēji skaidru nevērdzinātu reliģiju. Bārda ļoti naidīgi izturējies pret katru relativismu, visur meklēdams absoluto vērtību (tas izskan arī viņa priekšlasījumā par Romantismu). Tanī laikā Bārdu sākusi sevišķi interesēt intuitīvā filosofija, it īpaši Bergsons. Dīgļus tam, kā redzējām iespējams saskatīt jau Vīnes periodā, kur nodibinas uzskats, ka ar loģiskā atzišanu vien nav iespējams izsmelt visu atziņas pasauli.

No citiem autoriem, kuŗiem Bārda piegriezis nopietnāku uzmanību, būtu atzīmējams vēl Nicše, tāpat Čemberlens (H. St. Chamberlain); estētiskos jautājumos Gross, ar kuŗu Bārda sācis sistematiski nodarboties ap 1912. gadu, kad pasniedzot Dubura dramatiskos kursus estētikas stundas, bijis spiests nopietnāk studēt šo priekšmetu. Minami arī Džemss, Vundts un Freidts, no kuŗa sastopam Bārdas recenzijās dažus citējumus. 1913. gadā Bārda nopietni sācis studēt Platonu, un kā no dažām vēstulēm vērojams, nodarbojies vēl ar Fehneru. Tomēr Bārdas filozofiska domāšanā vislielāko

iespaidu būs atstājušas Bergsona idejas, pie kuņām viņš vēlāk aizvien atgriezies.

Ap 1913. gadu Bārda sācis iegādāties arī daudz grāmatu. Viņa atstātā bibliotēkā Rumbiņos glabājas bez daudziem zinātnes autoriem arī vairāki modernie liriķi, piem. vācu St. George, R. M. Rilke, M. Dauten-dey's. Par pēdējo Bārda sācis sevišķi interesēties pēc „Zemes dēla“ iznākšanas (ap 1911.), juzdams šā dzejnieka salīdzinājumu bagātībās, mistiskas noskaņās un dabas tuvības poetismā sev radniecīgu garu. No jaunākiem krievu rakstniekiem būtu atzīmējams: Fets, Bņusovs, Severjaņins, Vjačeslavs Ivanovs, Andr. Bجليjs, Bloks. No vecākiem — vācu Tiks un Šlegels, arī Heine.

1913. gadā Bārda nodrukā daudz dzeju Dzimtenes Vēstnesī un te starp citu sastopam arī viņa Mazās dziesmiņas, kuņām pielikts Heines motto: Aus meinen grossen Schmerzen Mach ich die kleinen Lieder. Dažas no šām mazām dziesmiņām interesanti atzīmēt. Piem. viņa Lielākās ilgas, kuņās izskan vēl agrākais Zvaigžņotās motīvs, — slāpes pēc mūžības, pēc absolūtā.

Dzīvība! ai kur tu dziļā un skaista — —
Sauli kā dzirkstošu vīnu tu sniedz.

Dzīvības vien tomēr diezgan nav vēl —
ilgas man lielākas daudzkārt par viņu:
mūžības tieksme kā guns viņās kvēl.

Mūžības tieksmei bez nāves nav gana.
Mīla! tu nāve un dzīvība mana.¹⁴¹

Bārdas dzīve bij vērsta uz iekšu: ārēji viņu nekas neapmierināja. Un viņš arī jūta, ka viss tas, ko viņš sevī izdomā un pārdzīvo, un pie kādām atziņām nonāk, citiem pa lielākai daļai vienaldzīgs, jo tiem gluži citas intereses. 1913. gada Jāņos viņš lasījis Valkā vietējos

dziesmu svētkos kādu priekšlasījumu, par kuŗu pats diezgan zīmīgi izsakās: „Publikas vakar bij daudz, bet nu duma gan — un citādi tas ari nemaz nav domājams, jo še reizā ir ari lieli dziesmu svētki, kādi 8 kori piedalās. Un tad nu ir sabraukuši visi lauku puīši un meitas no apkārtnes. Bet kāda lai tiem būtu daļa par to, ko saka par ‚mākslas būtību‘ Platons un Aristotels, Lipps un Vundts etc. —“ „Bet man jau par to gan galvas sāpes mazas — pirmā vietā stāv mana paša kritika.“¹⁴² To jo vairāk var attiecināt uz viņa pārliecību un iekšējo dzīvi.

Šāds Bārdas individualisms izteicies ari kādā citā, ļoti raksturīgā veidā, kas patiesībā ir sikums, bet kas ļoti reljefi parāda viņa iekšējo cilvēku. Viņš raksta: „Svētdien es biju augstā ciemā! Nu, mini kur? — Uz nabagu māju! Es nevienu reizi savā mūžā nebiju nabagu mājā bijis, un man gribējās redzēt, kā tur izskatās. Man tur ir kāda tāla radniecība, kuŗa, kad es vēl puika biju, dzīvoja pie mums ar savu vīru kā kalpi. Tagad viņa jau desmit gadus nabagu mājā, un es viņu nebiju redzējis kādus 15 gadus. Tāpēc svētdien aizbraucu ar māti un viņas vīru, kuŗš ari tagad vēl pie mums šo to pakust. ...Un skaistas rozēs es viņai aizvedu, no tām, kas manas mājiņas priekšā zied, kopā ar dievkociņa zariņiem. — Bet viņa vairs itin nemaz neredz un tik caur prasīšanu dabū zināt, vai rīts vai vakars. Ari dzirde vāja. — Bet kā viņa priecājās par tām rozēm: „puķītes... puķītes... kas tad man dod puķītes...“ Un viņa izskatās tīri pēc gara. Aizbraucot es viņai kautko iespiedu ari sauļā. Un nu es zinu, ka viņa par mani labi domās, kamēr nomirs. Un braucot man bij tik saldi ap sirdi, ka nevarēju nemaz uz droškas nosēdēt. Bet citādi man piedzīvojumu maz. Un ari negribas nekādu.“¹⁴³

Lūk kādā idilē Bārda atradis lielāku pārdzīvojumu spēku un saturu, nekā pilsētas sabiedrības straujajā dzīvē vai masu kustībās! Tas pats atspoguļojas arī viņa dzejā, sevišķi Zemes dēlā.

Pēc Vīnes laika Bārdas veselība arvienu cietusi, laigan sevišķi nopietni traucējumi nav vairs gadījušies; 1913. gadā tikai dažas reizes atkārtojies pēkšņs ģībonis. Tā piem. šā paša gada augustā, ejot kopā ar brāli Antonu pie dievgalda Umurgā, Fricis, mācītājam svētīšanas vārdus runājot, piepeši pagībis. Neskatoties uz fizisko vājumu, ziemu viņu sastopam atkal darbiem apkrautu, par ko liecina kāda, 1914. gada februārī rakstīta, vēstule: „Esmu tagad tā apkrāviens skolas un citiem darbiem, ka neatliek man laika galvu uz augšu pacelt. Brīnos pats, ka tā mana veselība, — kliba, kāda viņa tur nu ir — vēl iztur. Bet citādi acumirkļi nekā nav iespējams, kautgan uz ilgāku laiku tāds jūgs, zināms, arī nav panesams.“¹⁴⁴ Tas ir taspats „apnikušais skolas darbs“,¹⁴⁵ par kuŗu viņš jau agrāk izteicies, jo pret pedagoģisko darbu Bārda tolaik vēl sevišķu interesi nav jutis. Tas bij nepieciešams gandrīz vienīgi eksistencei. Literariskais darbs tik daudz nav ienesis, lai no tā vien pārtiktu. Jau 1912. gadā Bārda saka: „Izjūgties no kāda jūga ir aizvien vieglāki, bet kad esi izjūdies, tad ir grūti atkal iejūgties. Ja es tagad no savām stundām atstājos, tad es viņas zaudēju netikvien šo gadu, bet arī uz priekšu. Un protams, ka tad nav tik viegli atkal to dzīvi iegrozīt, lai arī veselība būtu labojusēs.“¹⁴⁶

1913. gadā Bārda sācis ar lielu uzņēmību domāt par savas mājiņas celšanu Rumbiņos. Ari tam nolūkam protams vajadzēja līdzekļus. Cik redzams no brāļam rakstītām vēstulēm, Bārda bijis ļoti norūpējies un ļoti interesējies par savas nākamās dzīves vietas ierī-

košanu. Kā parasts, nākamā 1914. gada vasarā viņš ieradies atkal Rumbiņos nodzīvot klusumā un lauku vientulībā brīvdienas. Šinī vasarā bij arī domāts mājiņas celšanu pabeigt. Bet drīz vien tolaik iesākās saspīlētā priekškaļa atmosfera. Eiropas politiskā dzīvē notika draudošā sagatavošanās. Tikai Bārdam viss tas diezgan mazā mērā pieskāries; mazākais, viņa dziļāko pārdzīvojumu mākslinieciskā sferā nav ielauzušies šo draudošo apstākļu iespaidi. Bārda jutis ap sevi lielu lauku dabas idiles klusumu, kas viņu apmierinājis. Viņš raksta dzeju Pasaciņa uz tauriņa spārnēm:

Brīžam, kad netik vairs itin nekas,
dzīve, ne ļaudis, ne grāmatas
atkritu zaļajā zālītē“. etc.

Šī dzeja nodrukāta Dzimt. Vēstnesī 19. jūlijā (1. aug.), — taisni tanī dienā, kad Vācija pieteica Krievijai kaļu. Tanī pašā numurā avīzes korespondents raksta: „Visur nopietnas sejas, nervozas valodas, uztraukti prāti. Vislielāko iespaidu atstāj rīkojums par mobilizāciju“. Un dienu vēlāk, patetiski: Kauliņi mesti! Iroči runā!...

Vēl decembrī Bārdam turpat ievietota dzeja Avots, kur „zem plakstiņiem smagiem, zem acu bārkstīm, zem smilgām un niedrām, un kalmēm un likstošiem ēnainiem zariem, dus manas dvēseles ziedošais avots... Atgriezies, atgriezies zilmaigā, dievišķā glābēja, mūžīgā sirdsdzelmju vērēja — zvaigžņotā nakts“.¹⁴⁷ Un turpat recenzija par Papārdes dzeju krājumu Mūžība, kuļā Bārda saka: „Ja ar visu sirdi izrunā vārdu Mūžība — tad gribas aizvērt acis, atlaist rokas klēpī un kādu brīdi nekā nedarīt.“ Šādus vārdus Bārda sacīja tad, kad bij jau sākusies vēlākā Eiropas katastrofa! Bārdam no svara bij vienīgi „nogremdēšanās dvēselē“, viss pa-

saulē notiekošais viņu neiedvesmoja, tas likās niecīgs. Eiropa un viņas ārējie likteņi Bārdam stāvējuši tālu, tie viņa pārdzīvojumus neaizskāra un netraucēja. Viņa garu nodarbināja ne kolosalais, bet idiliskais, dvēseles intimitāte, ar kuŗu viņš centās pieiet savai mūžībai. Un tomēr, notikumiem risinoties, kuŗa iespaidi pama-zām sākuši iespiesties arī šā romantiskā sapņotāja domu sferā, kas pēc Vīnes laikmeta bij pilnīgi vien-tuļa un kuŗā no 1911. gada bij ieeju atradis tikai mīlamās sievietes tēls. Ar kuŗu Bārdam sākās arī spēji patriotiski pārdzīvojumi. Tā 1914. gada beigās viņš uzrakstīja nelielu „kuŗa lugu“ Nu ar Dievu Vidze-mīte,¹⁴⁸ kuŗā tomēr vēl skaidri redzams, ka tas nav īstais Bārdas žanrs. Arturs Bērziņš savā atsauksmē gan saka, ka „Bārdas luga izrādot radīs pacilātu gara stāvokli publikā“,¹⁴⁹ bet jāpiebilst, vairāk patriotisku, kā māksliniecisku. Tomēr tas jau ir pirmais simptoms, kas norāda uz jaunu piegriešanos realai dzīvei, šinī gadījumā — visplašāko ļaužu masu savīļņojumam.

Interesanti atzīmēt, ka taisni šinī laikā Bārda sācis itkā piegriezties dramatiskam dzīves uztvērumam. Jau pirms minētās „Nu ar Dievu Vidzemīte“, viņš šinī pašā 1914. gada rudenī, būdams vēl Rumbiņos, sarakstījis viencēlienu no modernās inteliģences dzīves Zilā uguns.¹⁵⁰ Viņam radies pat nodoms, rakstīt kādu lielu mitoloģiska satura dramatisku darbu. Kādā vēstulē no 1914. g. rudenā viņš saka: „Pārrakstu un nogludīnu savu viencēlienu (domāts Zilā uguns), un tagad viņš ir labu daļu gludāks un labāks. Un šorīt man vēl gultā guļot „piedzima“ sīks sižets priekš kāda liela dramatiska darba, kuŗš, ja es to varēšu uzrakstīt — gan būs visskaistākais, ko es jebkad esmu rakstījis“.¹⁵¹ Šo darbu gan diemžēl Bārda nav realizējis, varbūt tāpēc, ka viņš nekad nav varējis iziet no sava lirisma.

Sabiedriskā ziņā joprom turpinājusies viņa agrākā atturība. Kaņš bij radījis pavisam jaunu atmosferu, tomēr Bārdam aizvien vajadzēja laika tajā iedzīvoties. Kā jau agrāk redzējām, viņa raksturs bij zināmā mērā flegmatisks, gauss un konservatīvs, katras sensācijas un lēta efekta ienaidnieks. Tikai retos gadījumos izpaudušās pretējas raksturības, kas maigo, vienādi noskaņoto lirismu ierāvušas itkā krasās pārmaiņās: tie ir sarkasma vai ātras dedzības momenti. Tādi novērojami arī kaņa sākumā. Piem. mobilizācijas laikā Bārda kādā vēstulē izsaucas: „...brīžam man uznāk milzīgas dusmas, iet un sist tos vāciešus, cik maz vien spēju ir, līdz beidzamam. Nodevēju un laupītāju bandas — vairāk nekas“.¹⁵² Bet tā ir tikai spēja jūtu reakcija, kuņas motīvs galvenām kārtām, varbūt, vienīgi — parastās klusās dzīves kārtības pārtraukums.

Kaņa dienastā Bārda savas vājās veselības dēļ nav iesaukts. Rudenī viņš ierodas atkal Rīgā savā parastā skolas darbā. „Stundu saņēmu atkal diezgan daudz, jo citādi nevar tās iesāktās lietas galā vest.“ (Domāta mājiņas celšana Rumbiņos).

Literariski 1914./15. gadā Bārda turpina strādāt galvenām kārtām Dzimtenes Vēstnesī, visvairāk kā recenzents. Tur iespiestas vairākas atsauksmes par Brigaderes, Ķeniņa, Plūdoņa, Skalbes, Laicena un Naurenu Elzas (Sterstes) dzeju krājumiem. Minami arī daži Bārdas teoretiski raksti — Mākslu attiecības¹⁵³ un Māksla un kritika.¹⁵⁴ Pēdējā autors apšaubījis absolūti objektīvā sprieduma iespējamību, bet tomēr prasījis no kritikas attiecīgu, relatīvu objektivitāti.

Viņa kritikās un teoretiskos apcerējumos izskan atziņa, ka katras īstas dzejas galvenais „ierocis un izteiksmes līdzeklis“ vispirmām kārtām tēls, glezna.

Uzbūvējot veselu gleznainas izteiksmes līdzekļu sistemu no visvienkāršākās gleznas sākot līdz mītam, viņš mēģina šo tēzi pamatot. Mītu viņš sapratis kā „visplašāko un dziļāko dzīves un likteņa gudrības kopzumu aptverošu veidojumu, kas aizvien tomēr gleznaini fantazijā skatāms“. Protams, savā dzejā tad viņš apzinīgi centies pēc šā „mīta“, uzskatot tēlainību par stila galveno prasību. „Vispirms katras īstas dzejas galvenais ierocis un izteiksmes līdzeklis ir tēls, glezna; vispār: kāds fantazijā skatāms veids. Bet dzejniekam attīstoties, attīstās un mainās arī dzejiskā veida būtība un sastāvs. Šis attīstības ceļš sākas ar vienkārši naivi skatītu gleznu un beidzas ar mītu. — Ja mēģinātu uzvest šī attīstības ceļa galvenās pieturas vietas“, Bārda saka „tad dabūtu apmēram sekošo: 1) vienkārša glezna (piem. Skalbes: „Man tecīņa līnu audeklīts“), 2) gleznains salīdzinājums (Veidenbauma „Kā gulbji balti padebeši iet“ I. daļa), 3) Naivais personificējums (Aspazijas „No teiku salas ziedonis“), 4) Alegorija (Barona „Mazs avots kalnā“. Raiņa „Laustās priedes“), 5) Simbolisks personificējums (Poruka „Izgāja dvēsele“, Plūdoņa „Rēgi“), 7) Mīts (Skalbes „Jūras vārava“, Ļermontova „Demons“, Ešila „Prometijs“).¹⁵⁵ Iziedams no pamatuzskata, ka galvenais ir uzskatāmā tēlainība, Bārda asi kritizējis intelektuālo dzeju, kuŗu vienkārši nosaucis par „savārstītām abstraktām frazēm“. Sakarā ar to parādijās diezgan asās A. Brača piezīmes Bārdas estētiskie pamati, kuŗās tas kritizējis Bārdu no intelektuālās dzejas viedokļa un diezgan pamatoti sacījis, ka pēc Bārdas „sistemas nav kur ierindot tās dzejas darbus, kuŗos tēlu nemaz nav“.¹⁵⁶ Pēc tam starp Bārdu un Braču izcēlās diezgan pagaŗa un skarba polemika, kuŗa gan ieturēta „lielišķā un zinātniskā“ tonī, bet ar to mūsu kritikai visai parasto

paņēmienu — pārejot no objektīvās lietišķības uz personīgu polemiku.

Kas attiecas uz Bārdas māksliniecisko darbību, tad jāatzīmē, ka 1915. gadā viņš saņēmis Dzimtenes Vēstneša izsludināto godalgu lirikā. Kā pirmais godalgotais toreiz bij Skalbe, bet kā otrais — Bārda.

13.

Salaulādamies 28. maijā Rumbiņos ar Paulīnu Puskaln, 1915. gadā Bārda nodibināja savu ģimenes dzīvi, apmezdamies savā mājiņā, kuŗa šai pavasarī nākusī gatava. Pazīstot Bārdas psiholoģiju un tieksmes pēc mājiņas, ir saprotams, kāpēc viņš vēlējies salau-

Fr. Bārdas celtā jaunā mājiņa Rumbiņos.

lāties un nomesties taisni še. „Galvenais, — mēs esam savās mājās“, Bārda raksta jau kādā agrākā vēstulē. „...galvenais priekš mums pašiem ir tāds brīdis, tomēr tāds sevišķs, varbūt pat svēts. Un ja tam būtu

jānotiek kautkur kādā svešā vietā, no kuņas tūliņ ar steigu jāizvācās prom, tad es zinu, ka man būtu žēl un man liktos, ka es kautko dārgu tur atstāju un pametu uz visiem laikiem. Bet tagad, redzi — pavisam citādi! Tagad tas paliek pie mums pašiem mūsu pašu mājiņā“. „...mājai taču arī vajaga kā svēta! Un mēs taču domājam, ka turpat paliks mums tas pieturas punkts līdz mūža beigām, ja Dievs vien citādi nedomā. Lai iesim kur iedami darbā un peļņā, bet tur atkal atgriezīsimies“.¹⁵⁷ Cik ļoti Bārda interesējies par savu ‚pieturas punktu‘ tēva mājās, redzams no visām tām vēstulēm, kuņas rakstījis no Rīgas brāļam Kārļam, visos sīkumos aizrādīdams un apgaismodams mājiņas celšanu. 1915. gada pavasarī viņš jau agri bijis Rumbiņos, lai ierīkotu dārzu ap jauno ēku. Viņš raksta līgavai: „daudz strādāju ārā mūsu dārzā.“ Mājiņas celšanai viņš dzīvojis līdz ar visu sirdi un dvēseli. Šinī klusā lauku dzīvē Bārda pavadījis visu vasaru. Ari rudenī nav braucis uz Rīgu, jo tanī laikā realskolas, kuņās Bārda strādājis kā skolotājs, tika evakuētas uz Krieviju.¹⁵⁸ Bārda līdz nav braucis, bet palicis uz laukiem līdz 1916. gada janvara beigām.

Lauku klusā un mierīgā dzīve Bārdam darījusi daudz laba. Vispirms jau veselības ziņā viņš sācis stipri atpsīrgt. Īsti vesels Bārda nekad nav juties, sliktu iespaidu aizvien atstājusi pilsētā pavadītā ziema un nogurdinošais skolas darbs. Turpretī Rumbiņu vienkāršā veselīgā lauku dzīve nākusi tikai par labu. Un galvenais — Bārda te juties pilnīgi apmierināts savā jaunajā patstāvīgā dzīves vietā.

Ārstēšanās ziņā viņš pēdējos gados sācis nopietni rūpēties par sevi. Jau 1912. gada vasarā, nejudamies nemaz tik daudz savārdzis, cik tieksmē kļūt vesals un spēcīgs, viņš mēģinājis iestāties Dr. Smilgas sanatorijā

(Cēsis), kaut gan vakantu vietu trūkuma dēļ nav ticis uzņemts.¹⁵⁹ Viņš ļoti cienījis un labprāt paļāviess tā sauktai dabas ārstniecībai. Lasījis Kneifa ārstniecības sacerējumus, Mečņikova grāmatas, un arī pats mēdzis izdomāt visādus paņēmienus, dažreiz sev tieši par sliktu. Interesanti atzīmēt, ka visas šās rūpes sākušās sevišķi pēc Zemes dēla iznākšanas. Šis laiks ir viņa — atgriešanās pie realās dzīves. Šinī laikā, ap 1912., g., radies arī viņa otrās dzeju grāmatas nosaukums *Dziesmas un lūgšanas Dzīvības kokam*.¹⁶⁰

Pavadīdams 1915. gada vasaru un ziemu Rumbiņos, viņš tāpat kā agrāk dzīvojis noslēdzies no pārējās apkārtnes. Viņu iedvesmojušas divas lietas: dabas tuvums, klusa mierīga, sevī noslēgta dzīve (satiekoties gandrīz vienīgi ar sev vistuvākiem cilvēkiem). Svētīgs bijis arī lielu filosofisku ideju tuvums. Šā gada rudenī viņš ar sevišķu aizrautību nodevies sistematiskām Kanta studijām.

Viņa dzīves kārtība, kā arvien, ritējusi diezgan vienmuļi. Taisni šī vienmuļība Bārdam patikusi. Mājas dzīvē viņš mīlējis vislielāko vienkāršību, dabīgumu. Tikai pret svešiem ieturējis manāmu oficialitāti un pieturējis pie zināmas etiķetes. Piem. uz laukiem, ja atnācis kāds svešs cilvēks, aizvien izturējies kā „pilsētnieks”. Viņa dzīves biedre atceras, ka mājas dzīvē Bārdam bieži uznākušas visai savādas oriģinēlas iedomas. Tā kādreiz viņam iepaticies pusdienot austrumnieku stilā, — viņš licis klāt pusdienas galdu tieši uz grīdas. Tā esot vienkāršāki. Arī siltajās vasaras naktīs iedomājies, ka vislabāki un patīkamāki gulēt ārā — bērzu birzītē. Dabas tuvības izjūtas un šādas, ja varētu tā teikt, romantiskas dzīves pārmaiņas viņam aizvien bijušas valdzinošas. Citādi Bārda mēdzis stingri pieturēties noteiktam dzīves veidam.

Atzīmējama arī Bārdas reliģiozitāte, kas viņa dzīvē parādījusies diezgan spilgti un vairākkārt jau pieminēta. Tā 1916. gadā viņš speciāli iegādājies pat Bibli, no kuņas vakaros, pirms gulēt iešanas, allaž mēdzis kautko lasīt. Bībele vispirms tam atgādinājusi senās mierīgās un klusās noskaņas uz laukiem, tēva mājās, atmodinājusi svētuma izjūtas, devusi svēta apskaidrota klusuma pārdzīvojumus, — pavērusi tos dvēseles dziļumus, kādus viņš meklējis visu savu mūžu. Tam visam piebiedrojies arī mākslinieciskais moments. Bārda sevišķi mēdzis lasīt mākslas ziņā vērtīgākās vietas, — praviešus, Ijāba grāmatu, Dāvīda dziesmas, Zirāka gudrības grāmatu. Te viņu interesējis ne tikai pārdzīvojums, bet arī tematiskā puse, jo arī savā dzejā viņš ir iztēlojis vairākus bībeliskus motīvus (piem. piem. Simsona gals, Dāvīds Saula priekšā).

Nav noliedzams, ka viņa reliģiozītai ciešs sakars ar audzināšanas iespādiem, tomēr smaguma punkts meklējams pašā dzejnieka individualitātē. Vīnes perioda grūtie pārdzīvojumi un vēlākā laika dzīves absolūtās vērtības meklējumi, devuši Bārdas reliģiozītai izjustu, dziļu etiska idealisma un garīgas apskaidrības raksturu.

Tad 1916. gada janvāra beigās Bārda dodas atkal uz Rīgu un sāk darboties kā latv. valodas skolotājs — Latv. Izglītības biedrības vidusskolās. Šā pašā gada pavasarī (no 6.—8. martam) Maskavā notiek skolotāju un izglītības darbinieku konference, kur piedalījis arī Bārda kā Izglītības b-bas delegāts. Šis fakts zīmīgs tanī ziņā, ka ar to itkā ievirzās Bārdas aktīvā sabiedriskā darbība. Ar 1916. gadu viņš sācis nopietni piegriezties netikai pedagoģiskam darbam, bet arī tautas nākotnes jautājumiem politiskā, bet it īpaši skolu laukā.

Konferencē Bārda uzstājies ar ziņojumu par Izglītības biedrības skolām, uzsverot, ka b-bas vidusskolas nodomāts pārvērst par latviskām skolām, tiklīdz tam būs politiskie un sabiedriskie apstākļi labvēlīgi. Plašas debates konferencē izsaucis Lāc kdzes referats par reliģijas mācības programmu un Dēķena referats par mājas mācību. Šinī pēdējā jautājumā uzstājies arī Bārda ar runu, kurā uzsvēris pēc iespējas plašas mātes tiesības bērna audzināšanā. Konferences lēmumā tomēr uzvarējis pretējais virziens. — Kas attiecas uz politisko situāciju, tad konferencē krasi izteikusies no vienas puses pilsoniski nacionālā, no otras — socialdemokratiskā strāva. Bārda nav pieņēmis ne vienu, ne otru viedokli pilnīgi. Viņa simpatijas gan svērušās uz pilsonisko pusi, bet pilsoniskās strāvas aktīvs cīnītājs viņš nekad nav bijis. Viņa pamatmērķa nav bijusi ne viena, ne otra partijas programma, jo viņš vairāk licies vadīties no sava paša iekšējās pārlicības. Šinī ziņā nekas nav daudz mainījies no tālaika, kad Bārda ar savu sarkazmu vienlīdz asi uzstājās kā pret pilsonības, tā marksistu negativām parādībām. — Interesanta šinī konferencē vēl ir Bārdas karstā reliģijas mācības aizstāvēšana (debatēs pēc Lāc kdzes referata, Bārda kongresam pārmetis pārāk lielu paviršību tik svarīgā jautājumā). Kongresā tomēr ar kreiso balsu pārsvaru uzvarējusi tendence, izslēgt no skolām reliģijas mācību, laigan pieņemta tikai kompromisa rezolūcija par reliģijas mācību kā neobligatorisku priekšmetu. Tā redzam dažus spilgtus momentus, kuŗi nosacījuši Bārdas sabiedriskās darbības līniju: vispirms nacionālas domas, bet bez nosvēršanās kādā parteiskā programmā, un otrkārt, pedagoģiskā laukā stipri uzsvērtu ģimenes un reliģijas nozīmi audzināšanā.

Fakts, ka Bārda uzstājies kā veselas organizācijas

dēlegats, gaiši liecina par viņa topošo sabiedrisko lomu. Viņš nestāvēja vairs ar savu uzskatu viens, bet uzstājās jau kā veselas pedagogu grupas domu izteicējs.

Bārdas privātā dzīve Rīgā šai laikā norit diezgan spaidīgos apstākļos. 1916. gada rudenī kādā vēstulē viņš raksta: „Visu kopā saņemot jāsapaka, ka šis gads laikam būs tāds, kāds vēl nav bijis — tās pašas dārdzības dēļ“.¹⁶¹ Ģimenē Bārdam radies klāt vēl arī viens patērētājs — dēls Sigurds.¹⁶² Tas Bārdu spiež jūgties vēl ciešāk stundu darbā. „Es būtu gudrāki darījis, ja būtu nākamo ziemu palicis uz laukiem“, minētā vēstulē Bārda turpina. „Tagad par visnepieciešamākiem mēbeļu gabaliem vien esmu izdevis pāri par 200 rbļ. ... Bet mūsu skolotāju alga par atsevišķu stundu tāda pat kā bijusi. Kā nu no vienas algas lai iztaisa trīs?“ Salīdzinot ar agrākām, Bārdas vēstuļu saturs stipri mainījies: tās pilnas tagad dārdzības rūpēm un līdzekļu jautājumiem. „Man liekas, nu tik vēl sāksies tie laiki, kad dabūsim īsti just, ko nozīmē kaņš...“, Bārda raksta Ziemsvētku vakarā. Viņš sācis sajust pilnā mērā reālo kaņa apstākļu spaidu. Iluzija par mierīgu idilisku dzīvi savā mājiņā (Rumbiņos) itkā izzudusi. Agrāko 3 stundu vietā viņš spiests patsniegt 30 stundas; agrākās noslēgšanās vietā — apstākļi to izvirzījuši jau aktīva sabiedriska darbinieka lomā. Viss tas izsaucis zināmu, varbūt pat piespiestu, aktivitāti. Bet arī literariskā ziņā šis laiks bijis diezgan radošs. Kaņa gados sacerēta liela un pie tam kvalitatīvi labākā viņa dzeju daļa, kuņas vēlāk sakopotas krājumā Dziesmas un lūgšanas Dzīvības kokam. Šajā grāmatā, kā minēts, izskan jau jauns princips un cita ideja kā Zemes dēlā, — Dzīvība. Tas nozīmē jaunu dzīves mērķi un saturu agrākās metafiziskās Zvaigžņu meitas vietā. Neskatoties uz

visām šām dzīves pārmaiņām, savā būtībā Bārda tomēr palicis tas pats agrākais idealists, metafiziskā, absolūtā ideāla meklētājs.

Rakstnieku un mākslinieku b-ba Maskavā (kuŗas priekšgalā stāvēja Attis Ķeniņš) projektējusi 1917. gada sākumā izdot literarisku ņurnālu „Zilais kalns“. Par ņurnāla izdošanas vietu nodomāta bijusi Rīga un par redaktoru izraudzīts — Bārda. ņo piedāvājumu Bārda arī pieņēmis, tikai ņurnāla izdošana, diemžēl, nav varējusi notikt, jo tanī laikā politiskie apstākļi jo sevišķi sarežģījās. Mārtā Krievijā sākās un strauji norisinājās arī Latvijas turpmākai dzīvei svarīgie vēsturiskie notikumi. 26. februārī (10. martā) uz „Visaugstāko pavēli“ tika izsludināta Valsts domes un Valsts padomes atļaišana, kas radīja februara revolūciju. Jau tās pašas dienas vakarā Kazaņas katedrales laukumā notiek plašākas sadursmes; naktī no 26. uz 27. februārī sastādas Valsts domes Pagaidu komiteja un 2. martā vēlu vakarā Krievijas cars paraksta atteikšanos no troņa. Rīga tikai nākošā dienā sākusi saņemt daudz maz noteiktākas ziņas, bet it īpaši 4. martā, kad avīzēs parādījās Krievijas pagaidu valdības deklarācija. Sakarā ar ņiem straujiem notikumiem arī Rīgas sabiedriskā dzīvē iesākās liela rosība, kuŗā aktīvu līdzdalību ņēmis arī Bārda. Tā 5. martā notikusi Latv. Izglītības b-bas biedru sapulce, kuŗā apspriests jaunais stāvoklis un turpmākie soļi. Abās nākošās dienās notikušas Rīgā dzīvojošo rakstnieku un ņurnālistu sapulces, kuŗās izsacīta strādnieku un zaldatu deputata padomei piekrišana par priekšlikumu, uzņemt valdības deklarācijā punktu attiecībā uz mazo tautu autonomiju. 8. martā sanākusi Rīgas sabiedrisko organizāciju pārstāvju sapulce (krievu teātri, ap 600 delegātu), kuŗā uzstādīja prasību par Latvijas saimnieciskās un nacionālās kul-

turas īpatnību ievērošanu un provinces autonomijas tiesību piešķiršanu. Pilsoņu un strādnieku delegāti vienojās sastādīt īpašu Rīgas sabiedrisko organizāciju Padomi. Tani ticis ievēlēts arī Bārda kā viens no pilsonisko grupu pārstāvjiem. Tā Bārda tiek ierauts pat tieši politiskā dzīvē.

1917. gada vasarā Bārda brauc uz Tērbatu, kur no 8.—13. jūnijam (v. st.) notika Latviešu skolotāju delegātu kongress. Te starp citu pieņemta rezolūcija akūtājā reliģijas mācības jautājumā, kuŗa skan: kongress ar 83 pret 78 balsīm nolemj reliģijas mācību izslēgt no pamatskolas programā. Sekodams savai pārliecībai un stāvēdams par reliģijas mācību, Bārda te, protams, ieņēmis visai opozicionelu stāvokli. Bet Kongress tomēr ievēlējis viņu Latvijas skolotāju savienības pagaidu valdē kopā ar skol. J. Liekni, Plūdoni, Kārkliņu, Zeifertu, Bīlmani un citiem. Valdei vajadzēja realizēt starp citu arī pedagoģiska žurnāla „Latvijas skola“ izdošanu. Redakcijas komisijā reizā ar Dēķenu, A. Birkertu, Zeifertu un Liekni, bija atkal Bārda. Bārda sevišķi labi sapraties ar skolotāju Liekni, ar kuŗu vēlāk ļoti tuvu sagājušies un bijuši diezgan radniecīgās politiskās domās. Tērbatā viņš iepazinies tuvāk arī ar prof. K. Kundziņu.

Visā šai straujajā sabiedriskā un politiskā organizēšanas darbā ierauts, Bārda tomēr nav juties īsti mājās. Attiecībā uz sabiedrību brāļam Kārļam rakstītās vēstulēs viņš runā vēl agrākā tonī. Nesaka gan, ka „dzīve rit kā parasts vienmuļi“, bet „tā dzīve rit diezgan raibi“, un proti: „Bez daudzajiem skolas darbiem ikdienas vismaz kādas 2—3 „sēdes“... pats nezinu, cik dažādās komisijās un padomēs un valdēs neesmu tagad šē savēlēts. Un tā ir nosēdēts viss beidzamais mēnesis un pat Lieldienu brīvdienas, no rīta līdz vakaram.

Lielākās bažas pašreiz tās, ka gaida atkal vācieti uz Rīgu nākam. Un ja nu tiešām tas notiktu, Dievs zin, kā tad viss beigtos, kur tad mēs varētu aizbēgt.¹⁶³ Šī vēstule rakstīta pavasarī, bet rudenī bažas patiesi arī piepildījās.

Septembra sākumā Rīga krita vācu rokās. Bārda vasaru pavadījis Rumbiņos, bet īsi pirms vācu ienākšanas iebraucis Rīgā, no kuņģienas pašā pēdējā brīdī tikko paspējis izbēgt atpakaļ pie ģimenes, no mantām pagūdamas līdzī paņemt vienīgi kažoku. Rīgā bij palikuši gandrīz visi L. Izglītības b-bas valdes locekļi (Bārda tanī laikā bija I. b-bas priekšnieka biedrs), tāpat biedrības skolas. Rīgas krišanas dēļ saira visi sakari ar pārējo Vidzemi.

Piedzīvodams vispirms lielas grūtības ar dzīvokļa dabūšanu, Bārda ieradās bēgļu pārpildītā Valmierā ar visu ģimeni oktobrī un sāka strādāt. Jāatzīmē, ka pirms visām šām dzīves pārmaiņām (1917. gada vasarā) viņa ģimene pavairojās vēl par vienu locekli: meitiņu Ulriku Tamaru.¹⁶⁴ Neskatoties uz visām dzīves apstākļu grūtībām, Valmierā sākas tomēr viņa darbības visrosīgākais periods sabiedriskā ziņā. Viņš kļūst par vienu no galvenākiem iniciatoriem un darītājiem vietējo latvisko vidusskolu organizēšanā.

Kā jau minēts, Bārda šinī laikā bija Izglītības b-bas priekšnieka biedrs. Uz viņa ierosinājumu tad 12. (25.) novembrī Baltijas bēgļu apgādāšanas komitejas telpās sapulcējušies daži Valmierā saradušies L. I. B. biedri un vairāki latviešu skolu interesenti. Šinī sapulcē nolemts atjaunot Izglītības biedrības darbību Valmierā, un uzstādīts tuvākās darbības plāns. Tuvākais mērķis — dibināt latvisku vidusskolu un nodrošināt Tatjanas komitejas pabalstu, izlietojot šās komitejas jau agrāk Izglītības b-bai piespriestās zumas.

Skolu lietās tanī laikā valdījušas diezgan asas strāvas — par un pret latvisko skolu. Līdztekus Izglītības biedrības nodomam, no citas puses Valmierā tikusi projektēta arī kāda privāta vecā krievu tipa realskola. Bārda, kušš bij uzņēmies jaunās latviskās vidusskolas priekšnieka pienākumus, stājies sakarā ar realskolas vecāku komiteju. Tomēr sarunas palikušas bez rezultata, jo skolas jautājumos pastāvējušas pārāk krasas domstarpības. „Vecāku komiteja grib organizēt skolu ‚kā ielāpu evakuēto kroņa skolu vietā‘ (Fr. Bārdas izteiciens), un par visām lietām, tiecās nodrošināt skolniekiem valdības skolu tiesības — tādēļ arī domā tik par krievu mācības valodu. — — Sekojot biedrības paraugam Rīgā, Izglītības biedrības mērķis turpretim ir dibināt katrā ziņā latvisku mācības iestādi... Sarunas izjuka — Valmierā nodibinājās privāta realskola ar pilnīgu krievu realskolas programmu — no sagatavošanās klases sākot... Bet Izglītības biedrības valde paplašinātā sēdē 1. (14.) decembrī nolemj ‚principiēli un negrozāmi‘ atvērt Valmierā vidusskolu ar kopmācību zēniem un meitenēm, un latviešu mācības valodu visās klasēs.“¹⁶⁵

Sākot ar 1918. gada janvāri Izglītības b-bas vidusskola (reālģimnazija) tikusi atvērta, laigan finansielie apstākļi bijuši gaužam grūti. Trūcis pat skolo-tāju un inventara. Tāpat nav bijis pietiekošu telpu, jo ar vispārējo bēgļu pieplūdumu, Valmierā valdījusi dzīvokļu krīze. Runājot par skolas organizēšanas darbu šinīs grūtajos apstākļos, L. Adamovičs izsakās ļoti atzinīgi par Bārdu: „Visa darba atbildību iznesa uz saviem pleciem Fr. Bārda. Var droši teikt: ja nebūtu bijis Bārdas, nebūtu nodibinājusies arī Valmierā Izglītības biedrība, nebūtu arī iekārtota latviešu reālģimnazija. Arī vēlāk kā skolas vadītājs Bārda bij viņas

dvēsele, un viss vērtīgākais, ko skola savā īsajā pastāvēšanas laikā spēja saviem audzēkņiem sniegt, saistās ar viņa personu.^{4 166}

Jāpiebilst, ka skola uzturējusi arī internatu, kuŗu atkal pārzinājis Bārda. Kā redzams, viņa darbība šīnī periodā ļoti rosīga, viņš kļuvis aktīvs skolas organizētājs un sabiedrīks darbinieks. Tomēr viņa aktivitāti nevar pārspilēt. Lielu lomu te spēlējusi pati straujā sabiedriskā dzīve, kuŗa tanī laikā spiedusi darboties ikvienu. Latviešu sabiedrībai radās jaunas reālas organizēšanas iespējamības, kuŗas katru apzinīgu kultūras darbinieka spieda aktīvi uzstāties. Ari Bārdam šis laiks bijis diezgan ierosinošs. Viņš nav vairs te tikai romantisks sapņotājs, un skolotāja amats viņam nav vairs tikai oficiāls darbs un līdzekļu avots, kā agrāk, bet tas kļuvis jau viņa sirds lieta. Bārda kā pedagogs sācis sajūst plašos sabiedrīkos uzdevumus — darboties, sekojot tautas vispārējām nacionālām interesēm un idejām.

Šī Bārdas skolu darbinieka loma Valmierā tomēr nav turpinājusies ilgi. Pati skola drīz bij spiesta likvidēties. 1918. gadā 5. (18.) februārī izbeidzās Krievijas pamiers ar Vāciju. Tanī pašā dienā vāci ieņēma Daugavpili un nedēļas laikā okupēja arī visu pārējo Baltijas jūras piekrastes daļu: Latgali, Vidzemi un Igauniju. 12. (25.) februārī krita Rēvele un Pliskava. Iestājās vācu okupācijas režīms. Sākumā gan vāci skolu lietās daudz nav jaukušies. Tomēr Bārda kā bijušais Zemes padomes skolu nodaļas loceklis juties spiests palikt pasīvs. Viņš pieturējies pie principa, nelikt sevi manīt, un sācis izvairīties no katras oficiālas darīšanas. Personīgās sarunās, kā doc. P. Dāle liecina, Bārda izsacījis šaubas, vai maz izdosies vairs atjaunot Latvijā kādus kultūrelus demokrātiskus apstākļus. Bārda

skolu vadījis ar lielu inteliģenci un taktu, bet aktīva politiska cīnītāja loma bijusi pilnīgi pretēja viņa dabai, kādēļ viņa rezignācija aizvien vairāk pieaugusi. Zem okupācijas varas spiediena, kuņai latviskā skola „protams, nevarēja būt diez cik pa prātam, realģimnazijas darbība arī tikusi stipri traucēta. Piem., lai iegūtu skolas internatam līdzekļus, bijis nodomāts sarīkot kādu izrikojumu, kuņš tomēr neticis atļauts. Un beidzot Vācu iestādes oficiālā rezolūcija skanējusi pavisam vienkārši „Das Realgymnasium existiert garnicht!“ Apriļa beigās skola ar visu inventaru tikusi jau galīgi likvidēta. Kā iemesli uzdoti: zemais skolotāju cenzs, kopmācība un pagrimusē tikumība. Attiecībā uz to, Adamovičs augšā minētā rakstā pareizi piezīmē: „Bārdas vārds — garantē realģimnazijai zināmu ideālu garu.“ Protams, okupācijas varas uzdotiem iemesliem bijis galvenām kārtām tikai politisks raksturs.

Valmierā Bārda nodzīvojis no 1917. rudenā līdz 1918. gada pavasaram, pavadīdams visu šo laiku kopā ar ģimeni, neērtos un trūcīgos apstākļos. Dzīvoklis bijis pilsētas nomalē (Limbažu ielā 13; vēlāk Gaujas ielā). Uz skolu un sēdēm bijis tālu ko iet. Vakaros vēlu nācis mājā. Bieži juties nevesels, bieži saaukstējies un — pārpūlējies. Skolas darbs aizņēmis visu svabado laiku. Bārda sācis arī daudz interesēties par speciālo pedagoģisko literatūru. Viņš viss bijis nogrimis skolas organizēšanas rūpēs. Bet pavasarī jau juties tik stipri slims, ka nav varējis turpināt darbus. Pa Lieldienām devies uz Rumbiņiem, kur ilgāku laiku sagulējis uz gultas.

Rumbiņos Bārda palicis visu vasaru, juzdamies joprojām ļoti vārgs. Bet kā arvienu, lauku dzīve un dabas tuvums nācis veselībai un arī literāriskai ierosmei par svētību. Šajā vasarā sacerētas vairākas

Dziesmu un lūgšanu dzejas, starp tām dzejojums Dāvīds Saula priekšā, liriskās — Vēlena, Kā debess atveras u. c., kuŗās spilgti atkal uzliesmo viņa laucinieciskais romantisms. Rudenī Bārda juties jau tiktāl atspirdzis, ka varējis braukt atkal uz Rīgu un pieņemt vairākas stundas Izglītības biedrības skolās, kuŗas vāciem Rīgā iebrūkot bija spiests atstāt. Bez tam Bārda ticis ieskaitīts arī kā latvju valodas un literatūras lektors tā sauktā Baltijas tehniskā augstskolā (Baltische Technische Hochschule), kur paguvis nolasīt pāris lekcijas. Tanī pašā laikā viņam piedāvāta arī direktora vieta Izglītības b-bas ģimnazijā. Tomēr gada otrā semestrī Bārdam bija jāatsakas ne tikai no šā piedāvājuma, bet arī no pedagoģiskās darbības vispārī, jo ar veselību kļuva atkal ļaunāki.

Jau visu 1918. gada rudens semestri Bārda licies stipri saguris, bijis aizvien mazrunīgs, nemēdzis ne ar vienu satīkties. Kopā ar ģimeni dzīvojis tolaik Ģertrudes ielā 69/71. Turpat dzīvojuši arī vairāki citi rakstnieki un mākslinieki, — Akuraters, Skalbe, Vulfs, Blau's, Zeltmatis, Austrīņš, Kaktiņš, Jānis Zālīts — tomēr Bārda sagājies maz. Neskatoties uz slimību un nospiestību, savu pagurumu centies neizrādīt; neatrāvējis no pedagoģiskā darba, pat no stundām ne reizi neizpālicis. Bet cik Bārda jau bijis fiziski satriekts, uz to norāda piem. šāds gadījums. Dzejnieka dzīves biedrene uzdzirdusi kādu dienu pie dzīvokļa durvīm savādu ilgu zvanīšanu. Atverot — ieraudzījusi Bārdu pusnesamaņā stāvam un zvanam. Un tomēr, tikai Ziemsvētku brīvlaikam sākoties Bārda, pēdējo dienu mājās pārnācis, izteicies: „Nu gan es vairs nevaru.“ Ziemsvētkus viņš tad arī bijis spiests pavadīt gandrīz tikai gultā. Tomēr aizvien vēl sistematiski turpinājis

lasīt avizes, un pēdējā grāmata, ko vēlējies lai nopērk, bijusi Raiņa luga Spēlēju, dancoju.

Dzejošanai šajā pēdējā ziemā nodevies vairs ļoti maz. Jau minētā Ziemsvētku laikā, kas pavadīts Rīgā, kundze tikai reiz atradusi uz divana pamestu dzeju, kas arī palikusi kā Bārdas pēdējais darbs. Starp citu viņā biografiski raksturīgi pārdzīvojumi, kuŗos, neskatoties uz visām lielajām dzīves pārmaiņām, vēl joprojām varam skaskatīt Bārdas agrāko pamatraksturu. Te izskan tās pašas ilgas pēc kādas gaišākas pilnīgākas dzīves, tāpatī ticība augstākai lemjošai varai un tas pats nicīgais skats uz cilvēkiem, un vispār neapmierinājums ar dzīvi, kāds vērojams Vīnes laikā un pirms un pēc tā.

Kas iraid šī dzīve, ko dzīvoju es,
pret dzīvi, kas ilgās man dvašo ?
pie pirkstgaliem drebošas pilītes
pret jūtu vareno, plašo !

Ak, grūti ir izprotams Likteņa prāts,
bet grūtāk vēl grozīt tā ziņu.
Es esmu jauns gulbis, ko noķēris kāds,
un saistītiem spārniem dzen viņu.

Man vajaga plašuma, mūžam kas sauc,
un tāles, un debess, un jūras,
man vajaga viesuļu, dzelmes kas jauc,
un bangu un zvaigžņotas būjas !

Kas iraid šie ļaudis, ap mani kas sic
kā mušas priekš lietainas dienas ?
Kas ir viņu mērķis ? kāds nākotnes rīts ?
un cik viņiem zvaigžņu ? — Nevienas !

Viņa slimība, kuŗas sākums meklējams jau Vīnes laikā, un kuŗas dēļ dzejnieks nekad vairs pēc tam nav juties īsti vesels, pēc 1918. gada Ziemsvētkiem sākusi pieņemt bezgala draudošu virzienu.¹⁶⁷ 1919. gada

janvarī viņš no gultas nav vairs cēlies. Redzēdami, ka iznākums var būt visai skumdinošs, tuvinieki pierunājuši viņu pāriet uz slimnīcu, jo nepieciešama bijusi nieru operācija. Bārda sākumā tam noteikti pretojies, bet vēlāk padevies. Februāra sākumā viņš raksta brāļam Antonam: „Laikam tagad būšu galīgi novests pie krustceļiem, kur jāizšķirās: vai izmēģināt pēdējo līdzekli — operāciju, vai pamazām laisties dibenā. Neesmu vēl izšķīries: ja būtu tikai operācija un nebūtu tās šausmīgi grūtās un sāpīgās priekšizmeklēšanas, tad es laikam ļautos arī operēties, bet tagad jūtos par vāju visu panest.“¹⁶⁸ Neredzēdams citas izejas, Bārda beidzot bijis ar mieru, pāriet Pilsētas slimnīcā. Te notikusi operācija, kas pirmo reiz izdevusies labi. Bārda juties diezgan apmierināts, laigan slimnīcas apstākļi bijuši vispāri ļoti slikti. Vēlāk tomēr izrādījies, ka pirmā operācijā pielaistas neuzmanības: operēšanu bijis jāatkārto. Tas noticis otrdien 11. martā (j. st.). Tikai šoreiz dzejniekam tā bijusi liktenīga, jo otreiz viņš to vairs nav pārcietis. Viņš nodzīvojis vēl pāris dienas, līdz ceturtdien juties jau pavisam slikti; ap plkst. 5 pēc pusdienā vairs nekā nerunājis, bet tās pašas dienas (13. marta) vakarā ap plkst. 9-iem beidzis elpot.

Saviem piederīgiem dzejnieks kādreiz bij izteicies vēlēšanos, lai viņu apglabā dzimtenes kapsētā, Umurgā. Šī vēlēšanās arī piepildīta. Svētdien 16. martā dzejnieka mirstīgās atliekas no slimnīcas kapličas izvadītas līdz Aleksandra vārtiem, procesijā piedaloties bijušiem skolniekiem, daži rakstniekiem. Un Umurgā Bārda pārvests pa zemes ceļu caur Limbažiem, starp citu braucot arī pa to pašu Limbažu Lielezeru, pār kuņu kādreiz jaunībā bij pārpeldējis, savus biedrus pametot

viņā krastā. Rumbiņos — pirms apglabāšanas novietots sava paša tukšajā mājiņā.

Umurgā dzejnieks apbedīts 23. martā, piedaloties vienīgi savam jaunākam brāļam Antonam un dažiem apkārtējiem ļaudīm. Bārdas vecākais brālis bij miris īsi pirms viņa nāves (12. I.), un otrs brālis gulējis patlaban Rumbiņos slims. Māte jau ilgāku laiku jutusies nevarīga un dēla apbedīšanā nav spējusi piedalīties. Uz kapsētu vedot, bijuši tikai trīs pajūgi. Apbedīšanas ceremoniju noturējis mācītājs Ozoliņš. Pie kapa Bārdam dziedāta viņa paša sacerētā Pēdējā dziesma.¹⁶⁹ Tāds viņa klusās dzīves klusais un diezgan skumjais noslēgums.

14.

Atskatoties uz Friča Bārdas dzīvi, redzam vispirms viņā idealista personību, kuŗa visu savu mūžu ziedojuši vienam vienīgam lielam idealam — dziļai un šķīstai dvēselei. Varam pieiet šai dzīvei no kuŗas puses gribēdami, aizvien nonāksim pie viena un tā paša — pie cīņas par dvēseles skaidrību. Šās garīgās apskaidrības ideāls ir bijusi Bārdas pasauls uzskata visaugstākais kriterijs un viņa dzīves absolūtā vērtība.

Ikdienīšķā dzīvē redzam Bārdi novēršamies no visa, kas garīgo pasauli varētu kautkā aptumšot. Viņš ir naidnieks katram materialismam un utilitarismam, kas notrulina un pazemo cilvēku garīgi; katrai ārišķībai un sensacionalismam, kas neļauj nogremdēties dvēseles dziļumos. Teoretiskā domāšanā redzam Bārdi meklējam pēc absolūtām vērtībām, un viena no tādām viņam arī bijusi dvēsele. Viņš aizvien cīnījies pret katru populāru simplicitāti, pseidozinātnību, kas visu cenšas

izskaidrot kā matemātisku formulu un aizvelk necaurrezdamu priekškaru visai dvēseles, garīgās dzīves sferai. Mākslinieciskā radīšanā redzam Bārdi atsakamies no katra ārēja efekta, no visa tā, kas tieši nenoved pie izjūtas, kas māksliniecisko mākslo lētas virtuozitātes dēļ, bet pazaudē pārdzīvojuma izteiksmi. Māksla un dzīve, literāriskais darbs un iekšējais cilvēks viņam aizvien gājis roku rokā. Savai mākslai viņš par vērtīgu turējis tikai to, kas viņu pašu spējis aizkustināt un apskaidrot. Ari etiskā dzīvē mēs Bārdi neredzam citādu. Viņa mūžā sastopam periodus, kur viņš nogājis pat līdz asketismam, kalpojot kādam augstākam metafiziskam principam, lai panāktu sevī garīgo apskaidrību, lai pats sevī pierādītu šo dvēseles prioritāti. Un beidzot, Bārdas reliģiskā dzīve. Te ir gluži tas pats: viņa dievība ir viņa garīgā svētuma izjūta, cilvēka garīgā pilnība, tā pati dvēseles skaidrība, kas ved uz svētlaimi. Visur, kā reliģiskā tā etiskā, mākslinieciskā, teoretiskā un praktiskā dzīvē, Bārdam aizvien priekš acīm stāvējuši šis garīgais skaistums un apskaidrība, kas cilvēku paceļ augstākā sferā un kas ari nozīmē isto kulturu. Pēc dziļas un šķīstas dvēseles kulturas ir centies Bārda, — tas bijis viņa dzīves saturs. Šā ideāla vārdā viņš ari noliedzis pilsētu, kas viņa acīs nebij vairāk kā cilvēka garu samaitājoša burzma. Viņš noliedza visu to dzīves kārtību, kas draudēja izjaukt viņa dvēseles mieru, jo savā pašnodziļināšanās tieksmē viņš ļāvis atvērties tikai laucinieckai, dabai tuvai dzīvei. Viņa idealisms un romanisms, visa viņa māksla, kuŗā izteikušies šie sevī noslēgtā mūža pārdzīvojumi, ar pilnu tiesību dēvējami par lauciniecko idealismu, lauciniecko mākslu. Tāda viņa personība, viņa dzīves uzskats, viņa pasaules uztvērums.

Bārdas mūža gaitā varam iezīmēt trīs galvenos posmus:

Vispirms dzejnieka bērnība un agrā jauneklība, kuŗā ietilpst viņa skolas laiks un arī Katlakalna periods līdz 1905. gadam. Tas ir Bārdas pirmais, viņa agrais dzīves posms, kuŗā ievērojam trīs pamatraksturības: sevišķi spēcīgu tieksmi pēc izglītības, pārdzīvojumu sferā intensīvu dabas izjūtu, kas gan vēl pārāk jauneklīgu dabas jūsmu pilna, spilgtas bērnības atmiņas un ilgas pēc tēva mājas apstākļiem — dzimtenīgās ilgas un, beidzot, noliedzošu attieksmi pret dzīvi, par kuŗu Bārda pats saka: es jau esmu drusciņ dzīvē ieskatījies un redzu ka tā ir tukša. Šai attieksmei piebiedrojas filosofiskā interese, jo filosofijas studijās Bārda cerējis atrast izeju no šās 'dzīves tukšības'. Viņa mērķis kļūst — Tērbata un Vine.

Otrs posms Bārdas dzīvē sākas no Vīnes perioda un turpinās līdz Zemes dēla iznākšanai. Te galvenā raksturība — novēršanās no realās dzīves, pa daļai pat asketisms un ieiešana savā iekšējā pārdzīvojumu pasaulē, nodziļināšanās savās izjūtās. Galvenais ārējais motīvs te ir slimība, fizisks vārgums, kas radīja arī garīgu nospēstību un dzīves prieka nomāktību, kuŗa vietā Bārda izveidoja savu garīgo ideju, un dzejisko izjūtu pasauli. Vīnes perioda neizdevības Bārdi spiedušas nākt arī pie tās rūgtās pašatziņas, ka visas jauneklīgās dzīves cerības iznīcinātas, salauztas, ka dzīve ir tikai rotaļa kādas augstākas liktenīgas varas rokās. Šī atziņa arī likvidējusi naīvo dabas jūsmošanu un naīvo pasaules attieksmi vispāri, — tās vietā stājusies nodziļināšanās, traģisku dziļumu atklāšana un jaunu vērtību meklēšana. Ar to mainās arī Bārdas idiliskais pasaules uztvērumš: agrās bērnības atmiņu un jūsmu vietā izpeld panteistiska dabas izjūta, kas

dzīves tukšības vietā nostāda idealisko Zvaigžņu meitu. Etiskā nozīmē šis idealisms Bārdu novedis gandrīz līdz eskezei — viņš centies pēc vistīrākās garīgās dzīves, un vienīgi tanī meklējis dzīves prieku. Te visur ieaucas arī daudz sapņainība un irrealības.

Kā trešais dzīves posms uzlūkojams laiks no 1911. līdz 1919. gadam, kuŗā novērojama atkal atgriešanās pie realās dzīves, kautgan tā nenozīmē padošanos visam tam, no kā viņš agrāk bij novērsies, nenozīmēja sava agrākā idealisma iznīcināšanu, bet, — ja tā varētu teikt — viņa realizēšanu. Ar to Bārda gribēja pārspēt negatīvo.

Šajā posmā sevišķi spilgti izceļas daži atsevišķi momenti. Vispirms ģimenes dzīves nodibināšana, kas nozīmē viņa mocošās vientulības atrisinājumu, viņa atgriešanos no abstraktā ideāla pie tiešamības (ilgotās mājības sasniegšana); tad viņa nacionāli sabiedriskās aktivitātes attīstība un skolotāja uzdevumi ne vairs kā slogs, bet kā tuva sirds lieta. Vienīgi straujo politisko pārmaiņu un cīņu virpulī iejaukties viņu atturēja viņa pārāk īpatnais individualisms un skaļumu nīstošā iedzimtā kautrība, kautgan pasīva vienaldzība mainījās ar jūsmīgu dedzību brīžam arī viņam.

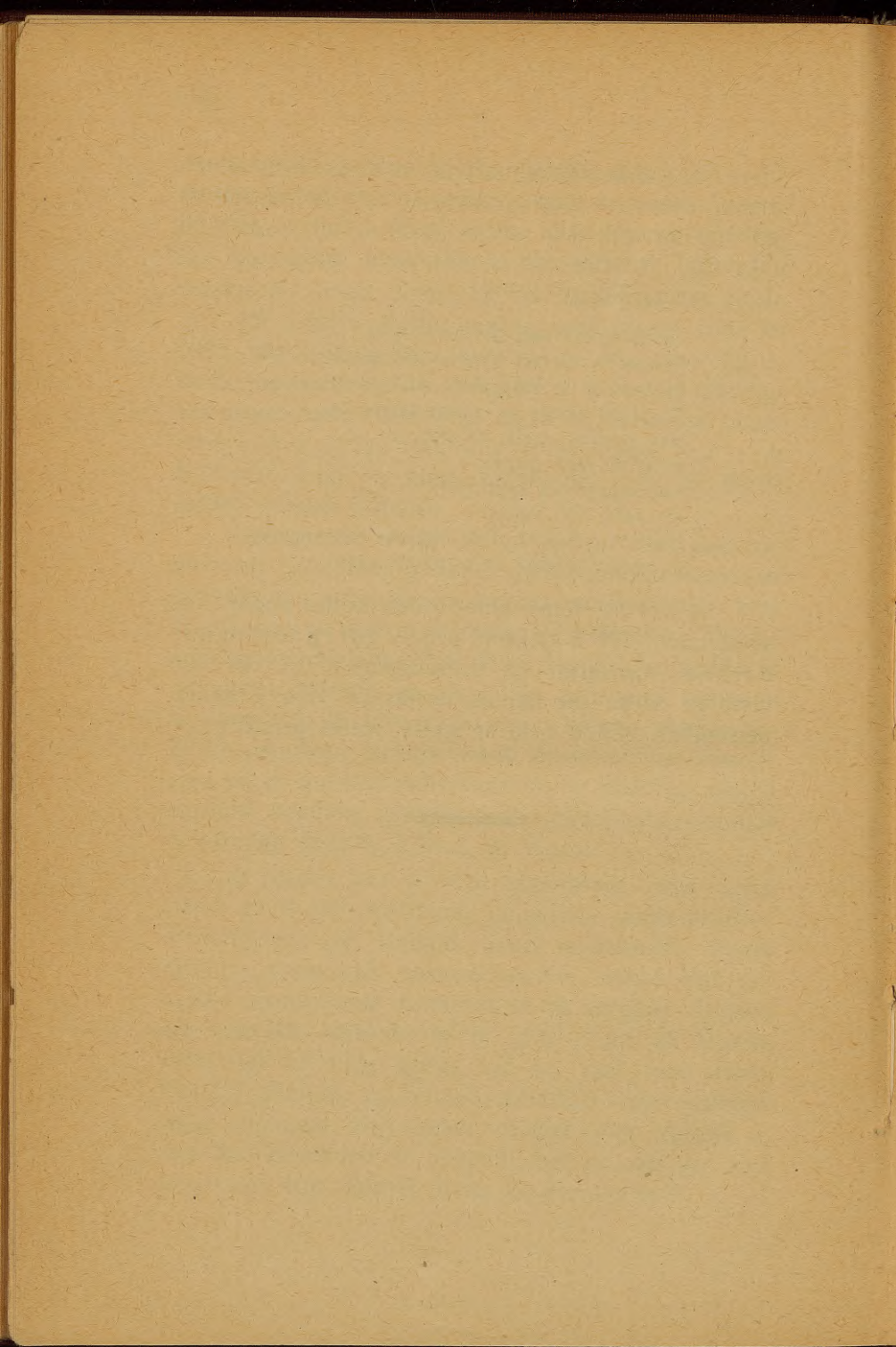
Ja jautātu, vai ar savu atgriešanos realā dzīvē Bārda guvis apmierinājumu, vai panācis mūža pozitīvu atrisinājumu, tad jāatbild tomēr noliedzoši. Bārdu raksturo romantiskā neapmierinātība; nekad viņš nav sajutis piepildīšanās momentu un tas savukārt raksturo arī viņu kā idealistu un ja grib — arī kā tipisku romantiķi ne tikai dzejā, bet arī visā savā dzīvē. Garīgas pilnības un cēluma meklētājs līdz pēdējam elpas vilcienam, viņš tomēr beidzot bijis spiests ne tikai par sabiedrību un apkārtni, bet arī pats par sevi izsaukties: Kas iraid šī dzīve, ko dzīvoju es?!...

Nobeidzot Bārdas mūža un darbības raksturojumu, metot skatu visā viņa pārdzīvojumu un domu pasaulē, gribētos atzīmēt kādu dzeju, kuņā dzejnieks pats tik raksturīgi izteicies un zīmējis savu mūža ceļu. Šī dzeja saucas *Tunelī*.¹⁷⁰

Tumšs tunelis man šitā dzīve šķiet.
 Es zinu — tur būs gaisma, kur viņš sākas.
 Es zinu — tur būs gaisma, kur viņš beigsies.
 Tik tagad vajaga pa smagu tumsu iet.
 Nav gaismas vairāk, kā vien tā,
 ar ko tu, mīļā, maziņā,
 man ceļu pūlies apgaismot,
 tev pašai līdzī sadegot.
 Dod roku draugs! Drīz ceļš būs' blāzmaināks —
 un gaisma mūžīgā mums pretīm nāks!

Tās ir tās sfēras, kuņās Bārda centies nonākt visā savā dzīvē. Tā ir tieksme pēc — garīgas apskaidrības. Un taisni šis dvēselīgums ir tas, kas mūs vissiltāk saista pie Bārdas dzejas un viņa dzejniekpersonības. Tā ir liela un gaiša, ideāla personība.

Autora un rediģētāja bibliografiskās un citas piezīmes.

1. (7. lp.) Ģeneoloģiskās ziņas ņemtas no pagasta un draudzes dokumentiem, un no piederīgo atmiņām.
2. (7. lp.) Dz. 1844. gadā.
3. (13. lp.) Dz. 1850. gadā.
4. (14 lp.) Brāļu un māsu saraksts pēc vecuma: Kārlis (1875—1919), Jānis (1877.), Fricis (1880—1919), Juris (1881—1884), Ernests (1885—1891), Matilda (1889—1914), Antons (1891.) un Anete (1894—1918).
5. (20. lp.) *Vita somnium* 57. lp.
6. (22. lp.) Par to var pārliecināties Valmieras apriņķa tautskolu inspektora 1895. gadā izdotā apliecībā.
7. (22. lp.) Piem. skolas 3. klases liecība.
8. (23. lp.) Latvijas Vēstneša 1923. gada pielikuma 13. nrā.
9. (24. lp.) Turpat. — Patiesībā jau gadu iepriekš, vēl pilsētas skolu nenobeidzis, Fricis gribējis iekļūt minētā seminārā. Arī tēvs šādam viņa nodomam piekritis. Nav noticis tas tikai tālab, ka Fricis nonācis par vēlu, t. i. nokavējis iestāšanās eksāmenus.
10. (25. lp.) Latv. Vēstn. 1923., piel. 13. nrā.
11. (25. lp.) Latvijas Vēstneša 1921. gada 58. numurā — „Fricis Bārda seminarā.“ Seminars atradās tolaik Rīgā, Torņkalnā.
12. (26. lp.) To rāda arī seminara atestats (№ 220), kuŗu interesanti atzīmēt: vienīgi krievu valodu, dziedāšanu un vingrošanu izņemot, visos priekšmetos bijušas ļoti labas sekmes. Labi atestēta vijoles un ērģeļu spēlēšana.
13. (27. lp.) Augšā (8. piezīmē) minētā vēstule.
14. (28. lp.) No šā laika uzglabājusies kāda, mācīt. J. Ručeļa (seminara ticības mācības skolotāja), 1901. gada 7. augustā rakstīta un Bārdam līdzdota vēstule, kuŗā uzsvērts, ka Bārda „viens no labākiem šā gada Valmieras skolotāju seminara kursu beigušiem audzēkņiem“.
15. (29. lp.) Vecākiem 21. XII. 1901. rakstīta vēstule.

16. (30. lp.) 20. I. 1905. rakstīta vēstule.
17. (31. lp.) Jaunība. Pirmā grāmata, A. Gulbja (Pēterpili 1905.) izdota.
18. (32. lp.) 100. numurā, 12. (25.) novembrī. — Rīgas Avizes izdevējs un redaktors, kā zināms, bij Fr. Veinbergs, bet literārisko daļu (pirmos četrus mēnešus) vadīja — Lejas-Krūmiņš.
19. (33. lp.) Rīgas Avizes 131. numurā.
20. (34. lp.) Jaunība, 55. lp.
21. (34. lp.) Augšā (8. piezīmē) minētā vēstule.
22. (35. lp.) Mājiniekiem 28. IX. 1905. rakstīta vēstule.
23. (35. lp.) Sk. 8. piezīmi.
24. (35. lp.) Brālēns Teodors Lācis.
25. (36. lp.) 3. XI. 1905. rakstīta vēstule.
26. (36. lp.) Tērbatas ielā 23 dz. 3.
27. (36. lp.) 11. I. 1906. rakstīta vēstule.
28. (38. lp.) J. Jaunsudrabiņa vēstule autoram attiecībā uz Fr. Bārdu.
29. (38. lp.) Sarakstīts 10. I. 1906., nodrukāts vēlāk Latvijas Vēstneša 1921. gada 94. un 95. nrā.
30. (38. lp.) Žurnālā Pret Sauli (redaktors-izdevējs J. Jaunsudrabiņš), 1906. gada 3. (maija) burtnīcā.
31. (38. lp.) Vita somnium 80. lp.
32. (39. lp.) Turpat 82. lp.
33. (40. lp.) Turpat 23. lp.
34. (40. lp.) Pret Sauli, 1906. gada 3. (maija) burtnīcā, 102. lp. pusē.
35. (41. lp.) Vecākiem 28. (15.) 1906. rakstīta vēstule.
36. (41. lp.) Turpat.
37. (41. lp.) Dellem 1. V. 1906. rakstīta vēstule.
38. (42. lp.) Turpat. — Kā no dokumentim redzams, Bārda uzņemts Vīnes universitatē 1906. gada 26. aprīlī un 1. semestri pierakstījies sešos priekšmetos: pie prof. Dr. V. Lang'es (eksperimentālā fizika), prof. Dr. E. Hemler'a (romiešu liter. vēsture, un Horaca dzejas analīze), prof. Dr. A. Engelbrecht'a (romiešu satiras un latīņu stila vingrinājumi).
39. (43. lp.) Dellem 15. VI. 1906. rakstīta vēstule.
40. (43. lp.) Turpat.
41. (44. lp.) Termins „lauciniecisks“ te, protams, nav lietots vulgārā nozīmē. Ja šajā sacerējumā mēs runājam par Fr. B. lauciniecisكو pasaules uztveri, kas visā viņa

dzīvē un mākslā stipri izmanāma, tad tas nenozīmē, ka tur slēptos kautkas tāds, kas apzīmē itkā zemāku kultūreļu vai garīgas attīstības līmeni. Tas tikpat maz nozīmē arī to, ka B. būtu tuvu stāvējis vai tēlojis lauku realo ikdienu. B. nav lauciniecisks realists, bet romantiķis ar lauciniecisku dzīves un dabas uztveri, pie tam spilgtu un dziļu, izsmalcinātu.

42. (44. lp.) Skat. 39. piezīmi.
43. (44. lp.) Turpat.
44. (45. lp.) Dellem 26. VII. 1906. rakstītā vēstule.
45. (46. lp.) Tam pašam 24. VIII. 1906. rakstītā vēstule.
46. (46. lp.) Turpat.
47. (48. lp.) Tam pašam 13. IX. 1906. rakstītā vēstule.
48. (49. lp.) Rakstīts 1906. gada 18. decembrī. — Šis pirmuzmetums glabājas pie Delles. Še viņas teksts pievests tāds, kāds tas iespiests krājumā *Zemes dēlis* trešā izdevuma 174. lapas pusē.
49. (50. lp.) Skat. 8. piezīmi.
50. (51. lp.) Brāļam Kārļam 28. IX. 1906. rakstīta vēstule.
51. (52. lp.) Dellem 13. XI. 1906. rakstīta vēstule.
52. (52. lp.) Vita somnium, 51—57.
53. (53. lp.) Brāļam Kārļam 1. IX. 1906. rakstīta vēstule.
54. (54. lp.) Dellem 24. VIII. 1906. rakstīta vēstule.
55. (54. lp.) Vita somn. 30.; Stari 1906. gada 2. (augusta) burtņica, 103. lp.
56. (55. lp.) Vita somn.
57. (56. lp.) Turpat 25—30.
58. (56. lp.) Turpat, 42.
59. (56. lp.) 1906. gada 1. nrā.
60. (57. lp.) Stari 1906. gada 1. burtņicā.
61. (57. lp.) R. Klaustiņš „Fr. Bārdas daile un estetika“, Ritums 1924., 4. burtņicā, 297 lp.
62. (57. lp.) Brāļam Kārļam 1. X. 1906. rakstīta vēstule.
63. (57. lp.) Dellem 24. VIII. 1906. rakstīta vēstule.
64. (58. lp.) Turpat.
65. (58. lp.) Dzimtenes Vēstnesis 1913., 289. un 295. nrā.
66. (58. lp.) 1906. gada 5. nrā.
67. (59. lp.) Skat. 8. piezīmi.
68. (60. lp.) Skat. 62. piezīmi.
69. (60. lp.) Stabu ielā 55 dz. 29, līdz 1909. gada sākumam.
70. (60. lp.) A. Korti vīriešu progimnazijā, kur sabijis kā skolotājs

- vairākus gadus (1907—1914), pasniegdams latv. valodu, tāpat Ķeņiņu skolās.
71. (60. lp.) Skat. 8. piezīmi.
  72. (61. lp.) Skat. 28. piezīmi.
  73. (62. lp.) Turpat.
  74. (62. lp.) Jau ar 1907. gada februari.
  75. (63. lp.) Skat. 28. piezīmi.
  76. (63. lp.) 2. (februara) burtnīcā.
  77. (63. lp.) Vit. somn. 47.
  78. (64. lp.) 1907. gada 10. nrā.
  79. (64. lp.) Sākot ar 1907. gada 9. nru Staru literariskās daļas redakcija pārgājusi pilnīgi Bārdas rokās, jo Jaunsudrabiņš, vēlēdamies ceļot uz Vāciju, no savas vietas atteicies.
  80. (64. lp.) Dzelme 1907. gada 1. burtnīcā, 47. lp.
  81. (64. lp.) 26. VII. 1906. rakstīta vēstule.
  82. (64. lp.) 1907. gada 2. (februara) burtnīcā.
  83. (64. lp.) 3., 6. un 9. burtnīcā.
  84. (65. lp.) Stari 1907., 7. burtnīcā.
  85. (65. lp.) Turpat, 3. burtnīcā.
  86. (65. lp.) Turpat, 7. burtnīcā.
  87. (66. lp.) Dzelme 1906., 234. lp.
  88. (66. lp.) Zalktis (almanachs) 1908., 4. nra 186. lp.
  89. (67. lp.) Stari, 12. (decembra) burtnīcā.
  90. (67. lp.) Vit. somn. 36.
  91. (67. lp.) Brāļam Kārļam 14. IX. 1907. rakstītā vēstulē.
  92. (68. lp.) Vit. somn. 25.
  93. (68. lp.) Turpat 46.
  94. (68. lp.) Brāļam Kārļam 6. III. 1908. rakstīta vēstule. — Augšplava — plava Rumbiņos, birzes malā, viena no mīļākām Bārdas vietām tēva mājās.
  95. (70. lp.) Recenzija Mūsū mākslas un zinības žurnāli 1908. gadā. Skat. Egliša „Ceļš uz latvju renesansi“, 197—200 lp. (1914.).
  96. (71. lp.) Skat. 44. piezīmi.
  97. (71. lp.) Zalktis 1909., 7. nrā.
  98. (72. lp.) 1922. gada nros.
  99. (72. lp.) Sākot ar 39. nru 1923. gadā.
  100. (72. lp.) Februari; skat. Ritums 1922. gada 1. burtnīcā.
  101. (73. lp.) Brīvības (bij. Aleksandra) ielā 28, dz. 7.
  102. (74. lp.) Plašāk atreferēts Latvija 1909., 258. un 1910. gada

18. un 19. nros. Pārdrūkāts žurnālā „Vaiņags“ 1920. gada 1.—3. nram.
103. (75. lp.) Turpat 86.
104. (75. lp.) Turpat 128.
105. (75. lp.) Dzimt. Vēstnesis 1909., 266. nrs.
106. (76. lp.) Zemes dēls, 1. izdev. Rīgā 1911., grāmatapgādniecībā Zalktis; 2. (1920.) un 3. izdevums Rīgā (1923.) A. Gulbja apgādībā.
107. (76. lp.) Dzimt. Vēstnesis 1911., 208. nrā: „Triju paaudžu dzejnieki“.
108. (76. lp.) Turpat.
109. (77. lp.) Izglītība 1911., 630—633 lp.
110. (77. lp.) Dzimtenes Vēstnesis 212. nrā.
11. (77. lp.) Cik maz Bārda tomēr centies pēc uzslavas un glaimojoša vērtējuma, liecina kāda kundzei rakstīta vēstule, kuņā, zīmējoties uz T. Zeiferta atsauksmi, lasam: „Eldgasts stāsta, ka Zinību kom. sapulcēs T. Zeiferts esot ‚slavējis‘ manu grāmatu un ‚nostādījis‘ (cik negalanti — būtu taču nosēdinājis!) mani latv. dzejnieku ‚vispirmā rindā‘ etc., kas man arī ne sevišķi pie sirds iet. Drusciņ gan pabrīnējos, ka Teodors Zeiferts to dara, jo arī par viņu man jāsaka: tavas domas nav manas domas un tavi ceļi nav mani ceļi.“ Salīdzini Ritums 1922., 3. burtnīcā.
112. (77. lp.) Turpat, 339. lp.
113. (77. lp.) Šis Bārdas dzejojums nodrukāts Druvā 1912., 1. burtnīcā.
114. (78. lp.) Vārds I. (1912.), 273.—273. lp.
115. (78. lp.) A. Šv.(ābe), Vārds I., 1919., 268. lp., recenzijā par J. Akuratera eļeģijām un sonetām.
116. (79. lp.) Zemes dēls (3. izdev.), 11. lp.
117. (80. lp.) Turpat, 13., 15., 16. u. c. lp.
118. (80. lp.) Turpat, 22. lp.
119. (80. lp.) Turpat 61. lp.
120. (81. lp.) Brāļam Kārļam 11. XI. 1909. rakstīta vēstule.
121. (81. lp.) Tam pašam 8. I. 1911. rakstīta vēstule.
122. (83. lp.) Latvija 1911., 47., 52. un 59. nrā.
123. (84. lp.) 69. un 75. nrā.
124. (85. lp.) Dzimt. Vēstnesis 1913., 22. nrā.
125. (85. lp.) Turpat, 16. nrā.

126. (85. lp.) Dzimt. Vēstn. 1914., 6. nrā, J. Lapiņa priekšlasījumu par Raini novērtējot.
127. (85. lp.) Dzimt. Vēstnesis 1913., 289. un 295. nros.
128. (85. lp.) Turpat, 247. nrā.
129. (86. lp.) Ritums 1922., 2. burtnicā, 141. lp. 1911. gadā rakstīta vēstule.
130. (88. lp.) Ritums 1922., 224. lp.
131. (88. lp.) Latv. Vēstnesis 1923., 50. nrā, 23. vēstule.
132. (88. lp.) Ritums 1922., 2. burtnicā, 143. lp.
133. (89. lp.) Latv. Vēstnesis 1923., 50. nrā, 23. vēstule. — Pa daļai te lomu spēlējuši arī mājas un ģimenes apstākļi. Kādā 1914. gadā rakstītā vēstulē B. par to izsakās: „...nejūtos necik labi...“ „Tu jau pa lielākai daļai zini: māsa slimas, māte nevarīga ar kājām, saimniecībā nav nekādas kārtības...“ „...es nevaru ne īsti atpūsties, ne strādāt. Tāpēc ar nepacietību gaidu, kad tiks gatava mana paša māja“. — Skat. Latv. Vēstnesis 1923., 17. jūlija nrā, 79. vēstule.
134. (89. lp.) Turpat, 35. vēstule.
135. (90. lp.) Ritums, 1922., 3. burtnīca, 226. lp.
136. (90. lp.) Turpat.
137. (90. lp.) Turpat, 227. lp.
138. (91. lp.) Ritums 1922., 2. burtnīca, 137. lp. 1911. gada janvarī rakstīta vēstule.
139. (91. lp.) Skat. 8. piezīmi.
140. (92. lp.) Latv. Vēstn. 1923., 65. vēstule.
141. (93. lp.) Dzimt. Vēstnesis 236. nrā. Skat. arī Dziesmas un lūgšanas Dzīvības kokam, 162. lp.
142. (94. lp.) Latv. Vēstnesis, 66. vēstule.
143. (94. lp.) Turpat, 67. vēstule.
144. (95. lp.) Brāļam Kārļam 13. II. 1914. rakstīta vēstule.
145. (95. lp.) Tam pašam 12. IV. 1913. rakstīta vēstule.
146. (95. lp.) Tam pašam 10. IX. 1912. rakstīta vēstule.
147. (96. lp.) Dzimt. Vēstnesis 288. nrā.
148. (97. lp.) Drama vienā cēlienā. Valtera un Rapas akc. sab. izdevumā. Rīgā, 1914.
149. (97. lp.) Dzimt. Vēstnesis 1914., 298. nrā.
150. (97. lp.) Latv. Vēstnesis 1923., 88. vēstule. — Zilā uguns. Viencēliens. A. Gulbja apgādība. Rīgā, 1920. Pir-

moreiz nodrukāta laikrakstā Latvijas Sargs 1919. gada pielikumā.

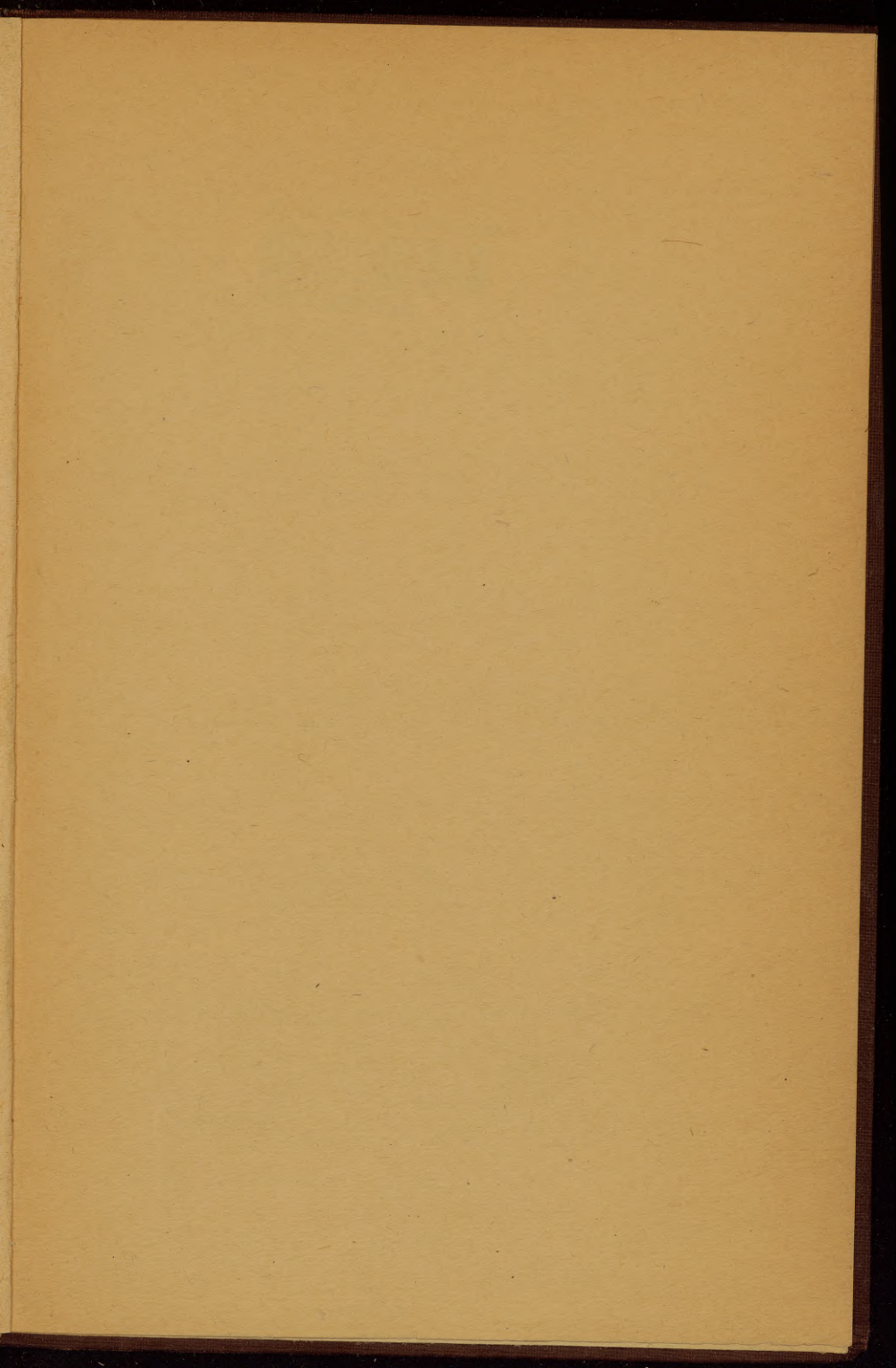
151. (97. lp.) Latv. Vēstn. 1923., 88. vēstule.
152. (98. lp.) Brāļam Kārļam 1914. gada rudenī rakstīta vēstule.
153. (98. lp.) Dzimt. Vēstn. 1915., 20., 32., 55., 72. un 111. nros.
154. (98. lp.) Latvijas 1915., 81. nra pielikumā.
155. (99. lp.) Dzimt. Vēstn. 1915., 43. nrā.
156. (199. lp.) Turpat, 63. un 64. nrā.
157. (101. lp.) Latv. Vēstn. 1923., 91. vēstule.
158. (101. lp.) Starp citām, agrāk minētām, Bārda strādājis atkal kā skolotājs arī N. Serkova (agrākā Ķeniņa) realskolā.
151. (102. lp.) Latv. Vēstn. 1923., 30. vēstule.
160. (102. lp.) Zem šāda nosaukuma, kas minēts Druvas prospektā, Bārda patiesībā domājis plašāku dzeju virkni vairākos ciklos. Viņa otrās dzeju grāmatas sakopojumu, kā zināms, nav izdarījis autors pats. Par nosaukumu arī nekad vēlāk vairs neesot runājis, jo kaŗa laika apstākļos nedomājis par krājuma izdošanu. Nosaukums tā tad nāk no priekškaŗa gadiem un biogrāfiskā ziņā tas interesants.
161. (105. lp.) Brāļam Kārļam 12. IX. rakstīta vēstule.
162. (105. lp.) Dzim. 28. martā 1916.
163. (108. lp.) Brāļam Kārļam 9. IV. 1917. rakstīta vēstule.
164. (108. lp.) Dzim. 1917. gada 4. janvārī (v. st.), mirusi 1920. gada 22. janvārī (j. st.).
165. (109. lp.) Sālidzini L. Adamoviča rakstu „Ciņa par latviešu skolu Valmierā,“ — Izglīt. Min. Mēnešraksts. 1921., 5. un 6. burtnicā.
166. (110. lp.) Turpat.
167. (113. lp.) Diagnozi uzstādot, Rīgas pilsētas slimnīcas ārsti Bārdas slimību apzīmējuši par — N e p h r i t i s a b s c e s s u s.
168. (114. lp.) Brāļam Antonam 10. II. 1919. rakstīta vēstule.
169. (115. lp.) Dziesmas un lūgš. Dzīvības kokam, 169. lp.
170. (119. lp.) Turpat, 163. lp.

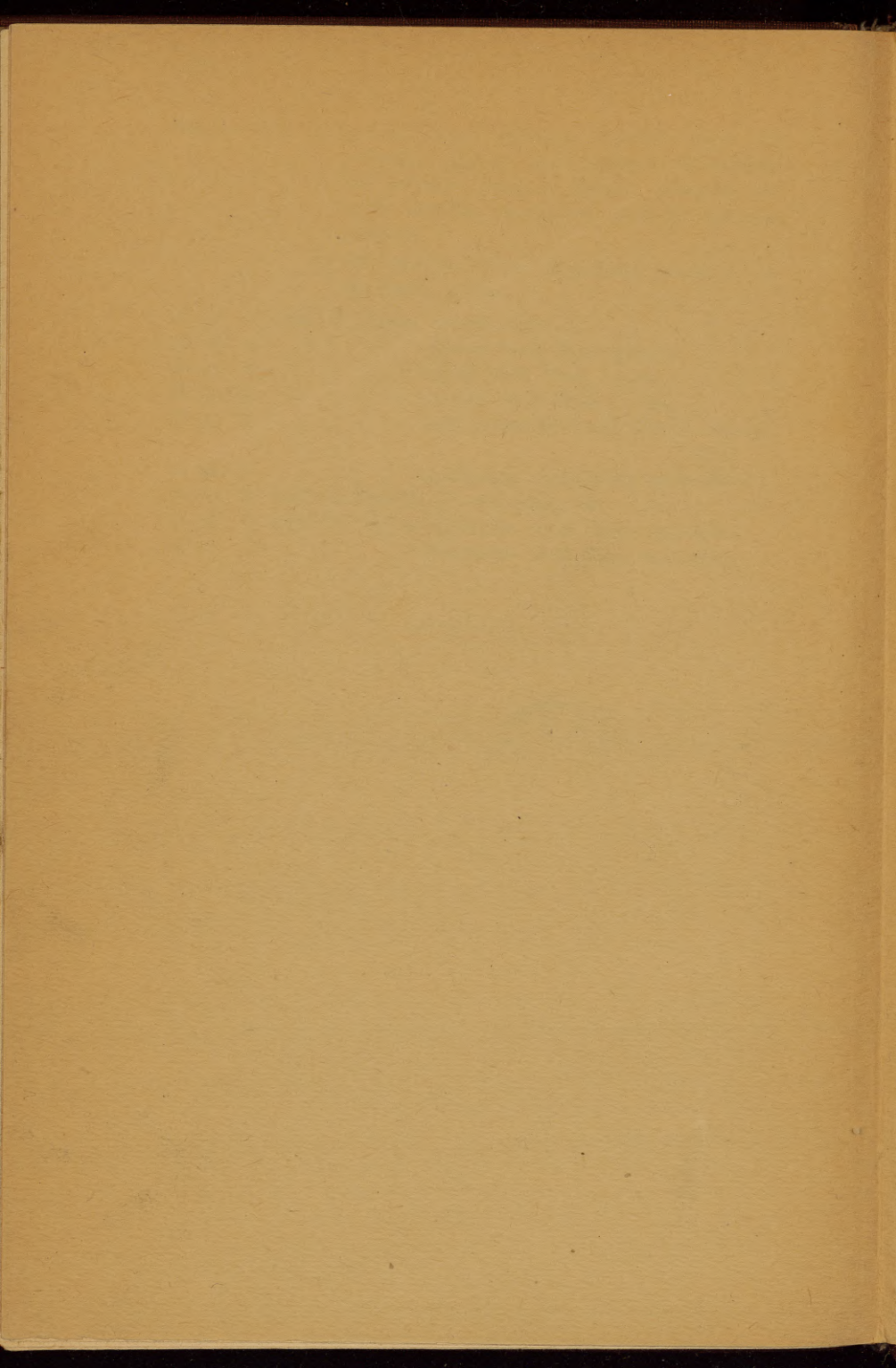
Pēcpiezīmes. a) Izņemot dzīves biedrenei rakstītās, kuŗas jau publicētas, pārējās tekstā citētās un bibliografiskās piezīmēs minētās Bārdas vēstules nav nekur drukātas un autoram ustitētas ieskatam rokrakstā.

b) Pēc attiecīgu lokšņu iespiešanas pamanītas šādas drukas kļūdas:

20. lp.	2.	rindā	no	augšas	nolaists	cīpars	5.
21. lp.	4.	"	"	"	gāniem	vietā	jālasa ganiem.
23. lp.	6.	"	"	"	viņam	vietā	jālasa viņiem.
28. lp.	13.	"	"	"	janvarī	vietā	jālasa pavasarī.
38. lp.	19.	"	"	"	laika	revolucijas	vietā jālasa revolucijas laika.
48. lp.	19.	"	"	"	apkalpojusi	vietā	jālasa apmeklējusi.
56. lp.	5.	rindā	no	apakšas	57	vietā	jālasa 58.
64. lp.	8.	rindā	no	augšas	apzīmīgāka	vietā	jālasa apzinīgāka.
76. lp.	2.	"	"	"	skaitījusies	vietā	jālasa skatījusies.

150

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0307084855

